

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Mojca Benko

**Trajnostni razvoj kot okvir za reševanje problematike revščine in varstva okolja:
primer skupne pobude Programa Združenih narodov za razvoj
in Programa Združenih narodov za okolje
Revščina-okolje**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mojca Benko

Mentor: red. prof. dr. Zlatko Šabič

**Trajnostni razvoj kot okvir za reševanje problematike revščine in varstva okolja:
primer skupne pobude Programa Združenih narodov za razvoj
in Programa Združenih narodov za okolje
Revščina-okolje**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

Trajnostni razvoj kot okvir za reševanje problematike revščine in varstva okolja: primer skupne pobude Programa Združenih narodov za razvoj in Programa Združenih narodov za okolje Revščina-okolje

Koncept razvoja, ki ne bi omejeval razvojnih možnosti nikogar in bi temeljil na trajnostni rabi naravnih virov, je v širšo svetovno javnost stopil leta 1987, ko je Svetovna komisija za okolje in razvoj v poročilu z naslovom Naša skupna prihodnost objavila prvo mednarodno priznano definicijo trajnostnega razvoja. V njem je prepoznana potreba po zagotavljanju pravice do razvoja vsem ljudem, z mislijo tudi na prihodnje generacije. Trajnostni razvoj temelji na povezovanju treh področij: gospodarstva, družbe in okolja. V sistemu Organizacije združenih narodov delujejo na področju izvajanja slednjega številne institucije. Program Združenih narodov za razvoj in Program Združenih narodov za okolje sta leta 2005 pričela z izvajanjem skupne pobude Revščina-okolje, namenjene predvsem tistim državam v razvoju, kjer sta problematika revščine in odvisnost gospodarstva od naravnih virov še posebej izraziti. V sodelovanju s pristojnimi vladnimi institucijami si prizadevata za vključitev trajnostnega upravljanja z naravnimi viri v ključne nacionalne razvojne strategije, kot so strateški dokumenti za zmanjševanje revščine in razvojni načrti. Ker je preživetje revnih pogosto odvisno od naravnega okolja, lahko trajnostno upravljanje z naravnimi viri neposredno vpliva tudi na zmanjševanje revščine in olajša preživetje.

Ključne besede: trajnostni razvoj, Organizacija združenih narodov, pobuda Revščina-okolje.

Sustainable Development as a Framework for Addressing Poverty and Environment Issues: the Case of the joint United Nations Development Programme and United Nations Environment Programme Poverty-Environment Initiative

The concept of development that does not limit the development potential of no one, and is based on sustainable use of natural resources, was first introduced to the general public in 1987, when the World Commission on Environment and Development published a report entitled Our Common Future, with the first internationally accepted definition of sustainable development. It recognizes the need to ensure the right to development to all people, with regard also to future generations. Sustainable development is based on the integration of three areas: economy, society and environment. There are many institutions within the United Nations system responsible for implementing sustainable development. In 2005, the United Nations Development Programme and the United Nations Environment Programme started a joint Poverty-Environment Initiative, aiming primarily at those developing countries, where poverty rates and economic dependence on natural resources were particularly high. In cooperation with relevant governmental institutions, they are trying to include sustainable management of natural resources in key national development strategies, such as poverty reduction strategy papers and development plans. Because of the often high dependence of the poor on the natural environment for their survival, sustainable management of natural resources can help reduce poverty and improve livelihoods.

Key words: sustainable development, United Nations, Poverty-Environment Initiative.

KAZALO

SEZNAM SLIK.....	5
SEZNAM TABEL.....	5
SEZNAM KRATIC.....	6
UVOD.....	9
1 TRAJNOSTNI RAZVOJ.....	13
1.1 OBLIKOVANJE KONCEPTA TRAJNOSTNEGA RAZVOJA	13
1.1.1 <i>Strategija ohranitve sveta</i>	14
1.1.2 <i>Brundtlandino poročilo</i>	15
1.1.3 <i>Vrh Zemlje: Rio de Janeiro</i>	16
1.1.4 <i>Milenijski razvojni cilji</i>	20
1.1.5 <i>Svetovni vrh o trajnostnem razvoju: Johannesburg</i>	23
2 DELOVANJE ORGANIZACIJE ZDRUŽENIH NARODOV NA PODROČJU TRAJNOSTNEGA RAZVOJA.....	25
2.1 KLJUČNE INSTITUCIJE NA PODROČJU IZVAJANJA TRAJNOSTNEGA RAZVOJA V SISTEMU OZN	25
2.1.1 <i>Generalna skupščina OZN</i>	25
2.1.2 <i>Odbor za ekonomska in finančna vprašanja</i>	26
2.1.3 <i>Ekonomski in socialni svet</i>	26
2.1.4 <i>Komisija za trajnostni razvoj</i>	26
2.1.5 <i>Sektor za trajnostni razvoj</i>	27
2.2 PROGRAM ZDRUŽENIH NARODOV ZA OKOLJE.....	28
2.3 PROGRAM ZDRUŽENIH NARODOV ZA RAZVOJ.....	35
3 TEMELJNA PODROČJA TRAJNOSTNEGA RAZVOJA	40
3.1 GOSPODARSKI STEBER TRAJNOSTNEGA RAZVOJA.....	41
3.2 OKOLJSKI STEBER TRAJNOSTNEGA RAZVOJA	46
3.2.1 <i>Trajnostna raba naravnih virov</i>	49
3.3 DRUŽBENI STEBER TRAJNOSTNEGA RAZVOJA	50
3.3.1 <i>Trajnostna družba</i>	51
3.3.2 <i>Premagovanje skrajne revščine</i>	55

3.3.3	<i>Iskanje skupnih rešitev pri zmanjševanju revščine in degradacije okolja .....</i>	57
4	POBUDA REVŠČINA-OKOLJE	59
4.1	OSNOVNE ZNAČILNOSTI POBUDE	59
4.2	TRI GLAVNE FAZE POBUDE	62
4.2.1	<i>Pripravljalna faza: iskanje vstopnih točk in zbiranje informacij.....</i>	62
4.2.2	<i>Druga faza: vključevanje povezav med revščino in okoljem v politične procese ...</i>	66
4.2.3	<i>Tretja faza: izziv izvajanja .....</i>	69
5	IZVAJANJE POBUDE REVŠČINA-OKOLJE V SEDMIH AFRIŠKIH DRŽAVAH V RAZVOJU.....	71
5.1	OSNOVNI PODATKI O POTEKU IZVAJANJA POBUDE.....	71
5.2	DRUŽBENO-GOSPODARSKA RAZVITOST OBRAVNAVANIH DRŽAV	74
5.3	POMEN NARAVNIH VIROV ZA GOSPODARSTVA OBRAVNAVANIH DRŽAV	75
5.4	PROBLEMATIKA REVŠČINE	76
5.5	GLAVNI DOSEŽKI POBUDE V OBRAVNAVANIH DRŽAVAH.....	78
5.5.1	<i>Vključevanje trajnostnega upravljanja z okoljem v ključne nacionalne razvojne načrte oz. strategije za zmanjševanje revščine.....</i>	79
5.5.2	<i>Izboljšanje razumevanja vloge okolja pri zmanjševanju revščine .....</i>	90
5.5.3	<i>Širitev ozaveščenosti in znanja o povezavah med revščino in okoljem.....</i>	92
6	SKLEP.....	96
8	LITERATURA	100
	PRILOGA A: Izjava o okolju in razvoju (Rio de Janeiro, 1992)	119
 SEZNAM SLIK		
	Slika 4.1: Zemljevid držav vključenih v izvajanje pobude Revščina-okolje	60
 SEZNAM TABEL		
	Tabela 1.1: Milenijski razvojni cilji	20
	Tabela 4.1: Primeri vstopnih točk glede na raven oblasti	63
	Tabela 5.1: Osnovni podatki o izvajanju PEI po obravnavanih državah	72
	Tabela 5.2: Ključni dosežki PEI po obravnavanih državah	94

SEZNAM KRATIC

AIDS	<i>Acquired Immunodeficiency Syndrome</i> (Sindrom pridobljene imunske pomanjkljivosti)
AOSIS	<i>Alliance of Small Island States</i> (Zveza malih otoških držav)
APRAP	<i>Action Plan for Reduction of Absolute Poverty</i> (Akcijski načrt za zmanjševanje absolutne revščine)
BDP	Bruto domači proizvod
BND	Bruto nacionalni dohodek
CBD	<i>Convention on Biological Diversity</i> (Konvencija o biološki raznovrstnosti)
COP UNFCCC	<i>Conference of the Parties to the United Nations Framework Convention on Climate Change</i> (Konferenca strank pogodbenic Okvirne konvencije Združenih narodov o spremembi podnebja)
CSD	<i>Commission on Sustainable Development</i> (Komisija za trajnostni razvoj)
DSD	<i>Division for Sustainable Development</i> (Sektor za trajnostni razvoj)
DVR	Države v razvoju
ECOSOC	<i>Economic and Social Council</i> (Ekonomski in socialni svet)
EDPRS	<i>Economic Development and Poverty Reduction Strategy</i> (Strategija za gospodarski razvoj in zmanjševanje revščine)
FAO	<i>Food and Agricultural Organization</i> (Organizacija za prehrano in kmetijstvo)
GATT	<i>General Agreement on Tariffs and Trade</i> (Splošni sporazum o carinah in trgovini)
GEF	<i>Global Environment Facility</i> (Sklad za svetovno okolje)
G8	<i>Group of Eight</i> (Skupina osmih najrazvitejših držav)
G-77	<i>Group of 77</i> (Skupina 77 držav v razvoju)
HIV	<i>Human Immunodeficiency Virus</i> (Virus človeške imunske pomanjkljivosti)
HDI	<i>Human-Development Index</i> (Indeks človekovega razvoja)
IAEA	<i>International Atomic Energy Agency</i> (Mednarodna agencija za jedrsko energijo)
IBRD	<i>International Bank for Reconstruction and Development</i> (Svetovna banka za obnovo in razvoj)

IIED	<i>International Institute for Environment and Development</i> (Mednarodni inštitut za okolje in razvoj)
ILO	<i>International Labour Organization</i> (Mednarodna organizacija dela)
IMF	<i>International Monetary Found</i> (Mednarodni denarni sklad)
IMO	<i>International Maritime Organization</i> (Mednarodna pomorska organizacija)
IUCN	<i>International Union for the Conservation of Nature</i> (Svetovna zveza za ohranitev narave)
MRC	Milenijski razvojni cilji
NDP	<i>National Development Plan</i> (Nacionalni razvojni načrt)
NSGRP	<i>National Strategy for Growth and the Reduction of Poverty</i> (Nacionalna strategija za rast in zmanjševanje revščine)
NVO	Nevladne organizacije
OECD	<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i> (Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj)
OZN	Organizacija Združenih narodov
PEAP	<i>Poverty Eradication Action Plan</i> (Akcijski načrt za izkoreninjenje revščine)
PEI	<i>Poverty-Environment Initiative</i> (Pobuda Revščina-okolje)
PEP	<i>Poverty and Environment Partnership</i> (Partnerstvo Revščina-okolje)
PPP	<i>Purchasing Power Parity</i> (Pariteta kupne moči)
PRSP	<i>Poverty Reduction Strategy Paper</i> (Strateški dokument za zmanjševanje revščine)
PS	Projektna skupina
UL OZN	Ustanovna listina Združenih narodov
UN DESA	<i>United Nations Department on Economic and Social Affairs</i> (Oddelek Združenih narodov za ekonomske in socialne zadeve)
UNDG	<i>United Nations Development Group</i> (Skupina Združenih narodov za razvoj)
UNDP	<i>United Nations Development Programme</i> (Program Združenih narodov za razvoj)
UNEP	<i>United Nations Environment Programme</i> (Program Združenih narodov za okolje)

UNESCO	<i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i> (Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo)
UNFCCC	<i>United Nations Framework Convention on Climate Change</i> (Okvirna konvencija Združenih narodov o podnebnih spremembah)
UN-OHRLLS	<i>The United Nations Office of the High Representative for Least Developed Countries, Landlocked Developing Countries, and Small Island Developing Countries</i> (Urad visokega predstavnika Združenih narodov za najmanj razvite države, kopenske države v razvoju in male otoške države)
USD	<i>United States Dollar</i> (Ameriški dolar)
WCED	<i>World Commission on Environment and Development</i> (Svetovna komisija za okolje in razvoj)
WEO	<i>World Environment Organization</i> (Svetovna organizacija za okolje)
WHO	<i>World Health Organization</i> (Svetovna zdravstvena organizacija)
WMO	<i>World Meteorological Organization</i> (Svetovna meteorološka organizacija)
WTO	<i>World Trade Organization</i> (Svetovna trgovinska organizacija)
WWF	<i>World Wide Found for Nature</i> (Svetovni sklad za naravo)
ZDA	Združene države Amerike

UVOD

V šestdesetih letih prejšnjega stoletja se je prepričanje, da svet tone v vedno večjo globalno okoljsko krizo, začelo v javnosti vedno bolj širiti. Gospodarska rast, utemeljena na nenadzorovanem izčrpavanju naravnih virov, je okolje spremenila do te mere, da je vedno več ljudi začelo razmišljati o novi smeri razvoja, ki ne bila tako okoljsko potratna in škodljiva. Kljub temu da se je okoljska ozaveščenost vedno bolj širila, so se prvi rezultati razprav o razvoju, ki ne bi bil v nasprotju z okoljem, temveč bi ga dopolnjeval, pojavili šele dve desetletji kasneje.

Tako je v osemdesetih letih 20. stoletja prišlo do širšega spoznanja, da se lahko okoljska škoda, ki jo je gospodarski razvoj povzročil naravnemu okolju, obrne proti celotnemu človeštvu. Svetovna komisija za okolje in razvoj (*World Commission on Environment and Development* – WCED) je leta 1987 v poročilu *Naša skupna prihodnost* širši mednarodni skupnosti predstavila nov koncept razvoja, ki temelji na povezovanju gospodarskega razvoja, socialnega razvoja in varstva okolja – koncept trajnostnega razvoja. Takšna formula naj bi vodila k dvigu kakovosti življenja vseh ljudi. Poseben poudarek je bil namenjen zmanjševanju revščine v državah v razvoju (DVR), dosežene s spodbujanjem gospodarske rasti. A poročilo poudarja, da sama gospodarska rast ni dovolj, saj lahko ob neenakomerni porazdelitvi koristi visoka gospodarska rast in revščina soobstajata, zato mora biti večja pozornost namenjena kakovosti razvoja, torej pravičnejši porazdelitvi prihodkov in vlaganju dela sredstev v socialni razvoj.

Tudi po javno opredeljeni definiciji trajnostnega razvoja je med državami prišlo do različnega razumevanja njegovega namena. Razviti svet je v njem prepoznal težnjo po boljši zaščiti okolja in naravnih virov, DVR pa so poudarjale pospeševanje gospodarskega razvoja, kar je bolj ustrezalo njihovim političnim prioritetam. Države Juga so se zaradi zgodovinskih razlogov – prilastitve naravnih virov v času kolonizacije s strani držav Severa, nadejale drugačnega statusa pri opredeljevanju do problematike varstva okolja, saj zagovarjajo pravico do takšnega razvoja, kakršnega so bile v preteklosti deležne države Severa, torej brez okoljevarstvenih ovir. Tako se prepad med razvitim Severom in revnejšim Jugom tudi po uveljavitvi koncepta trajnostnega razvoja še vedno pogloblja.

Odprava svetovne revščine in trajnostna raba naravnih virov predstavljata dva osrednja globalna izziva, ki ostajata v centru pozornosti mednarodne skupnosti tudi v 21. stoletju. Organizacija združenih narodov (OZN) si kot vodilna mednarodna vladna organizacija želi k tej problematiki pristopiti tudi z izvajanjem pobud, ki povezujejo tako socialni razvoj kot tudi varstvo okolja. Program Združenih narodov za razvoj (*United Nations Development Programme* – UNDP) in Program Združenih narodov za okolje (*United Nations Environment Programme* – UNEP) sta skupaj oblikovala pobudo Revščina-okolje (*Poverty-Environment Initiative* – PEI) s ciljem, da se trajnostno upravljanje z naravnimi viri vključi v čim več nacionalnih razvojnih dokumentov. Prav revni del prebivalstva DVR je namreč od okolja najbolj odvisen, saj mu naravni viri pogosto predstavljajo temeljno sredstvo preživetja. Ta pobuda predstavlja pomemben korak naprej pri iskanju skupnih rešitev tako v primeru prizadevanj za ohranitev naravnih virov kot tudi boja proti revščini, saj dokazuje, da se s trajnostnim razvojem lahko izboljša blaginja vseh ljudi. S pomočjo informiranja vladnih predstavnikov in širše javnosti pobuda teži k vključitvi trajnostnega razvoja v krovne razvojne akte posameznih držav.

Pri pisanju diplomskega dela sem želela proučiti, ali je mogoče s pomočjo takšne pobude, kot je PEI, res doseči vključitev problematike zaščite okolja v nacionalne razvojne načrte oz. strategije, ki predstavljajo nekakšno vodilo vlad pri sprejemanju in oblikovanju vseh pomembnejših odločitev. Hipoteza, ki me je vodila pri tej analizi, se glasi: OZN je s skupno pobudo UNDP/UNEP Revščina-okolje prispevala k začetkom celostnih rešitev problematike revščine in degradacije okolja, saj je s pomočjo pobude prišlo do sprejetja pomembnih nacionalnih razvojnih načrtov in strateških dokumentov za zmanjševanje revščine, ki vključujejo tudi področje trajnostnega upravljanja z naravnimi viri, od katerih je preživetje revnih pogosto odvisno.

Diplomsko delo je sestavljeno iz petih poglavij. V prvem poglavju predstavim zgodovinski razvoj koncepta trajnostnega razvoja. Na podlagi preučevanja primarnih virov (poročil, konvencij in deklaracij) opišem najpomembnejše mejnike v procesu uveljavitve koncepta trajnostnega razvoja pod okriljem OZN do danes. Zadnji pomemben mejnik ostaja Svetovni vrh o trajnostnem razvoju v Johannesburgu leta 2002, na katerem so države iskale nove rešitve za učinkovitejšo implementacijo Agende 21, ki predstavlja akcijski načrt za udejanjenje načel trajnostnega razvoja v 21. stoletju.

Drugo poglavje je namenjeno predstavitvi okvira delovanja OZN na področju trajnostnega razvoja. Namen poglavja ni v podrobni analizi delovanja vseh institucij OZN, katerih aktivnosti vključujejo tudi urejanje področij okolja, razvoja ali družbe, ampak izpostavim le tiste, katerih primarni fokus je posvečen prav izvajanju trajnostnega razvoja. Za potrebe diplomskega dela in analize PEI se v nadaljevanju podrobneje posvetim njenima pobudnikoma in izvajalcema – UNDP in UNEP. Z uporabo metode analize sekundarnih virov predstavim njuna prioriteta področja delovanja. V luči priprav na prihajajočo Konferenco o trajnostnem razvoju, ki bo v letu 2012 ponovno potekala v Riu de Janeiru, se v zaključku poglavja posvetim tudi aktualnim možnostim preoblikovanja globalnega upravljanja trajnostnega razvoja.

V tretjem poglavju navedem značilnosti samega koncepta trajnostnega razvoja in predstavim tri področja, ki ga definirajo. Pri tem uporabim metodo analize sekundarnih virov in najprej predstavim gospodarsko dimenzijo trajnostnega razvoja ter pot, ki je pripeljala do vedno večjega spoznanja, da gospodarski razvoj, ob neprimerni porazdelitvi koristi, ne zagotavlja blaginje vsem. Pri predstavitvi okoljskega stebra trajnostnega razvoja se poslužujem Milenijske študije ekosistemov in predstavim rezultate o stanju ekosistemskih storitev na globalni ravni. Raziščem vzroke, ki so pripeljali do sedanjega stanja okolja in predstavim pot za njegovo izboljšanje s pomočjo trajnostnega upravljanja z naravnimi viri. Tudi pri predstavitvi zadnjega, družbenega stebra trajnostnega razvoja, uporabim metodo analize sekundarnih virov. Najprej opredelim nov koncept človekovega razvoja, ki postaja vedno bolj uporaben pri merjenju razvoja držav, nato pa še načela trajnostne družbe, ki tvorijo etično osnovo in priporočila, po katerih bi se človeštvo moralo ravnati, če želimo povečati blaginjo sedanje in prihodnjih generacij. Izmed aktualnih svetovnih družbenih problemov posebno pozornost namenim skrajni revščini, saj prav izkoreninjenje slednje predstavlja enega izmed glavnih ciljev oz. namenov trajnostnega razvoja (in obravnavane pobude). Po predstavitvi njenih običajnih metod merjenja raziščem, kakšne so možnosti za skupno reševanje zapletenega odnosa med revščino in okoljem.

Četrto poglavje je namenjeno podrobni predstavitvi glavnih značilnosti PEI. V njem predstavim tri glavne sklope aktivnosti, na katerih temelji izvajanje pobude. Podatke sem pridobila s pomočjo analize sekundarnih virov, predvsem uradne spletne strani, kjer so na voljo vse osnovne informacije o poteku pobude ter povezave do nacionalnih razvojnih dokumentov, pri sooblikovanju katerih so sodelovale tudi posamezne projektne skupine PEI.

V petem poglavju izvedem primerjalno analizo izvajanja PEI v sedmih afriških DVR, ki so prve začele z izvajanjem pobude – Kenija, Mali, Mavretanija, Mozambik, Ruanda, Tanzanija in Uganda. Tako najprej predstavim tri njihove najpomembnejše skupne značilnosti, zaradi katerih dobi izvajanje PEI pravzaprav smisel: nizka stopnja družbeno-gospodarske razvitosti, visoka odvisnost gospodarstva od naravnih virov in visoka stopnja skrajne revščine. Nato se posvetim sami analizi ključnih razvojnih dokumentov, ki so bili sprejeti tekom pobude in pri oblikovanju katerih so sodelovale projektne skupine PEI. Zanima me, ali so projektne skupine PEI uspele sooblikovati temeljne razvojne dokumente tako, da je v njih vsebovano tudi področje trajnostnega upravljanja z naravnimi viri. Poglavje zaključim s pregledom glavnih dosežkov pobude v obravnavanih državah.

Izvajanje pobude sem proučila na podlagi poglobljene analize primarnih in sekundarnih virov. Primarni viri so obsegali javno dostopne nacionalne strategije za zmanjševanje revščine, (dolgoročne in srednjeročne) razvojne načrte in druge vladne dokumente. Analiza sekundarnih virov je temeljila na podatkih, pridobljenih na uradni spletni strani pobude, v pomoč pa mi je bila tudi ocena izvajanja pobude za obdobje 2004–2008, ki jo je pripravil Mednarodni inštitut za okolje in razvoj (*International Institute for Environment and Development* – IIED). Diplomsko delo zaključuje sklep, kjer povzamem glavne ugotovitve.

1 TRAJNOSTNI RAZVOJ

1.1 OBLIKOVANJE KONCEPTA TRAJNOSTNEGA RAZVOJA

Začetki spreminjajočega se odnosa človeštva do okolja segajo v obdobje šestdesetih let prejšnjega stoletja, ko sledimo prvim kritičnim izrazom javne zaskrbljenosti nad vse večjo okoljsko degradacijo kot posledico industrializacije in neomejene rasti prebivalstva (Purvis in Grainger 2004, 3). V tem času beležimo razmah okoljevarstvenih razprav in aktivizma, kar je posledično pripeljalo do ustanovitve nekaterih še danes zelo pomembnih okoljevarstvenih organizacij, kot so Greenpeace, Friends of the Earth, Svetovni sklad za varstvo narave in drugih (Elliott 2004, 9). Tudi v primeru delovanja OZN so okoljska vprašanja v tem obdobju postopoma pridobivala prostor na dnevnem redu, saj sledimo sprejetju prvih sporazumov, ki zadevajo preprečevanje onesnaževanja morja z nafto (United Nations Department on Public Information 2008, 214).¹

Spremenjena miselnost o pomembnosti zaščite naravnega okolja se je prvič globalno udejanjila leta 1972, na Konferenci Združenih narodov o človekovem okolju (*United Nations Conference on the Human Environment*) v Stockholmu. Med 5. in 16. junijem istega leta je okrog 1.200 predstavnikov iz 114 držav članic OZN sprejelo pravno nezavezujočo Deklaracijo Konference Združenih narodov o človekovem okolju (*Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment*) s 26 načeli, po katerih naj bi se države zgledovale pri urejanju okoljskih zadev (Elliott 2004, 11). Z vidika nastajajoče ozaveščenosti o trajni rabi naravnih virov v njej najdemo soglasje držav, da je človeštvo doseglo točko razvoja, ko mora z znanjem obvarovati naravno okolje za potrebe sedanje in prihodnjih generacij. Vzrok za večino okoljskih problemov DVR je bil pripisan njihovemu razvojnemu zaostanku. Prav zato DVR usmerja k pospeševanju razvoja, ki bi upošteval tudi ohranjanje okolja. Industrijsko razvitim državam je bila ob tem naložena dolžnost, da v tem procesu aktivno sodelujejo in težijo k zmanjševanju prepada v razvitosti med obema skupinama držav. Tako je zaščita okolja definirana kot skupen cilj celotnemu človeštvu, države pa morajo nositi breme, da poskrbijo za oblikovanje in izvajanje okoljske zakonodaje (Generalna skupščina

---

¹ Problem onesnaževanja okolja je prvič dosegel mednarodno pozornost na področju urejanja problematike naftnih izpustov iz tankerjev. Leta 1954 je Mednarodna pomorska organizacija (*International Maritime Organization* – IMO) sprejela Mednarodno konvencijo o preprečevanju onesnaževanja morja z nafto (*International Convention for the Prevention of Pollution of the Sea by Oil*), s katero so določili obalna območja, kjer tankerjem ni bil dovoljen nikakršen izpust nafte oz. je bil slednji zelo omejen (Brodansky 2010, 27).

1972a).² Poleg deklaracije so države sprejele tudi akcijski načrt s 109 priporočili za izvajanje sprejetih zavez in resolucijo, ki je urejala institucionalne in finančne zadeve na področju okolja (United Nations Department on Public Information 2008, 206). Elliott (2004, 12) vidi pomembnost te konference v tem, da je združila predstavnike vlad, z namenom prve globalne razprave na temo ključnih okoljskih vprašanj, in postavila temelje za ustanovitev UNEP kot enega izmed osrednjih akterjev na področju reševanja problematike okolja na globalni ravni.

Leto 1972 pa je zaznamovalo tudi poročilo Rimskega kluba (*The Club of Rome*), skupine uglednih znanstvenikov, ekonomistov, humanistov in intelektualcev, tako iz akademske kot tudi javne sfere. Ti so v poročilu z naslovom Meje rasti (*The Limits to Growth*) predstavili več scenarijev nadaljnjega razvoja človeštva glede na pet medsebojno povezanih globalnih trendov: rast človeške populacije, širitev industrializacije, izčrpavanje naravnih virov, splošna podhranjenost in degradacija okolja. Zaključek poročila je precej pesimističen, saj prevladuje ugotovitev, da povojna ekonomska aktivnost in rast prebivalstva ne moreta naraščati, ne da bi se povečevala tudi stopnja revščine in lakote, izčrpavanje naravnih virov in okoljska škoda (Connelly in Smith 1999, 41). Znanstveniki Rimskega kluba so tako prišli do pretresljive napovedi: če se bodo omenjeni trendi še naprej nadaljevali v nezmanjšanem obsegu, potem bo meja rasti dosežena nekje v naslednjih sedemdesetih letih (Meadows v Reid 1996, 31). »Pravzaprav je bila temeljna poanta tega poročila prav opozarjanje na iztekanje časa, ki ga ima človeštvo na voljo, da se izogne preobremenitvi nosilnih sposobnosti okolja. Poanta tega poročila je tudi, kako tvegane so napovedi in predvsem, kako nestabilno je govorjenje o stabilnosti oz. trajnem ravnotežju« (Kos 2004, 334).

1.1.1 Strategija ohranitve sveta

Sama ideja o razvoju, ki se ne bi nanašal le na gospodarsko rast, temveč bi temeljil na trajnosti, zagotovljeni na preišljeni rabi naravnih virov, brez ogrožanja obnavljanja le-teh, je

---

² To razločevanje med razvitimi državami na eni strani in DVR na drugi strani je v dokumentih OZN, ki zadevajo urejanje globalnih problemov, pogosto. V prvo skupino sodijo bogate(jše), navadno industrializirane države, imenovane tudi države prvega sveta ali države Severa, med katere prištevamo države članice Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (*Organisation for Economic Co-operation and Development* – OECD) in včasih države nekdanjega sovjetskega bloka (imenovane tudi države v tranziciji ali države drugega sveta). Na drugi strani so manj razvite države, običajno opredeljene kot države v razvoju (*Developing States*), znotraj katerih ločimo še najmanj razvite države (*Least Developed States*). Te države so pogosto imenovane tudi države Juga ali tretjega sveta, katerih skupne lastnosti so med drugim šibka politična moč, nestabilno ekonomsko okolje in družbena nerazvitost (Elliott 2004, 168). Urad visokega predstavnika Združenih narodov za najmanj razvite države, kopenske države v razvoju in male otoške države (*The United Nations Office of the High Representative for Least Developed Countries, Landlocked Developing Countries, and Small Island Developing Countries* – UN-OHRLLS) v to skupino danes prišteva 48 držav, od tega je 33 afriških, 14 držav leži na območju Azije in Pacifika, ena (Haiti) pa v Latinski Ameriki (UN-OHRLLS 2012).

bila širši javnosti predstavljena leta 1980, in sicer v Strategiji ohranitve sveta (*World Conservation Strategy*), ki jo je objavila Svetovna zveza za ohranitev narave (*International Union for the Conservation of Nature – IUCN*). V strategiji najdemo izraženo nujnost po oblikovanju nove mednarodne gospodarske ureditve in sprejetju nove okoljske etike. Poleg tega morajo države najti načine za stabiliziranje svetovne rasti prebivalstva in sprejeti modele trajnostnega razvoja. Ohranjanje naravnih virov je ključnega pomena, saj bodo le tako njihove koristi uživale ne samo sedanje, temveč tudi prihodnje generacije (IUCN 1980, 1. pogl.). Strategija ohranitve sveta zato že v samem začetku izpostavi tri cilje:

- ohraniti je treba bistvene ekološke procese in sisteme, ki vzdržujejo življenje;
- obvarovati gensko pestrost;
- zagotoviti trajnostno rabo dobrin in storitev ekosistemov (IUCN 1980, 1. pogl.).

Vsak cilj je nadalje opredeljen s prioritetskimi zahtevami, katerih uresničevanje naj bi temeljilo na nacionalnih strategijah posameznih držav, ki bi bile osnovane na usklajenem medsektorskem delovanju. Bistvo trajnostnega razvoja najdemo v opredelitvi, da sta ohranitev in razvoj medsebojno odvisna in ne nasprotujoča. Strategija kot tri glavne razloge za naraščajočo degradacijo okolja navede revščino, rast prebivalstva in aktualne trende pogojev menjave v svetovnem gospodarstvu, ki služijo le interesom najbogatejših držav. Prav zato je izražena potreba po novi mednarodni razvojni strategiji, ki bi temeljila na odpravi neenakosti, se zavzemala za bolj dinamično in stabilno svetovno gospodarstvo, spodbujala gospodarsko rast in odpravila najhujše posledice revščine (Reid 1996, 39–41).

1.1.2 Brundtlandino poročilo

Prvo in tudi dandanes širše priznano definicijo trajnostnega razvoja je sedem let kasneje, leta 1987, objavila WCED, ki je v poročilu z naslovom Naša skupna prihodnost (*Our Common Future*), znanem tudi kot Brundtlandino poročilo, trajnostni razvoj opredelila kot »razvoj, ki zadosti današnjim potrebam, ne da bi ogrožal možnost prihodnjih generacij, da zadostijo svojim lastnim potrebam« (Generalna skupščina 1987, 2. pogl./1. odst.).³ Tako lahko iz poročila razberemo, da je v širši koncept trajnostnega razvoja vključen tako gospodarski razvoj, varstvo naravnih virov ter socialni element enakosti vseh ljudi z mislijo tudi na prihodnje generacije. V poročilu sledimo vodilni tezi, da razvoj sam po sebi ni dovolj, saj lahko visoka produktivnost in revščina soobstajata, ob tem pa pretirana težnja po povečanju

---

³ Generalna Skupščina ZN je leta 1983 ustanovila WCED z namenom, da pripravi dolgoročne okoljske strategije za doseg trajnostnega razvoja do leta 2000 in naprej. V tistem obdobju je bila predsednica WCED takratna predsednica norveške vlade Gro Harlem Brundtland, po kateri se komisijo pogosto poimenuje (Elliott 2004, 14).

razvojnih možnosti v nerazvitih predelih velikokrat privede do pretiranega izkoriščanja okolja in posledično do znižanja kakovosti življenja ljudi na tem območju. Prav zato poročilo poudari nujnost po povezovanju razvojnih in okoljskih izzivov, prilagoditvi gospodarske rasti ekosistemu posamezne države in uvedbi nacionalne okoljske in razvojne politike. Prav poseben poudarek je namenjen reševanju problematike revščine v DVR. Revščina in degradacija okolja sta namreč nerazdružljivo povezani, zato je treba zanj iskati skupne rešitve. Vsi ljudje si namreč zaslužimo živeti v okolju, ki zadovoljuje naše temeljne potrebe za preživetje in osnovno kakovost bivanja (Generalna skupščina 1987, 2. pogl.). Purvis in Grainger (2004, 7) menita, da ima poročilo dve večji pomanjkljivosti. Prvič, nikjer v poročilu ni predstavljen način, kako gospodarsko rast tudi v praksi uravnotežiti z nasprotujočimi se ukrepi za ohranjanje naravnih virov. Druga pomanjkljivost pa je sama dvoumnost pri razlagi trajnostnega razvoja, ki so si ga tako razvite države kot DVR lahko razlagale po svoje. Prve so v njem prepoznale težnjo po boljši zaščiti okolja, druga skupina držav pa podporo pri pospeševanju gospodarskega razvoja, kar je bolj ustrezalo njihovim političnim prioritetam.

Pri zagotavljanju širjenja zavesti o pomembnosti trajnostnega razvoja v širši javnosti je štiri leta kasneje pomemben delež doprinesel tudi dokument *Skrb za Zemljo: Strategija za življenje po načelu trajnosti (Caring for the Earth: a Strategy for Sustainable Living)*, ki je nastal v sodelovanju treh pomembnih akterjev na področju varovanja okolja: IUCN, UNEP in Svetovnega sklada za naravo (*World Wide Fund for Nature – WWF*). V strategiji trajnostni razvoj pomeni »izboljšati kakovost človeškega življenja in hkrati živeti v mejah podpornih ekosistemov« (IUCN, UNEP in WWF 1991, 9). Prvič je v strategijo vključena tudi nova etika, etika trajnostnega življenja in nujnosti prenosa njenih načel v prakso. Prvi del strategije predstavi devet načel trajnostne družbe, ki naj bi jih vse države vključile v svoje nacionalne razvojne strategije, drugi del pa zajema dodatne ukrepe za trajnostno življenje v mejah Zemljine zmogljivosti (IUCN, UNEP in WWF 1991, 3).⁴

1.1.3 Vrh Zemlje: Rio de Janeiro

V luči naraščajočega zavedanja o nevarnostih degradacije okolja in nujnosti skupnega reševanja je Generalna skupščina OZN med 3. in 14. junijem leta 1992, v Riu de Janeiru, Braziliji, sklicala mednarodno Konferenco o okolju in razvoju (*United Nations Conference on Environment and Development*), znano tudi kot Vrh Zemlje (*Earth Summit*). Konferenca je bila sklicana z namenom, da se tako na mednarodni kot kasneje tudi na nacionalni ravni

---

⁴ Načela trajnostne družbe podrobneje predstavljam v poglavju 3.3.1.

sprejmejo potrebni ukrepi in strategije, ki bi zaustavili degradacijo okolja. Zbranih je bilo 178 nacionalnih delegacij, več kot 1.400 uradno akreditiranih nevladnih organizacij (NVO) in veliko medijev.⁵ Uspešnost oz. neuspešnost konference lahko med drugim ocenjujemo tudi po (ne)sprejetju (ne)zavezujočih dokumentov. Uradno je bilo na konferenci v Riu sprejetih pet dokumentov: Deklaracija iz Ria o okolju in razvoju (*Rio Declaration on Environment and Development*), krajše znana tudi kot Deklaracija iz Ria (*Rio Declaration*), Agenda 21 (*Agenda 21*), Izjava o načelih za gozdove (*Statement on Forests Principles*) ter dva mednarodnopravno zavezujoča dokumenta, ki sta bila odprta za podpis – Okvirna konvencija Združenih narodov o podnebnih spremembah⁶ (*United Nations Framework Convention on Climate Change – UNFCCC*) in Konvencija o biološki raznovrstnosti⁷ (*Convention on Biological Diversity – CBD*) (Elliott 2004, 15–17).

Deklaracijo iz Ria sestavlja 27 načel, ki skupaj predstavljajo usmeritev za doseg trajnostnega razvoja na globalni ravni (glej Prilogo A). Tako je v deklaraciji izpostavljena pravica držav do razvoja, z ozirom tudi na potrebe prihodnjih generacij (Generalna skupščina 1992b, 3. načelo). Pri doseganju trajnostnega razvoja in izkoreninjenju lakote morajo države med seboj sodelovati (Generalna skupščina 1992b, 5. načelo), pri čemer mora biti posebna pozornost namenjena najmanj razvitim in najbolj okoljsko ranljivim državam (Generalna skupščina 1992b, 6. načelo). Načelo »skupne, a vendar različne odgovornosti« industrijskim državam nalaga večji delež odgovornosti pri prizadevanju za trajnostni razvoj na mednarodni ravni, saj so slednje glavni vir globalnega onesnaževanja (Generalna skupščina 1992b, 7. načelo). V deklaraciji najdemo tudi načelo »onesnaževalec plača«, za izvajanje katerega morajo poskrbeti nacionalni organi držav (Generalna skupščina 1992b, 16. načelo). Poudarek je bil namenjen tudi sodelovanju med državami pri prenosu tehnoloških in drugih znanj o okolju, prvič pa je prišlo do poziva k sodelovanju z drugimi akterji. V 22. načelu deklaracija priznava pomembno vlogo pri upravljanju z okoljem domorodnim ljudstvom, ki posedujejo pomembna znanja in tradicije, zaradi česar jim morajo države omogočiti polno participacijo v procesu doseganja trajnostnega razvoja (Generalna skupščina 1992b). Ker so ta načela imela predvsem svetovalni značaj, so države udeleženske sprejele še dodaten akcijski načrt – Agendo 21. Pomembno je omeniti, da niti deklaracija niti Agenda 21 nista pravno obvezujoča

---

⁵ NVO so v istem času in le nekaj kilometrov stran organizirale svoj Globalni forum, ki se ga je udeležilo več kot 30.000 predstavnikov NVO s celega sveta, kar vsekakor kaže, da je javnost z zanimanjem sledila okoljski problematiki in spremljala razvoj dogodkov tiste dni (Elliott 2004, 17).

⁶ UNFCCC je stopila v veljavo 21. marca 1994. Danes seznam pogodbenic UNFCCC obsega 194 držav in eno regionalno organizacijo, zato lahko govorimo o globalnem članstvu (Secretariat of the UNFCCC 2012).

⁷ CBD je stopila v veljavo 29. decembra 1993 (Secretariat of the CBD 2010).

dokumenta, torej je bilo državam prepuščeno, ali se bodo podpisanim in sprejetim načelom dejansko podvrgele in jih znotraj nacionalnih zakonodaj upoštevale ali ne.

Agenda 21 je vsekakor najpomembnejši dokument Konference o okolju in razvoju. Bila je ambiciozno zastavljena, saj je bila sprejeta kot poseben akcijski načrt s potrebnimi ukrepi za udeležanje načel trajnostnega razvoja v 21. stoletju. Tako najdemo že v preambuli izraženo nujnost po povezovanju razvojne in okoljske problematike. Le skupno reševanje in naslavljanje problematike bo pripeljalo do izboljšanja življenjskega standarda in zadovoljitve osnovnih življenjskih potreb vseh ljudi na Zemlji, prav tako pa tudi do boljše upravljanega in zaščitene naravnega okolja, od katerega smo vsi odvisni. Vse to je mogoče, toda le s skupnim delovanjem vseh držav in vzpostavitvijo ene prioritete, ki je v preambuli večkrat poudarjena, to je skupnega partnerstva za trajnostni razvoj (Generalna skupščina 1992a). Agenda 21 je nadalje razdeljena na 4 osrednja poglavja. Prvo poglavje predstavlja socialno in gospodarsko dimenzijo in se v veliki meri posveča težavam najrevnejših dežel, predvsem reševanju problemov revščine, izboljšanju zdravstvene oskrbe, vzpostavljanju trajnostnih naselij in vzpostavljanju trajnostnega upravljanja z okoljem. Predlagane so tudi ustrezne rešitve, ki pa predstavljajo le predloge in okvirno reševanje, vsaka država pa je prepuščena svoji lastni presoji, katere ukrepe bo uporabila. Drugo poglavje je namenjeno ohranjanju in upravljanju okoljskih virov za potrebe razvoja, kjer najdemo ukrepe za zaščito atmosfere, gozdov, biotske raznovrstnosti, voda, ukrepe proti širjenju suše in puščav, nasvete za ravnanje z odpadki in strupenimi snovmi itd. Posebno poglavje je namenjeno tudi krepitvi vloge žensk, otrok, mladine in drugih marginalnih skupin, katerim morajo biti zagotovljene pravice do izobrazbe, zaposlitve, dostopa in upravljanja z naravnimi viri ter drugih metod za boljšo vključenost v procesih trajnostnega razvoja. Zadnje poglavje se v celoti posveča sredstvom za implementacijo predlaganih načel in ciljev. Razvite države so se obvezale, da bodo 0,7 odstotka bruto nacionalnega dohodka (BND) namenile uradni razvojni pomoči (*Official Development Assistance*), da bi lahko tudi najmanj razvite države in DVR s sistemom koncesijskih posojil in subvencij čim hitreje implementirale Agendo 21 (Generalna skupščina 1992a).⁸ Žal pa se države niso obvezale o časovnem okviru, v katerem bi morale takšen odstotek BND tudi dejansko zagotoviti. Poleg tega je bilo financiranje ukrepov za doseg

---

⁸ »Mednarodno razvojno sodelovanje ali uradna razvojna pomoč je pomoč, ki jo dajejo razvite države v podporo gospodarskemu, družbenemu in političnemu razvoju držav v razvoju« (Ministrstvo za zunanje zadeve 2011). Tudi Slovenija je s članstvom v Evropski uniji postala donatorica razvojne pomoči in v skladu z mednarodnimi obveznostmi povečuje delež BND, ki ga prispeva v to pomoč DVR. Tako naj bi ta namen do leta 2010 prispevala 0,17 odstotka BND, ta znesek pa do leta 2015 postopno povečevala na 0,33 odstotka BND (Ministrstvo za finance 2011a).

ciljev Agende 21 v pristojnosti Sklada za svetovno okolje (*Global Environment Facility – GEF*), skupno upravljanega s strani Svetovne banke, UNEP in UNDP.⁹ Svetovna banka pa je bila za DVR le ena izmed institucij, za katere so bile prepričane, da so v celoti pod vplivom ekonomskih interesov visoko razvitih držav Severa. Prav zaradi tega je bilo razočaranje DVR veliko (Connelly in Smith 1999, 205–207). Lahko sklenemo, da je Agenda 21 zelo ambiciozno zastavila prioritete razvojne cilje, ki naj bi jih države začele zasledovati, a kot se je po prvem petletnem obdobju izkazalo, mogoče preambiciozno in brez uspešnih mehanizmov uresničevanja sprejetih zavez.

Leta 1997 je v New Yorku med 23. in 27. junijem potekalo posebno zasedanje Generalne skupščine z namenom, da se preveri (ne)uspehe prvih petih let implementacije Agende 21. Po končanem Vrhu Zemlje so namreč države sprejele konsenz, da se oblikuje neke vrste institucija, ki bi lahko še naprej spremljala izvrševanje sprejetih dogovorov v praksi. V ta namen je bila ustanovljena Komisija za trajnostni razvoj (*Commission on Sustainable Development – CSD*). Komisija, sestavljena iz 53 predstavnikov držav članic Ekonomskega in socialnega sveta OZN, je bila primarno zadolžena za vzpostavljanje nadzora nad izvajanjem Agende 21, kasneje pa se je njen mandat razširil tudi na druge aktivnosti v povezavi s sprejetimi okoljskimi in razvojnimi cilji OZN, med drugim pospeševanje dialoga med NVO, analiziranje informacij vlad in drugih okoljskih akterjev, spremljanje napredka na področju finančnih in tehnoloških zavez posameznih vlad, spremljanje izvajanja drugih konvencij itd. (Haas, Levy in Parson 2008, 67).¹⁰ Ko je CSD v New Yorku predstavila svoje izsledke in predlagala posebno resolucijo – Program za nadaljnjo implementacijo Agende 21 (*Programme for Further Implementation of the Agenda 21*), je bilo jasno, da v tem času ni prišlo do nikakršnega premika v bolj ambiciozno smer naslavljanja okoljskih in razvojnih vprašanj. Prepad med razvitim in nerazvitim delom sveta se je le še povečal, degradacija okolja je dosegla nov vrh, o novem globalnem partnerstvu za trajnostni razvoj tako nikakor ne moremo govoriti (Elliott 2004, 22–23).

---

⁹ GEF je mednarodna finančna organizacija, ki je bila ustanovljena leta 1991 z namenom zagotavljanja finančne podpore DVR in državam v tranziciji pri izpeljavi projektov na področju zaščite okolja. Danes je GEF postal osrednji okoljski finančni mehanizem in je (so)financiral že več kot 2.700 okoljskih projektov v 165 državah, v skupni vrednosti 9,5 milijarde USD. V njem trenutno sodeluje 182 držav članic (GEF 2010).

¹⁰ CSD je bila uradno ustanovljena 12. februarja 1993 z resolucijo ECOSOC št. 207 (ECOSOC 1993). Delovanje CSD je podrobneje predstavljeno v poglavju 2.1.

1.1.4 Milenijski razvojni cilji

Med 6. in 8. septembrom 2000 je ob prelomu tisočletja na sedežu OZN v New Yorku potekalo največje srečanje voditeljev držav in vlad v zgodovini – Milenijski vrh. Predstavniki 189 držav članic so 8. septembra sprejeli Milenijsko deklaracijo Združenih narodov (*United Nations Millenium Declaration*), s katero so opredelili ključne izzive mednarodne skupnosti v 21. stoletju in sprejeli ukrepe za soočenje z njimi.¹¹ Milenijska deklaracija predstavlja globalni načrt za izkoreninjenje revščine in njenih primarnih oblik (kot so lakota, bolezni, visoka smrtnost otrok, neizobraženost, brezdomstvo) s pomočjo različnih ukrepov, ki podpirajo izobraževanje, okoljsko trajnost, zaposlovanje, enakopravnost med spoloma, dostopno zdravstvo, pa tudi učinkovito vodenje na državni ravni, kot tudi razvojno sodelovanje celotne mednarodne skupnosti. V njej najdemo opredeljenih osem temeljnih globalnih ciljev, ki so svetu postali znani kot milenijski razvojni cilji (MRC) oz. razvojni cilji tisočletja (*Millenium Development Goals*), katere naj bi mednarodna skupnost dosegla do leta 2015 (Generalna skupščina 2000). Kot je razvidno iz tabele (glej Tabela 1.1), je vsak cilj opredeljen s posameznimi ključnimi podcilji oz. nalogami, poleg tega pa je bilo osnovanih še 60 indikatorjev za pregled nad njihovim uresničevanjem (UNDP 2010a).

Tabela 1.1: Milenijski razvojni cilji

1. CILJ	IZKORENINITI SKRAJNO REVŠČINO IN LAKOTO	1.1 Med letoma 1990 in 2015 prepoloviti število ljudi, ki živijo z manj kot enim ameriškim dolarjem na dan.
		1.2 Med letoma 1990 in 2015 doseči popolno in produktivno zaposlitev ter dostojno delo za vse, vključno za ženske in mlade.
		1.3 Med letom 1990 in 2015 prepoloviti število ljudi, ki trpijo lakoto.
2. CILJ	DOSEČI UNIVERZALNO OSNOVNOŠOLSKO IZOBRAZBO	Zagotoviti, da bodo do leta 2015 vsi otroci (tako fantje kot dekleta) lahko zaključili osnovnošolsko izobraževanje.
3. CILJ	ZAGOTOVITI ENAKOST MED SPOLOMA IN OPOLNOMOČITI ŽENSKE	Odpraviti neenakost med spoloma v osnovnih in srednjih šolah, če je mogoče do leta 2005, na vseh nivojih izobraževanja pa najkasneje do leta 2015.
4. CILJ	ZMANJŠATI SMRTNOST OTROK	Med letoma 1990 in 2015 za dve tretjini zmanjšati smrtnost otrok, mlajših od pet let.
5. CILJ	IZBOLJŠATI ZDRAVJE MATER	5.1 Med letoma 1990 in 2015 za tri četrtine zmanjšati smrtnost mater.
		5.2 Do leta 2015 zagotoviti univerzalno reproduktivno zdravje.

¹¹ Milenijska deklaracija je ponekod imenovana tudi Deklaracija tisočletja. Do konca leta 2011 jo je sprejelo 192 držav članic OZN in najmanj 23 mednarodnih organizacij (OECD 2011).

6. CILJ	BORITI SE PROTI VIRUSU HIV/aidsu, MALARIJI IN DRUGIM BOLEZNI	6.1 Do leta 2015 zaustaviti in začeti zmanjševati širjenje virusa HIV/aidsa.
		6.2 Do leta 2010 zagotoviti univerzalno stopnjo zdravljenja okužb z virusom HIV/aidsom vsem, ki ga potrebujejo.
		6.3 Do leta 2015 zaustaviti in začeti zmanjševati širjenje malarije in drugih bolezni.
7. CILJ	ZAGOTOVITI OKOLJSKO TRAJNOST	7.1 Vključiti načela trajnostnega razvoja v uradne politike in programe držav ter zaustaviti izgubo naravnih virov.
		7.2 Do leta 2011 bistveno zmanjšati izgubo biotske raznovrstnosti.
		7.3 Do leta 2015 za polovico zmanjšati število ljudi, ki nimajo dostopa do pitne vode in osnovnih sanitarij.
		7.4 Do leta 2010 bistveno izboljšati življenjske razmere najmanj 100 milijonom prebivalcev barakarskih naselij.
8. CILJ	RAZVOJ GLOBALNEGA PARTNERSTVA ZA RAZVOJ	8.1 Nadaljnji razvoj odprtega, na pravih temelječega, preglednega in nediskriminatornega trgovinskega ter finančnega sistema.
		8.2 Upoštevati specifične potrebe najmanj razvitih držav.
		8.3 Upoštevati specifične potrebe držav brez dostopa do morja in malih otoških držav v razvoju.
		8.4 Celovita obravnava zadolženosti držav v razvoju.
		8.5 V sodelovanju s farmacevtskimi podjetji omogočiti DVR dostop do nujnih zdravil.
		8.6 V sodelovanju z zasebnim sektorjem omogočiti izkoriščanje prednosti, ki jih nudijo nove tehnologije, predvsem informacijska in komunikacijska.

Vir: Informacijska služba Urada OZN na Dunaju (2010a).

MRC predstavljajo temeljne potrebe in človekove pravice vsakega posameznika. Od njihovega uresničevanja je dnevno odvisnih na milijone življenj. Pri analiziranju napredka se za primerjavo uporabljajo podatki iz leta 1990, ki je bilo določeno za izhodiščno leto. Vsako leto posebna skupina strokovnjakov, pod okriljem Oddelka za ekonomske in socialne zadeve Sekretariata OZN (*United Nations Department on Economic and Social Affairs – UN DESA*), v sodelovanju z drugimi institucijami v sistemu OZN, mednarodnimi finančnimi institucijami (Svetovna banka, Mednarodni denarni sklad, Svetovna trgovinska organizacija) in številnimi nacionalnimi statističnimi uradi, pripravi letno poročilo o napredku (UN DESA 2011c, 1). Zadnje poročilo o njihovem uresničevanju iz leta 2011 kaže, da je mednarodna skupnost, gospodarski in finančni krizi navkljub, še vedno na dobri poti, da doseže cilj po prepolovitvi števila ljudi, ki živijo z manj kot 1,25 ameriškega dolarja (*United States Dollar – USD*) na

dan.¹² Po podatkih iz leta 2005 se je število ljudi iz DVR, ki živijo pod pragom skrajne revščine, zmanjšalo s 46 odstotkov (v letu 1990) na 27 odstotkov prebivalstva (1,4 milijarde ljudi). Napredek je bil dosežen predvsem na račun hitro rastočih gospodarstev vzhodnoazijskih držav, zaradi katerih naj bi se skrajna revščina v DVR po dosedanjih trendih do leta 2015 zmanjšala na 15 odstotkov populacije, kar bi pomenilo izpolnitev cilja po prepolovitvi števila najrevnejših ljudi (UN DESA 2011c, 6–7). Pomemben napredek je bil dosežen tudi na področjih zagotavljanja osnovnošolskega izobraževanja, zmanjševanja stopnje umrljivosti otrok in preprečevanja širjenja virusa HIV. V podsaharski Afriki se je vpis med šolskima letoma 1998/1999 in 2008/2009 povečal za 18 odstotkov, v južni Aziji za 12 odstotkov, v vseh DVR skupno pa za 7 odstotkov (UN DESA 2011c, 16).¹³ Stopnja umrljivosti otrok, mlajših od petih let, se je na globalni ravni zmanjšala za tretjino, v državah severne Afrike, zahodne in jugovzhodne Azije pa kar za polovico ali več (UN DESA 2011c, 24).¹⁴ Vzpodbuden je podatek, da se je na svetovni ravni število na novo okuženih ljudi z virusom HIV stabiliziralo in je že v postopnem zmanjševanju. Od leta 1997, ko je bilo zabeleženih največ – kar 3,5 milijona novih okužb, se je to število do leta 2009 zmanjšalo za 21 odstotkov (2,6 milijona novih okužb). Zmanjšuje se tudi število umrlih za posledicami aidsa, saj okuženi z virusom HIV s pomočjo zdravil živijo dlje (UN DESA 2011c, 36–37).¹⁵

Zaradi višanja cen hrane in globalne gospodarske krize je leta 2008 prišlo do porasta števila podhranjenih ljudi. V letu 2010 je bilo na svetovni ravni podhranjenih 925 milijonov ljudi, kar pomeni, da se je ta delež od leta 1990 zmanjšal le za 4 odstotke (na 16 odstotkov svetovne populacije). Zastavljen cilj po prepolovitvi deleža prebivalstva, ki trpi lakoto, je tako daleč od uresničitve in ostaja najbolj pereč problem mednarodne skupnosti (FAO 2010, 10).

In kakšen bo svet leta 2015, če bodo MRC izpolnjeni? Kar 500 milijonov ljudi bo rešenih skrajne revščine, več kot 300 milijonov ljudi ne bo več trpelo lakote, ohranjena bodo življenja

---

¹² V preteklosti je prag/mejo skrajne oz. absolutne revščine opredeljeval prihodek posameznika, ki ni presegal 1 USD na dan. Svetovna banka je leta 2008 ta prag dvignila na 1,25 USD na dan, po pariteti kupne moči (*Purchasing Power Parity* – PPP) (Haughton in Khandker 2009, 45–46). Problematika revščine je podrobneje predstavljena v poglavju 3.3.2.

¹³ Zbrane statistike kažejo, da je svet še daleč od zelenega cilja po doseženi univerzalni osnovnošolski izobrazbi. Osnovnošolsko izobraževanje je po podatkih iz leta 2009 zaključilo 87 odstotkov otrok (UN DESA 2011c, 17).

¹⁴ Kljub temu ostaja četrti MRC po zmanjšanju stopnje umrljivosti otrok za dve tretjini težko dosegljiv, predvsem zaradi visoke stopnje umrljivosti otrok v državah podsaharske Afrike, kjer po zadnjih podatkih pred petim letom starosti umre vsak osmi otrok (UN DESA 2011c, 25).

¹⁵ Navkljub zmanjševanju števila novih okužb, se skupno število okuženih ljudi z virusom HIV letno postopoma zvišuje. V letu 2009 je na svetu živelo že 33,3 milijona oseb okuženih z virusom HIV, od tega 68 odstotkov vseh okuženih prihaja iz držav podsaharske Afrike (UN DESA 2011c, 37).

2 milijonov mater in 30 milijonov otrok, mlajših od petih let, nadaljnjih 350 milijonov ljudi bo imelo zagotovljen dostop do pitne vode, 650 milijonov ljudi pa urejen dostop do sanitarij (Millenium Project 2005, 1). Na stotine milijonov ljudi bo tako lahko uživalo bolj zdravo, urejeno in varnejše življenje. Vse to je mogoče doseči le ob močnem globalnem partnerstvu razvitega dela sveta z nerazvitim, z večjim poudarkom na razvoju, ki bo okoljsko trajnosten. Je na kocki dovolj življenj, da si bodo voditelji držav sveta dovolili neuspeh?

1.1.5 Svetovni vrh o trajnostnem razvoju: Johannesburg

Ker prvo poročilo o implementaciji Agende 21 ni prepoznalo bistvenega napredka na področju reševanja globalnih okoljskih in razvojnih vprašanj, je svet ob drugem petletnem obdobju z zanimanjem pričakoval Svetovni vrh o trajnostnem razvoju (*World Summit on Sustainable Development*) v Johannesburgu. Namen vrha je bil, poleg pospeševanja implementacije Agende 21 in MRC, na najvišji ravni ponovno obuditi zavezo po globalnem partnerstvu za trajnostni razvoj in mednarodni solidarnosti. Svetovni vrh o trajnostnem razvoju, ki je potekal med 26. avgustom in 4. septembrom 2002, še danes velja za najštevilčnejši dogodek pod okriljem OZN v zgodovini. Komisiji za trajnostni razvoj je bila dodeljena naloga, da pripravi časovno opredeljene ukrepe za pospešitev izvajanja Agende 21. Sodelujoče države so v zaključni fazi sprejele dva dokumenta: kratko Johannesburško deklaracijo o trajnostnem razvoju (*Johannesburg Declaration on Sustainable Development*) in Izvedbeni načrt Svetovnega vrha o trajnostnem razvoju (*Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development*)¹⁶ (Elliott 2004, 24–26). Politična deklaracija predstavlja nekakšno svečano zaobljubo prisotnih predstavnikov držav po prevzemanju kolektivne odgovornosti za napredek in krepitev treh povezanih stebrov trajnostnega razvoja: gospodarskega razvoja, socialnega razvoja in varstva okolja, tako na lokalni, nacionalni in globalni ravni (Generalna skupščina 2002a, 5. odst.). V njej ne najdemo natančno določenih ciljev in časovnih okvirov za njihovo izpeljavo, temveč le zavezo po učinkovitem izvajanju Agende 21, Milenijske deklaracije in Izvedbenega načrta iz Johannesburga. Izvedbeni načrt se od politične deklaracije razlikuje po tem, da slednji vključuje določene zaveze in cilje. Tako so se države zavezale k prepolovitvi števila ljudi, ki živijo z manj kot dolarjem na dan, in sicer do leta 2015. Za doseg tega cilja naj bi prišlo do ustanovitve svetovnega solidarnostnega sklada, iz katerega bi lahko predvsem DVR črpale sredstva (Generalna skupščina 2002b, 7. odst.). V enakem časovnem okviru, naj bi se prepolovilo tudi število ljudi, ki nimajo dostopa do pitne vode in sanitarij (Generalna skupščina 2002b, 8. odst.). Delen napredek sama vidim

---

¹⁶ V nadaljevanju Izvedbeni načrt iz Johannesburga.

predvsem v zavedanju, da je reševanje globalnih problemov lahko uspešno le, če poteka v kontekstu trajnostnega razvoja. Tako je socialni problem revščine treba reševati na trajnosten način: s primernim izobraževanjem, povečanjem dostopa do virov preživetja (zemlje, vode), javnih služb, vlaganjem v izobraževanje, zdravstvo itd. (Generalna skupščina 2002b, 7. odst.). Prav tako je treba spremeniti netrajnostne načine proizvodnje in potrošnje, pri čemer morajo razvite države prevzeti pobudo, DVR pa jim morajo pri tem slediti (Generalna skupščina 2002b, 14. odst.).

Mnenja o uspehu vrha v Johannesburgu so deljena. Kritiki vidijo korak nazaj predvsem v nesprejetih jasnih načrtih za nadaljnjo izvajanje Agende 21. Treba je vedeti, da so Združene države Amerike (ZDA) jasno nasprotovale vključitvi kakršnihkoli natančno določenih časovnih okvirov ali zavez, zato Izvedbeni načrt iz Johannesburga ne vključuje načinov, po katerih naj bi države sprejete cilje tudi realizirale (Elliott 2004, 27). Speth (2008, 89) pa po drugi strani pravi, da je bil vrh pomemben zato, ker je potrdil tristebno strukturo trajnostnega razvoja, ki vključuje gospodarski razvoj, socialni razvoj in varstvo okolja. Tako predstavniki držav niso reševali le socialnih vprašanj v povezavi z revščino, izključenostjo in človekovimi pravicami, prav tako niso bila obravnavana vprašanja, ki zadevajo izključno le finance, trgovino in investicije ali pa probleme okoljske degradacije in onesnaženja. Vsa ta sporna vprašanja so bila obravnavana skupaj, v preseku skupnih izvorov (Speth 2008, 90).

Ob 20. obletnici Vrha Zemlje in 10. obletnici Svetovnega vrha o trajnostnem razvoju bo naslednja Konferenca Združenih narodov o trajnostnem razvoju ponovno organizirana v Riu de Janeiru (Vrh Rio+20), in sicer med 4. in 6. junijem 2012. Na tej konferenci, ki bo potekala na najvišji ravni (predsednikov vlad oz. držav), je predvideno sprejetje političnega dokumenta, s katerim bi mednarodna skupnost ponovno potrdila svojo zavezanost k trajnostnemu razvoju in sprejela dodatne ukrepe za njegovo udejanjanje. Poleg tega je namen Vrha Rio+20 pregled in ocena dosedanjega napredka pri uresničevanju zavez, sprejetih na preteklih konferencah na tem področju ter reševanje novih izzivov. V ospredju bosta dve temi »Zeleno gospodarstvo v kontekstu trajnostnega razvoja in izkoreninjenja revščine« in »Institucionalni okvir za trajnostni razvoj«. Za uspešen izid konference so od leta 2010 v teku številne aktivnosti, ki potekajo v obliki številnih sestankov/zasedanj/dogodkov na ravni posameznih držav članic, regionalnih skupin, interesnih skupin kot tudi ostalih institucij znotraj sistema OZN (Secretariat of the United Nations Conference on Sustainable Development 2011).

2 DELOVANJE ORGANIZACIJE ZDRUŽENIH NARODOV NA PODROČJU TRAJNOSTNEGA RAZVOJA

2.1 KLJUČNE INSTITUCIJE NA PODROČJU IZVAJANJA TRAJNOSTNEGA RAZVOJA V SISTEMU OZN

Kot je razvidno iz že predstavljenih ključnih mejnikov v procesu oblikovanja koncepta trajnostnega razvoja, je problematika trajnostnega razvoja le postopoma pridobivala prostor na dnevnem redu mednarodne skupnosti. Slednje velja tudi za OZN, ki od ustanovitve leta 1945 predstavlja najpomembnejšo mednarodno vladno organizacijo in središče razprav o ključnih svetovnih problemih.¹⁷ Od prve mednarodne konference o okolju v Stockholmu leta 1972, prek množično obiskanega in vsebinsko prebojnega Vrha Zemlje v Riu de Janeiru, pa do Milenijskega vrha ob prelomu tisočletja, sledimo hitremu naraščanju obsega multilateralnih okoljskih in razvojnih sporazumov. Tako imamo danes več sto zavezujočih in nezavezujočih sporazumov, ki urejajo problematiko okolja, razvoja in družbe. Z naraščanjem slednjih pa se sočasno povečuje tudi obseg institucij, ki so zadolžene za nadzor nad njihovim izvrševanjem (Stoddart 2011, 7). Prav zaradi povečanega obsega mednarodnih okoljskih in razvojnih institucij in razpršenosti upravljanja poteka v sedanjem času priprav na prihajajoči Vrh Rio+20 veliko razprav o možnih rešitvah preoblikovanja globalnega upravljanja trajnostnega razvoja. V nadaljevanju izpostavljam le tiste institucije v sistemu OZN, katerih primarni fokus je posvečen prav izvajanju trajnostnega razvoja. Za potrebe analize PEI podrobneje predstavljam njena pobudnika in izvajalca – UNEP in UNDP.

2.1.1 Generalna skupščina OZN

Kljub temu da v UL OZN okolje in trajnostni razvoj nista eksplicitno omenjena, lahko urejanje teh področij deloma najdemo v uradnih nalogah Generalne skupščine OZN. Tako ji 13. člen nalaga odgovornost za pripravo študij in dajanje priporočil z namenom spodbujanja mednarodnega sodelovanja tako na gospodarskem, socialnem, kulturnem, izobraževalnem in zdravstvenem področju (Generalna skupščina 1945). Poleg tega je Generalna skupščina, kot glavni posvetovalni organ OZN, v nadaljnjih desetletjih sprejela številne resolucije, ki urejajo

---

¹⁷ Ustanovna listina Združenih narodov (UL OZN) je bila slovesno podpisana 26. junija leta 1945 ob zaključku Konference Združenih narodov o mednarodni organizaciji v San Franciscu, s strani predstavnikov 50 držav. Poljska, ki na konferenci ni bila prisotna, je UL OZN podpisala nekoliko kasneje in tako postala ena izmed 51 ustanovnih držav članic. OZN je uradno pričela s svojim delovanjem 24. oktobra istega leta, ko so UL OZN ratificirale Kitajska, Francija, Sovjetska zveza, Velika Britanija, ZDA in večina ostalih držav podpisnic (United Nations Department on Public Information 2008, 3). Južni Sudan je 14. julija 2011 postal 193. država članica (United Nations News Center 2011).

področja gospodarstva, sociale in okolja ter povezave med njimi, vključno z deklaracijami, ki so jih države sprejele na globalnih konferencah o okolju in razvoju. Na področju trajnostnega razvoja skrbi tudi za oblikovanje standardov, pripravo osnutkov zakonov in predpisov ter za njihovo izvajanje. Predstavlja vezni člen med ostalimi organi in drugimi institucijami v sistemu OZN (Stoddart 2011, 27).

2.1.2 Odbor za ekonomska in finančna vprašanja

Odbor za ekonomska in finančna vprašanja (oz. Drugi odbor) je eden izmed šestih glavnih odborov Generalne skupščine OZN.¹⁸ Kljub temu da se Drugi odbor ukvarja večinoma s temami s področja globalnega gospodarstva in financ, obseg njegovih aktivnosti vključuje tudi področja, kot so financiranje razvoja, izkoreninjenje revščine, širitev informacijskih in komunikacijskih tehnologij in trajnostni razvoj. Posveča se tudi problematiki, ki zadeva točno določeno skupino držav, kot je npr. skupina najmanj razvitih držav. Na področju trajnostnega razvoja sodeluje pri implementaciji zavez, sprejetih na pomembnih mednarodnih konferencah, kot je bil Svetovni vrh o trajnostnem razvoju iz leta 2002 (Stoddart 2011, 27).

2.1.3 Ekonomski in socialni svet

Ekonomski in socialni svet (*Economic and Social Council – ECOSOC*) sestavlja 54 držav članic, ki jih izvoli Generalna skupščina OZN za obdobje treh let (ECOSOC 2011a). Je osrednje telo za koordinacijo ekonomskih in socialni zadev znotraj celotnega sistema OZN, vključno z delom specializiranih agencij. Glavna področja njegovega dela so: gospodarski in družbeni razvoj, zdravje, kultura, izobraževanje, trajnostni razvoj in temeljne človekove pravice in svoboščine. Pri tem predstavlja osrednji forum za razpravo o globalni ekonomski in socialni problematiki (ECOSOC 2011b). Na področju trajnostnega razvoja pripravlja politična priporočila državam članicam kot tudi drugim institucijam v sistemu OZN. Skrbi za vključitev razvojnih in okoljskih vprašanj v politike in programe OZN in pripravlja študije ter poročila iz pristojnih področij (Stoddart 2011, 27).

2.1.4 Komisija za trajnostni razvoj

Generalna skupščina je ustanovila CSD leta 1992, v času po zaključku Konference o okolju in razvoju, da bi bdela nad izvrševanjem sprejetih zavez in ciljev, vključenih v Agendo 21 in Deklaracijo iz Ria. Osnovana je bila kot primarni mehanizem za koordinacijo dela s področja

---

¹⁸ Ostali odbori: Odbor za razorožitev in mednarodno varnost (Prvi odbor), Odbor za socialna, humanitarna in kulturna vprašanja (Tretji odbor), Posebni odbor za politična vprašanja in dekolonizacijo (Četrty odbor), Odbor za administrativna in proračunska vprašanja (Peti odbor) in Odbor za pravna vprašanja (Šesti odbor) (Informacijska služba urada OZN na Dunaju 2010b).

trajnostnega razvoja znotraj sistema OZN. Deset let kasneje so države udeleženske Svetovnega vrha o trajnostnem razvoju ponovno potrdile njen status osrednjega foruma za trajnostni razvoj na visoki ravni, zaupana pa ji je bila tudi naloga oblikovanja političnih smernic za učinkovito izvajanje Izvedbenega načrta iz Johannesburga. Kot 53-člansko funkcionalno telo ECOSOC, CSD zaseda enkrat letno, pri čemer se (letno) zamenja približno tretjina članov (CSD 2011a).¹⁹ Tekoči program dela (za čas med letoma 2004 in 2017) je razdeljen v sedem dvoletnih ciklov, pri čemer je prvo leto vsakega dvoletnega obdobja posvečeno oceni napredka pri izvajanju zastavljenih ciljev trajnostnega razvoja in odkrivanju morebitnih ovir, naslednje leto pa oblikovanju političnih ukrepov, ki izpostavljene ovire odpravljajo in pospešujejo uspešnost. Vsak cikel je posvečen določenemu tematskemu sklopu vprašanj, ki jih komisija obravnava. V obdobju med letoma 2010 in 2011 so bila v ospredju vprašanja s področij prometa, kemikalij, upravljanja z odpadki, rudarstva in prehoda k trajnostnim vzorcem potrošnje in proizvodnje. Poleg tega so v vsakem ciklu obravnavane tudi povezave z ostalimi medsektorskimi vprašanji (CSD 2011b).²⁰

2.1.5 Sektor za trajnostni razvoj

Sekretariat CSD leži v sklopu Sektorja za trajnostni razvoj (*Division for Sustainable Development – DSD*) Oddelka za ekonomske in socialne zadeve OZN, ki je eden izmed trinajstih oddelkov oz. služb Sekretariata OZN. Na področju trajnostnega razvoja DSD deluje kot:

- podpora CSD (in drugim institucijam, ki so z njo povezane) pri vodenju medvladnih pogajanj in iskanju soglasja v političnih procesih;
- samostojni strokovni organ in vezni člen, ki lajša sodelovanje ter izmenjavo informacij med posameznimi institucijami;
- podpornik skupnih aktivnosti in partnerstva na področju trajnostnega razvoja znotraj sistema OZN in v sodelovanju z drugimi mednarodnimi organizacijami, vladami in civilno družbo;

---

¹⁹ Države članice OZN so v CSD izvoljene prek ECOSOC. Vse države so razdeljene v pet regionalnih skupin, vsaka regionalna skupina pa ima v CSD na voljo določeno število sedežev oz. mest, za katere se države nato potegujejo. Tako je za države afriške skupine na voljo 13 mest, za države azijske skupine 11, za države iz Latinske Amerike in Karibov 10, 6 sedežev imajo države vzhodnoevropske skupine in 13 mest države zahodne Evrope in druge (CSD 2011c).

²⁰ Medsektorska problematika, s katero se CSD ukvarja, obsega: izkoreninjenje revščine, spreminjanje netrajnostnih vzorcev potrošnje in proizvodnje, varovanje in upravljanje naravnih virov za gospodarski in družbeni razvoj, trajnostni razvoj v globaliziranem svetu, zdravje in trajnostni razvoj, trajnostni razvoj v Afriki, enakost spolov in izobraževanje (CSD 2011b).

- pomoč državam v tranziciji in DVR pri doseganju trajnostnega razvoja tako s tehnično podporo in strokovnimi nasveti kot tudi z zagotavljanjem zmogljivosti;
- podpora pri izpolnjevanju zavez in ciljev Agende 21, Johannesburgske deklaracije o trajnostnem razvoju in Barbadoškega akcijskega načrta o trajnostnem razvoju malih otoških držav²¹ (DSD 2009).

2.2 PROGRAM ZDRUŽENIH NARODOV ZA OKOLJE

Generalna skupščina OZN je ustanovila UNEP 15. decembra leta 1972 z Resolucijo 27/2997. Kot eden izmed najpomembnejših rezultatov Konference Združenih narodov o človekovem okolju v Stockholmu je bil UNEP osnovan kot vrhovna institucija OZN na področju zaščite in izboljšanja stanja okolja (Generalna skupščina 1972b). UNEP predstavlja odgovor mednarodne skupnosti na splošno zaskrbljenost nad vse večjo okoljsko degradacijo. Ob spoznanju, da je sodelovanje med državami pri urejanju okoljskih zadev nujno, saj okolje ne pozna meja, je UNEP postal 'okoljska vest' v sistemu OZN (UNEP 2012). Osrednje funkcije njegovega mandata so bile usklajevanje razvoja mednarodne okoljske politike, pregled stanja okolja in opozarjanje mednarodne skupnosti na pereče okoljske probleme (UNEP 2011a). V ustanovnem dokumentu so opredeljeni tudi njegovi glavni organi:

- upravni svet (*Governing Council*) predstavlja vrhovno telo UNEP. Sestavlja ga 58 članov s štiriletnim mandatom, odgovornih za mednarodno usklajevanje okoljskih aktivnosti in oblikovanje ustreznih okoljskih politik, pospeševanje sodelovanja med vladami držav, usmerjanje pozornosti h ključnim okoljskim problemom in predlaganje splošnih okoljskih političnih smernic za usmerjanje okoljskih programov v sistemu OZN. Upravni svet poroča Generalni skupščini OZN prek ECOSOC.

---

²¹ Globalna konferenca o trajnostnem razvoju malih otoških držav v razvoju je potekala med 25. aprilom in 6. majem leta 1994 v Bridgetownu, na otoku Barbados. Udeležili so se je predstavniki 125 držav, od tega 46 predstavnikov malih otoških držav in ozemelj. Konferenca je bila sklicana z namenom proučitve posebnih potreb in težav, s katerimi se soočajo male otoške države in ozemlja (International Institute for Sustainable Development 2005). Te države so namreč veliko bolj izpostavljene negativnim vplivom podnebnih sprememb in naravnih nesreč, prav tako pa so zaradi maloštevilne populacije, omejenih naravnih virov in odvisnosti od mednarodne trgovine pri svojih odločitvah še dodatno omejene (UNEP 2004). Države so se strinjale, da je trajnostni razvoj edina prava rešitev za prihodnost in sprejele Barbadoški akcijski načrt o trajnostnem razvoju malih otoških držav v razvoju (*Barbados Programme of Action for the Sustainable Development of Small Island Developing States*). V njem so predstavljena prioriteta področja in potrebni ukrepi za reševanje izzivov, s katerimi se male otoške države soočajo. Države so na konferenci sprejele tudi Deklaracijo iz Barbadosa (*Declaration of Barbados*), politični dokument, s katerim so se zavezale k izpolnjevanju ukrepov in ciljev, opredeljenih v Akcijskem načrtu (International Institute for Sustainable Development 2005). Prav skupne karakteristike in težave so pripeljale do ustanovitve Zveze malih otoških držav (*Alliance of Small Island States – AOSIS*), preko katere te države skupaj delujejo v boju za svoje interese v različnih mednarodnih organizacijah in multilateralnih forumih. AOSIS združuje 43 otoških držav (Šabič in Pavšič 2011, 16).

- Okoljski odbor za koordinacijo (*Environment Coordination Board*) je zadolžen za uspešnejše sodelovanje in usklajevanje aktivnosti med vsemi organi OZN, ki delujejo na področju okoljske problematike.
- Okoljski sklad (*Environment Fund*) je namenjen zagotavljanju finančnih sredstev pri izvajanju novih okoljskih programov, pobud, ocen stanja okolja in drugih okoljskih raziskav.
- Okoljski sekretariat (*Environment Secretariat*) je središčna točka za usklajevanje okoljskega upravljanja v sistemu OZN. Vodstvo sekretariata je bilo podeljeno izvršnemu direktorju UNEP, imenovanemu s strani Generalne skupščine OZN za obdobje štirih let, ki je zadolžen za zagotavljanje podpore upravnemu svetu, tako s svetovanjem, usklajevanjem okoljskih politik, predlaganjem nujnih okoljskih ukrepov in ocenjevanjem njihove učinkovitosti (Generalna skupščina 1972b).

Z vedno bolj pogostim uvrščanjem okoljskih vprašanj na dnevni red agende globalne skupnosti in naraščanjem števila sprejetih mednarodnih okoljskih sporazumov je tudi mandat UNEP postajal vedno bolj obširen. Danes so glavne naloge UNEP:

- spodbujanje mednarodnega sodelovanja na področju okolja;
- pomoč pri oblikovanju in izvajanju ustreznih okoljskih politik, še posebej okoljskim ministrstvom DVR in držav v tranziciji;
- pospeševanje aktivnosti v primeru večjih okoljskih groženj;
- spremljanje stanja okolja na globalni ravni v obliki zbiranja in širjenja informacij;
- sooblikovanje mednarodnih sporazumov za izboljšanje varstva okolja in svetovanje vladam, mednarodnim organizacijam in drugim akterjem pri vključevanju okolja v temeljne načrte za trajnostni razvoj;
- strokovno sodelovanje pri pripravi periodičnih ocen in znanstveno utemeljenih napovedi s področja okolja, kot tudi pomoč pri doseganju mednarodnega konsenza o glavnih okoljskih problemih in primernih odzivih nanje;
- pomoč pri koordinaciji okoljskih aktivnosti v sistemu OZN in zagotavljanje upoštevanja okoljskega vpliva tudi pri ostalih aktivnostih institucij OZN;
- sooblikovanje mednarodnega okoljskega prava;
- razvoj regionalnih programov o okolju;
- izboljšanje ozaveščenosti javnosti o varstvu okolja (UNEP 2011b).

V tem času so aktivnosti UNEP podrejene izvajanju srednjeročne programske strategije za obdobje 2010–2013, v kateri najdemo opredeljeno vizijo, cilje, prioriteta področja in mehanizme za merjenje učinka izvedenih ukrepov (UNEP 2009). Delo UNEP je tako usmerjeno na šest prioritarnih področij:

1. Podnebne spremembe

Zmanjševanje posledic podnebnih sprememb predstavlja enega izmed osrednjih globalnih izzivov današnjega časa. Človekova dejavnost, predvsem uporaba fosilnih goriv, je povzročila, da se zaradi povečanih emisij toplogrednih plinov zemljino ozračje segreva hitreje, kot se je kdaj koli v zgodovini človeštva (Agencija Republike Slovenije za okolje 2011).²² Poleg okoljske razsežnosti, podnebna problematika vpliva tudi na gospodarstvo, zdravje in varnost ljudi, proizvodnjo hrane itd. Spremenjeni vremenski vzorci ogrožajo storitve in dobrine okolja, ti prizadenejo proizvodnjo hrane, ob njenem pomanjkanju pa je prizadeta tako blaginja ljudi kot tudi njihovo zdravje. Zaradi segrevanja ozračja in posledično zviševanja morske gladine so ogrožena življenja milijonov ljudi, ki živijo na nižje ležečih otokih in priobalnih naseljih. V boju proti zmanjševanju negativnih vplivov podnebnih sprememb UNEP deluje tako, da državam pomaga krepiti sposobnost prilagajanja podnebnim spremembam, pospešuje njihov prehod na nizkoogljično družbo, izboljšuje razumevanje znanosti o podnebjju in dviguje raven ozaveščenosti javnosti o podnebni problematiki. V DVR je delo UNEP osredotočeno na vključevanje preventivnih ukrepov v nacionalne razvojne procese. Pri tem UNEP državam pomaga pri oblikovanju metod, orodij in smernic, s pomočjo katerih se najprej pripravi ocena določenega ekosistema in ekonomske vrednosti virov in dobrin, ki jih zagotavlja. Na podlagi pridobljenih podatkov države nato lažje oblikujejo in sprejmejo politične smernice. UNEP sodeluje z državami tudi na področju prehoda na nizkoogljično gospodarstvo in družbo, s pospeševanjem uvajanja čistih tehnologij, obnovljivih virov energije in energetske učinkovitih rešitev za uspešnejše varčevanje z

---

²² Prvi pomemben korak v smeri zmanjševanja emisij toplogrednih plinov na globalni ravni je bila 3. konferenca strank pogodbenic Okvirne konvencije Združenih narodov o spremembi podnebja (*Conference of the Parties to the United Nations Framework Convention on Climate Change – COP UNFCCC*) v Kjotu na Japonskem, decembra leta 1997 (Secretariat of the UNFCCC 2011b). Predstavniki držav so se zbrali, da bi vzpostavili natančno določen in pravno zavezujoč cilj glede zmanjšanja emisij toplogrednih plinov. Po dolgotrajnih pogajanjih so se države le uspele dogovoriti in sprejeti dogovor – Kjotski protokol k UNFCCC (*Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change*). V njem je opredeljena zaveza, da bo 37 industrijskih držav in Evropska skupnost v petletnem obdobju med letoma 2008–2012 zmanjšalo emisije toplogrednih plinov v povprečju za vsaj 5 odstotkov, v primerjavi s količino emisij iz leta 1990 (Secretariat of the UNFCCC 2011a). Toplogredni plini so v atmosferi naravno prisotni in preprečujejo oddajanje toplotnega sevanja nazaj vesolje, tako da vpijajo in sevajo toplotne žarke. Zaradi povečane človekove dejavnosti se je njihova raven zvišala. Posledično to pomeni, da se je okreplil tudi njihov učinek, znan kot učinek 'tople grede' (Agencija Republike Slovenije za okolje 2011). Kjotski protokol je bil sprejet 11. decembra leta 1997, v veljavo pa je stopil 16. februarja 2005. Do danes ga je ratificiralo 192 držav (Secretariat of the UNFCCC 2011b).

energijo. Z učinkovitimi informacijami za boj proti podnebnim spremembam seznanja tako politike, zasebni sektor kot tudi širšo javnosti. UNEP deluje tudi v procesu zблиževanja stališč različnih strank in interesnih skupin v pogajanjih v okviru COP UNFCCC, ko se poskuša oblikovati pravno zavezujoč dokument, ki bo nasledil Kjotski protokol k UNFCCC (UNEP 2010a).

2. Učinkovitost naravnih virov

Dosedanji vzorci proizvodnje in porabe v svetovnem merilu niso trajnostni, kar pomeni, da ljudje porablamo naravne vire hitreje, kot jih je naš planet sposoben obnoviti. Izboljšanje učinkovitosti naravnih virov predstavlja možnost za rešitev te problematike na način, ki zadovoljuje človekove potrebe in obenem spoštuje nosilnost Zemlje. UNEP na tem področju deluje v smeri čim večjega zmanjševanja vpliva proizvodnje in potrošnje dobrin in storitev na okolje. Okoljsko neškodljiva proizvodnja in nove tehnologije omogočajo odprtje novih t. i. 'zelenih' delovnih mest (*green jobs*), ki so ključnega pomena za zmanjševanje revščine. Poseben poudarek je namenjen iskanju možnih naložb v alternativne poslovne modele v nekaterih okoljsko najbolj obremenjujočih panogah: gradbeništvu, kmetijstvu, rudarstvu in predelovalnih dejavnostih. S pomočjo strokovnega znanja s področja politik, okoljskega inženiringa, ekonomije, financ in izvedenih študij UNEP ponuja vladam držav strokovno pomoč pri oblikovanju razvojnih politik in izvajanju ukrepov tako na nacionalni kot tudi na lokalni ravni. Te pomoči in svetovanja se najbolj poslužujejo vlade DVR, katerih gospodarstva temeljijo na emisijsko intenzivnih industrijskih panogah (UNEP 2010b).

3. Naravne nesreče in konflikti

Samo v času med letoma 1999–2009 je bil svet priča 35 večjim spopadom in okrog 2.500 naravnim nesrečam, ki so prizadele na milijone ljudi. Velikokrat so degradirani ekosistemi vzrok konfliktov, ki se začnejo prav zaradi odvisnosti ljudi od okolja. Slabo upravljani ekosistemi sprožajo spore za usihajočo pitno vodo, rodovitno prst in druge naravne vire, prav tako pa uničeni ekosistemi lahko pripeljejo do naravnih nesreč, kot so plazovi in poplave. S trajnostnim upravljanjem naravnih virov se zmanjša tveganje za konflikte in nesreče. V času med letoma 1999–2009 se je UNEP odzval na prošnje prek 40 držav, ki so se znašle v različnih kriznih situacijah. Poleg nudenja pomoči pri obnovi in izvajanju ustreznih pokonfliktnih programov, UNEP na tem prioritetenem področju deluje že v primarni fazi, to je pri ozaveščanju držav o nujnosti sprejetja preventivnih ukrepov. Nesreče namreč najbolj prizadenejo najbolj ranljive skupine prebivalstva, torej tiste, katerih preživetje je najbolj

odvisno od okolja in kateri nimajo dovolj sredstev, da bi si po nesreči lahko hitro opomogli (revni, otroci in starejši del populacije). Tako UNEP zagotavlja tehnično podporo različnim združenjem za izgradnjo in vzdrževanje miru, pospešuje okoljsko diplomacijo in se zavzema za izboljšanje pravne zaščite okolja tudi v času vojne in oboroženih spopadov (UNEP 2010c).

4. Škodljive snovi in nevarni odpadki

Kljub temu da v današnjih časih skorajda ni industrije, v kateri se kemikalije ne bi uporabljale, lahko slednje ob nepravilni uporabi ogrozijo zdravje ljudi in okolja. UNEP na tem prioritetenem področju zbira informacije in ocenjuje globalne trende o uporabi, sproščanju in odstranjevanju škodljivih in nevarnih snovi po vsem svetu. Z zbranimi rezultati in na njih utemeljenimi globalnimi študijami, pomaga državam pri sprejemanju odločitev za usklajeno delovanje. Na ravni mednarodne skupnosti podpira razvoj multilateralnih ukrepov za upravljanje s kemikalijami. S svojimi izkušnjami in znanjem UNEP pomaga državam oblikovati ustrezne politične in nadzorne sisteme za odgovorno ravnanje z nevarnimi snovmi. Največje količine nevarnih odpadkov se namreč skladiščijo ravno v tistih državah, kjer je prisotno pomanjkanje nadzora in sredstev za ustrezno ravnanje z njimi. UNEP posebno pozornost namenja malim in srednje velikim podjetjem, ki imajo v gospodarstvih DVR pomembno vlogo (UNEP 2010č).

5. Upravljanje ekosistemov

Milenijska študija ekosistemov je pokazala, da je kar 15 od skupno 24 preučevanih ekosistemov Zemlje degradiranih oz. se njihove storitve izkoriščajo na netrajnosten način. Večina dosedanjih poskusov za izboljšanje stanja je posamezna področja obravnavala ločeno, kar pa v primeru ekosistemov ne more zagotavljati uspeha, saj so tako živi kot neživi dejavniki okolja med seboj povezani. Prav zato UNEP uporablja enotno strategijo, ki upošteva učinek ekosistemskih storitev na blaginjo ljudi in zagotavlja, da so osnovne storitve in sistemi, ki te storitve omogočajo, ustrezno ovrednoteni, zaščiteni in upravljeni. Državam pomaga pri izračunu gospodarske vrednosti okoljskih storitev in morebitnih posledic okoljske degradacije na blaginjo ljudi. Sodeluje s predstavniki oblasti na vseh ravneh in jim svetuje, kako zaščititi biotsko raznovrstnost in kako ekosistemske storitve vključiti v razvojne načrte. V primeru že ogroženih ekosistemov, v sodelovanju z pristojnimi institucijami, sodeluje pri pripravi intervencijskih strategij (UNEP 2010d).

6. Upravljanje z okoljem

Za reševanje okoljskih vprašanj je globalno upravljanje nujno, saj problematika okolja ne pozna političnih meja. Upravljanje z okoljem zajema pravila, prakse, politike in institucije, ki oblikujejo človekovo interakcijo z okoljem. Za učinkovito upravljanje z okoljem je ključno sodelovanje vseh akterjev v državi, tako vlade, NVO, zasebnega sektorja in širše civilne družbe. UNEP si kot vrhovna globalna institucija na tem področju prizadeva zblížati znanost in politiko tako, da ohranja pregled nad stanjem okolja na globalni ravni, opozarja na morebitne grožnje, snuje učinkovite okoljske politike in državam (in drugim interesnim skupinam) pomaga pri njihovem izvajanju.²³ Aktivno deluje na področju razumevanja pomembnosti trajnostnega upravljanja z naravnimi viri pri zmanjševanju revščine in izboljšanju blaginje ljudi, pri čemer državam zagotavlja tako tehnično kot finančno pomoč. Pobuda Revščina-okolje, ki jo izvaja skupaj z UNDP, je primer tovrstnih aktivnosti za izboljšanje razumevanja držav o vlogi trajnostnega upravljanja z naravnimi viri na blaginjo ljudi (UNEP 2010e).

UNEP seveda ni edini akter v sistemu OZN, ki se ukvarja z okoljsko problematiko. Obširnost sistema OZN pri reševanju vprašanj okolja se odraža skozi dejavnosti številnih specializiranih agencij in sorodnih organizacij ter še številčnejših podpornih teles (programi, skladi, komisije in sekretariati konvencij).²⁴ Povečanje števila akterjev, ki v sistemu OZN delujejo na področju okolja, je pripeljalo do ustanovitve institucije, zadolžene za uspešno koordinacijo dela med njimi. Tako je bila leta 2001 ustanovljena Skupina za upravljanje z okoljem (*Environment Management Group*). Pod predsedstvom izvršnega direktorja UNEP skupina pospešuje sodelovanje med trenutno 44 akterji, izpostavlja tista okoljska vprašanja, ki zadevajo skupno reševanje, in usklajuje zmogljivosti za čim uspešnejši odziv nanje (*Environment Management Group* 2011).

---

²³ UNEP je zadolžen za pripravo Globalnega pregleda okolja (*Global Environment Outlook*), najpomembnejšega poročila o stanju in trendih okolja na svetovni ravni. Do sedaj so bila objavljena štiri poročila, peto bo predvidoma izdano maja 2012, v pomembnem pripravljalnem obdobju na Rio+20 (UNEP 2010e).

²⁴ Najpomembnejše specializirane agencije OZN, katerih mandat med drugim obsega tudi področje reševanja okoljskih vprašanj, so: Svetovna meteorološka organizacija (*World Meteorological Organization* – WMO), ki se ukvarja z onesnaževanjem zraka in podnebnimi učinki onesnaževanja; Svetovna zdravstvena organizacija (*World Health Organization* – WHO), ki izvaja številne programe za zaščito zdravja ljudi pred negativnimi vplivi okolja; Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization* – UNESCO), ki podpira izvedbo in pripravo številnih študij in znanstvenih konferenc o okolju; Organizacija za prehrano in kmetijstvo (*Food and Agricultural Organization* – FAO), ki se med drugim posveča proučevanju posledic kopičenja pesticidov in neprimerni uporabi okolja; Mednarodna agencija za jedrsko energijo (*International Atomic Energy Agency* – IAEA), katere področje dela vključuje tudi ravnanje z jedrskimi odpadki; IMO, ki deluje pri preprečevanju onesnaženja morij z nafto in Mednarodna organizacija dela (*International Labour Organization* – ILO), ki deluje na področju izboljšanja delovnih razmer (Bennett in Oliver 2002, 343–344).

V zadnjem desetletju sledimo vedno glasnejšim kritikam na račun delovanja UNEP, ki so najprej usmerjene na njegovo politično šibko umestitev. Weiss in Thakur (2010, 217) poudarjata, da je učinkovitost UNEP omejena že od samega začetka, ko je prišlo do dogovora o umestitvi sedeža v Nairobi, Kenijo. Kljub temu da je s tem postal prva globalna institucija s sedežem v DVR, mu je prav ta fizična in politična oddaljenost od vseh drugih pomembnih centrov, na katere je poskušal vplivati, otežila izpolnjevanje temeljnih nalog in ciljev, kot sta koordinacija dela programov na področju okoljske problematike znotraj sistema OZN in povezovanje njihovega dela z drugimi organizacijami. Ko je okoljska problematika pričela pridobivati na globalnem pomenu, so jo vedno višje na dnevni red začele postavljati tudi druge mednarodne organizacije, kot sta Svetovna banka in Svetovna trgovinska organizacija, z neprimerljivo večjim političnim vplivom (Weiss in Thakur 2010, 217). Poleg tega je s sprejetjem vedno novih mednarodnih okoljskih sporazumov, katerih izvajanje so nadzorovali novoustanovljeni sekretariati, ustanovitvijo GEF in CSD, prišlo do poslabšanja koordinacije med akterji, kar je pripeljalo do podvajanja in razdrobitve dela znotraj samega sistema OZN. S tem pa se je manjšala tudi avtoriteta UNEP (Najam, Papa in Taiyab 2006, 15). Šibka točka je tudi neprimerno manjši proračun, ki ga ima UNEP v primerjavi z drugimi programi.²⁵

Prav zaradi tovrstnih kritik so razprave o nujnosti reformiranja globalnega okoljskega upravljanja postajale vedno glasnejše. Pojavlja se več možnih smeri, v katerih naj bi ta reforma potekala. Fauchald (2010, iii) definira tri možne modele:

- prvi model predvideva krepitev UNEP v okvirih dosedanjega mandata, pri čemer bi prišlo do ustanovitve nekaterih novih skupnih teles, ki bi okrepile sodelovanje med institucijami, ki bdijo nad izvajanjem multilateralnih okoljskih sporazumov;
- drugi model vključuje krepitev mandata UNEP z dodajanjem novih elementov, vključno z ustanovitvijo institucije Visokega komisarja za okolje (*High Commissioner for the Environment*), ki bi bila zadolžena za spremljanje in nadzorovanje izvajanja okoljskih resolucij Generalne skupščine OZN in deklaracij OZN, z namenom zmanjšanja obstoječih mehanizmov poročanja;
- tretji model predvideva ustanovitev Svetovne organizacije za okolje (*World Environment Organization* – WEO) kot specializirane agencije znotraj sistema OZN, ki bi bila ustanovljena s pogodbo, s čimer bi pridobila mednarodnopravno subjektiviteto. Države bi

---

²⁵ Proračun UNEP za obdobje 2010–2011 znaša 450 milijonov USD, kar je neprimerljivo manj v primerjavi s proračunom 'sestrskega' programa UNDP (Stoddart 2011, 33). Ta za enako obdobje znaša 4,7 milijarde USD (UNDP 2011d, 6).

postale članice te organizacije le, če bi se k temu zavezale s podpisom pogodbe in se obvezale k spoštovanju v pogodbi opredeljenih vsebinskih, institucionalnih in postopkovnih zahtev. WEO bi tako imela možnost neodvisnega in avtonomnega oblikovanja prioritet, programov in načrtov. Prav tako bi imela možnost oblikovanja vrhovnega organa in drugih pomožnih teles. Pri tem bi bilo treba podrobno urediti pravni status, ki bi ga znotraj WEO imele že oblikovale multilateralne okoljske institucije in UNEP (Fauchald 2010, 45–49).

2.3 PROGRAM ZDRUŽENIH NARODOV ZA RAZVOJ

Generalna skupščina je ustanovila UNDP 22. novembra leta 1965 z Resolucijo 2029 (XX) z združitvijo dveh že obstoječih organov: Posebnega sklada OZN in Programa za tehnično pomoč (Generalna skupščina 1965). Danes UNDP predstavlja glavnega koordinatorja za razvoj v sistemu OZN in s svojo prisotnostjo v kar 177 državah tvori razvojno mrežo OZN. Z znanjem, izkušnjami in finančnimi sredstvi UNDP pomaga državam izboljšati življenja svojih državljanov in razviti njim lastne rešitve za razvojne izzive. Njegove aktivnosti so še posebej osredotočene na DVR, katerim pomaga pri učinkovitem koriščenju pomoči. V vsaki nacionalni pisarni predstavnik UNDP deluje kot koordinator vseh razvojnih aktivnosti, ki jih izvaja OZN v tisti državi. Tako si UNDP prizadeva za najbolj učinkovito izrabo mednarodne pomoči. Od leta 2000 koordinira prizadevanja za uresničitev MRC in pripravlja študije o njihovem izvrševanju (UNDP 2011a). Tako državam pomaga v procesu priprave strategij za uresničitev MRC, od priprave ocene stanja do predvidenih potreb po infrastrukturi, človeških virov in finančnih sredstev in končno priprave (kratkoročne do srednjeročne) nacionalne strategije za doseg zastavljenih ciljev. Pri tem DVR pomaga tudi s posebnimi usposabljanji za vladne uslužbence (UNDP 2011b).

Prioritetna področja dela UNDP so: boj proti revščini, demokratično vladanje, preprečevanje kriz in omogočanje okrevanja, okolje in energija ter opolnomočenje žensk (UNDP 2011a).

1. Boj proti revščini

Zmanjšanje absolutne revščine za polovico do leta 2015 je prvi izmed MRC in prva prioriteta UNDP. UNDP vsako leto za boj proti revščini in za doseg ostalih MRC nameni približno milijardo USD (UNDP 2011c). Ključen element pri uspešnem zmanjševanju revščine so učinkovite razvojne politike, ki vključujejo vse družbene skupine ljudi. UNDP pomaga državam oblikovati sistem za nadzorovanje revščine in oceniti glavne vzroke slednje. Na

podlagi pridobljenih informacij UNDP v sodelovanju s predstavniki nacionalnih oblasti pripravi strategijo za njeno zmanjševanje. Ker v DVR pogosto ne razpolagajo z zanesljivimi podatki o stopnji in oblikah revščine, je ponekod težko oblikovati primeren sistem nadzora, zato se UNDP trudi izboljšati stanje prav v omenjeni skupini držav. Vladam DVR skuša prikazati, kakšne učinke lahko imajo politične odločitve na revne. V ta namen UNDP organizira posebna izobraževanja za vladne predstavnike o metodah za pripravo ustreznih ocen stanja in predvidenih posledicah političnih odločitev (UNDP 2011č). UNDP izvaja aktivnosti za zmanjševanje revščine tudi v obliki različnih razvojnih projektov na lokalni ravni (UNDP 2011d, 9).²⁶

2. Demokratsko vladanje

Na področju pospeševanja demokratičnega vladanja ima UNDP vodilno vlogo v sistemu OZN, saj je samo v lanskem letu njegovo pomoč za pospeševanje demokratičnega vladanja prejelo kar 128 držav. Poleg spremljanja izvajanja volitev, na katerih je v povprečju prisoten vsaka dva tedna, UNDP krepi delovanje in vlogo vsakega tretjega političnega predstavniškega telesa na svetovni ravni (UNDP 2011d, 14). Državam pomaga krepiti nacionalne volilne, zakonodajne in sodne sisteme. Velik del njegovih aktivnosti je posvečen širjenju možnosti participacije v političnih procesih, tudi za ženske in revne. Vladne institucije skuša preoblikovati tako, da so ljudem dostopnejše in odzivne na potrebe prebivalcev. UNDP skrbi tudi za udeleževanje demokratičnih načel vladanja, pri čemer posveča posebno pozornost boju proti korupciji, zagotavljanju človekovih pravic in enakih možnosti (UNDP 2011e).

3. Preprečevanje kriz in omogočanje okrevanja

UNDP se osredotoča tudi na pomoč državam za hitrejše okrevanje ob naravnih nesrečah ali oboroženih spopadih. V primeru naravnih nesreč UNDP skrbi za zagotavljanje humanitarne pomoči in kasnejše oblikovanje dolgoročnih razvojnih strategij. V zadnjem desetletju je podprl več kot 50 držav pri sprejemanju novih zakonov in politik za zmanjšanje učinkov naravnih nesreč. Velik del aktivnosti UNDP, na področju preprečevanja nasilnih konfliktov, se nanaša na posredovanje med lokalnimi skupnostmi in vlado ter sooblikovanje načinov za čim hitrejšo rešitev spora. UNDP prav tako sodeluje z državami pri zbiranju in uničevanju

---

²⁶ Primer tovrstnih aktivnosti je projekt za pospeševanje izobraževanja v najbolj odročnih predelih DVR. Tako je s pomočjo tega projekta v letu 2010 več kot 600 Armencev pričelo svojo podjetniško pot, pri čemer je vložek za začetna posojila znašal 0,5 milijona USD (UNDP 2011d, 10).

orožja ter pri zagotavljanju strokovne pomoči ženskam, ki so bile izpostavljene nasilju (UNDP 2011d, 22–24).

4. Okolje in energija

Trajnostni razvoj je mogoč le s pospešenim vlaganjem v naravne ekosisteme, ki nam zagotavljajo storitve, potrebne za naše preživetje, in z zagotavljanem dostopa do čistih, zanesljivi ter cenovno dostopnih virov energije. Takšen pristop je temelj tako za gospodarski razvoj države kot tudi za družbeno blaginjo, saj naravni viri v najrevnejših držav predstavljajo kar četrtno (ali več) vseh prihodkov (UNDP 2010b, 8). UNDP na teh dveh področjih posveča posebno pozornost vključevanju okoljskih vprašanj, obvez in ciljev v sektorske politike in širši okvir nacionalnega razvojnega načrtovanja, vključno z državnim proračunom, vladnimi institucijami in tržno osnovanimi mehanizmi. Prav na tem pristopu deluje tudi pobuda Revščina-okolje (UNDP 2010b, 8–9). Podnebne spremembe ogrožajo ves dosednji napredek na področju zmanjševanja revščine, posebno v DVR, ki si finančnih vložkov za omejevanje negativnih posledic degradacije okolja ne morejo privoščiti. V teh primerih UNDP državam pomaga zagotoviti razvojna sredstva, s pomočjo katerih lahko začnejo s sprejemanjem in izvajanjem učinkovitih politik, tako na področju gospodarstva kot tudi razvoja. Od leta 1991 je UNDP pomagal DVR, da so jim bila s strani GEF dodeljena sredstva v višini treh milijard USD (UNDP 2010b, 11). Omogočanje dostopa do električne energije tudi odročnim predelom najrevnejših držav je nujna prioriteta za zagotavljanje trajnostnega razvoja. Še vedno kar 1,5 milijarde ljudi nima dostopa do električne energije, kar 3 milijarde ljudi pa je za potrebe ogrevanja in priprave hrane odvisnih od trdih goriv. UNDP državam zagotavlja tehnično pomoč pri vzpostavljanju različnih virov obnovljivih tehnologij in energetske učinkovitih sistemov, poleg tega pa se zavzema za vključitev energetske investicij v razvojne politike in strategije. V obdobju med letoma 2001–2007 je UNDP v več kot 100 DVR izvedel 1.500 projektov na tem področju, v katerih je bil približno 7 milijonom ljudem omogočen dostop do električne energije (UNDP 2010b, 20–22).

5. Opolnomočenje žensk

Na področju krepitve enakopravnosti spolov in opolnomočenja žensk UNDP koordinira globalne in nacionalne napore za večjo zastopanost žensk v vladnih institucijah, privatnem sektorju in civilni družbi. Kljub temu da ženske predstavljajo 60 odstotkov najrevnejše populacije, so kot primarne skrbnice v družini zadolžene za mnogo bistvenih opravil, kot sta zagotavljanje in priprava hrane, zaradi česar so od njih odvisna mnoga življenja. Enakost

spolov je temeljna človekova pravica, a ženske posedujejo le 1 odstotek svetovnega bogastva, kar je posledica prav družbene izključenosti. Ženske, ki imajo zagotovljen dostop do izobraževanja, aktivno delujejo v gospodarskih in političnih procesih odločanja, kar posledično pomeni več sredstev na gospodinjstvo in zmanjševanje revščine. UNDP pospešuje načelo enakosti spolov na vseh področjih svojega delovanja, pri izvajanju programov, pobud in projektov (UNDP 2011f).

UNDP je na področju trajnostnega razvoja ključna institucija. Njegov primaren fokus delovanja ostajajo razvojna vprašanja, toda tudi pri urejanju okoljskih vprašanj se s projekti na področju energije in upravljanja virov aktivno udejeva in prek izvajanja MRC pravzaprav pokriva vse tri stebre trajnostnega razvoja. Njegov proračun je 10-krat večji od proračuna UNEP, poleg tega pa ima dovolj zmogljivosti za izvajanje zastavljenih ciljev prek svoje široke mreže nacionalnih predstavništev (Stoddart 2011, 32). Prav ta razvojna mreža je doprinesla k podpisu memoranduma o soglasju z UNEP, s katerim sta se oba akterja zavezala, da bosta sodelovala na področju podnebnih sprememb, pri izvajanju pobude Revščina-okolje in pri okoljskih prizadevanjih za izvrševanje mednarodnih sporazumov, vključno s pomočjo državam pri izpolnjevanju MRC.²⁷ Z njim je UNEP pridobil tudi možnost koriščenja infrastrukture, postavljene s strani UNDP (UNEP 2008). UNDP in UNEP pa nista edina akterja, ki v sistemu OZN delujeta na področju razvoja. Tako kot se je z ustanovitvijo Skupine za upravljanje z okoljem želela izboljšati koordinacija vseh akterjev, ki delujejo na področju okoljskih vprašanj, tako je Generalna skupščina OZN leta 1997 za boljšo uskladitev aktivnosti s področja razvoja ustanovila Skupino Združenih narodov za razvoj (*United Nations Development Group – UNDG*). Vzpostavljena je bila z namenom oblikovanja bolj učinkovitih in povezanih ukrepov na področju razvojne pomoči državam, ki si prizadevajo za izvrševanje mednarodnih sporazumov, vključno z MRC. Danes UNDG povezuje 32 programov, skladov, agencij, oddelkov in uradov v sistemu OZN, ki delujejo na področju razvoja (UNDG 2011a).

V času priprav na prihajajočo Konferenco Združenih narodov o trajnostnem razvoju v Riu de Janeiru, na katerem bo ena izmed dveh osrednjih tem posvečena nadgradnji institucionalnega okvira za trajnostni razvoj, države, vladne organizacije, NVO in druge interesne skupine pospešeno razpravljajo o možnostih za preoblikovanje globalnega upravljanja trajnostnega

---

²⁷ Memorandum o soglasju o sodelovanju Programa Združenih narodov za okolje z drugimi organizacijami v sistemu Združenih narodov (*Memorandum of Understanding Concerning Cooperation between United Nations Environment Programme and other Organizations of the United Nations System*) je bil sprejet 26. decembra 2008 v Nairobiju, Keniji (UNEP 2008).

razvoja. Bernstein in Brunnée (2011, 2–3) glavne razloge za preoblikovanje dosedanje sistema vidita predvsem v razdrobljenosti in šibki politični moči obstoječih institucij, ki delujejo na tem področju, splošnem pomanjkanju zmogljivosti le-teh pri uveljavljanju sprejetih ciljev, nezadovoljivem vključevanju trajnostnega razvoja v procese odločanja na vseh ravneh (še posebej na področjih trgovinske in zunanje gospodarske politike) in pomanjkljivem sistemu nadzora, zbiranja informacij in priprave ocen, kar je posledica primanjkljaja v zmogljivosti. Glavni predlogi za preoblikovanje, o katerih sedaj potekajo razprave, so bili sprejeti v okviru dveh zasedanj Posvetovalne skupine ministrov ali visokih predstavnikov za mednarodno upravljanje z okoljem, ki je bila oblikovana posebej v ta namen.²⁸ V končnem poročilu tako najdemo predstavljenih pet glavnih predlogov za spremembe, o katerih prav sedaj potekajo intenzivne razprave:

1. krepitev vloge UNEP;
2. ustanovitev nove specializirane agencije – Svetovne okoljske organizacije;
3. ustanovitev nove krovne organizacije za trajnostni razvoj;
4. reformiranje oz. nadgradnja ECOSOC in CSD;
5. stopnjevanje preoblikovanja institucij in že obstoječih struktur (Bernstein in Brunnée 2011, 1).

Prva dva predloga sta bila že predstavljena. Tretji, ustanovitev krovne organizacije za trajnostni razvoj, predstavlja možnost za izboljšanje usklajenosti sistema OZN na področju trajnostnega razvoja. Vključuje oblikovanje nove organizacijske strukture, ki bi na novo opredelila vloge in pristojnosti dosedanjih ključnih akterjev na tem področju, predvsem ECOSOC, UNEP in CSD. Namen (in cilj) tovrstne organizacije bi bil učinkovitejša koordinacija dela omenjenih institucij in večja povezanost treh stebrov trajnostnega razvoja pod okriljem enotne organizacije (Bernstein in Brunnée 2011, 22). Predlog o nadgradnji ECOSOC in CSD se pojavlja v dveh možnih oblikah: krepitvi obeh institucij v dosednji obliki ali ustanovitvi Sveta za trajnostni razvoj (*Sustainable Development Council*). Ob spoznanju, da pristojnosti CSD po dvajsetih letih delovanja ne ustrezajo nastajajočim globalnim izzivom, bi Svet za trajnostni razvoj pomenil novo neodvisno in avtoritativno telo,

---

²⁸ Posvetovalno skupino ministrov ali visokih predstavnikov za mednarodno okoljsko upravljanje (*Consultative Group of Ministers or High Level Representatives on International Environmental Governance*) je ustanovil upravni svet UNEP, na 11. izrednem zasedanju februarja leta 2010 na Baliju, Indoneziji. Ustanovljena je bila z namenom, da se prouči možnosti za preoblikovanje oz. reformiranje mednarodnega upravljanja okolja. Posvetovalna skupina se je najprej sestala julija 2010 v Nairobiju, Keniji, novembra istega leta pa še v mestu Espoo, na Finskem. Na 26. rednem zasedanju upravnega sveta UNEP januarja letos, je predstavila rezultate svojega dela, kateri so sedaj vključeni v mednarodno razpravo o drugi temi prihajajočega Vrha Rio+20 o globalnem upravljanju trajnostnega razvoja (University of Massachusetts Boston 2011).

ki bi delovalo kot pomožni organ Generalne skupščine OZN (podobno kot obstoječi Svet za človekove pravice). Svet za trajnostni razvoj bi tako postal vodilna institucija za spremljanje in izvajanje trajnostnega razvoja, zadolžena za sodelovanje, usmerjanje in koordinacijo dela na tem področju. Svet, za razliko od tretjega predloga o ustanovitvi krovne organizacije za trajnostni razvoj, ne bi deloval kot krovna institucija, torej ne bi imel pristojnosti vplivanja na odločitve in delovanje drugih teles (Bernstein in Brunnée 2011, 32–33). Zadnji predlog se osredotoča na sprejemanje obstoječega sistema reševanja problematike trajnostnega razvoja, toda s težnjo po poenostavitvi upravljanja in izvajanja ukrepov ter krejitvi zmogljivosti na nacionalni in mednarodni ravni. Predlogov za tovrstno preoblikovanje je več. Eden izmed njih gradi na že obstoječi strukturi pobude Ukrepajmo skupaj (*Delivering as One*), ki temelji na povezovanju razvojnega delovanja različnih institucij znotraj sistema OZN.²⁹ Omenjena je tudi možnost oblikovanja t. i. trajnostno-razvojnih ciljev (*Sustainable Development Goals*), katerih uresničevanje bi temeljilo na mehanizmih doseganja sedanjih MRC (Bernstein in Brunnée 2011, 43–45). Države bodo o vseh podrobnostih predstavljenih predlogov razpravljale vse do pričetka Vrha Rio+20, kjer bo (morebiti) prišlo do končne odločitve o sprejetju enega izmed predlogov.

3 TEMELJNA PODROČJA TRAJNOSTNEGA RAZVOJA

Definicija trajnostnega razvoja, kot jo je v poročilu Naša skupna prihodnost sprejela WCED leta 1987, torej kot »razvoj, ki zadosti današnjim potrebam, ne da bi ogrožal možnost prihodnjih generacij, da zadostijo svojim lastnim potrebam« (Generalna skupščina 1987, 2. pogl./1. odst.), je še danes največkrat citirana in uporabljena opredelitev trajnostnega razvoja. Glavni cilj razvoja naj bi se tako nanašal na zadovoljevanje temeljnih človekovih potreb, kot so potreba po hrani, vodi, zavetju, sanitarijah in delovnem mestu, ki bi morale biti zagotovljene vseh ljudem. Primarna osredotočenost trajnostnega razvoja je posvečena zmanjševanju skrajne revščine. K uresnitvi tega cilja lahko veliko pripomore gospodarski razvoj, saj višja produktivnost pomeni višje prihodke in povečanje blaginje. A poročilo poudarja, da sama gospodarska rast ni dovolj, saj lahko ob neenakomerni porazdelitvi koristi visoka gospodarska rast in revščina soobstajata. Brezobzirna težnja po gospodarski rasti na

---

²⁹ Pobuda Ukrepajmo skupaj je bila oblikovana leta 2007 z namenom krejitve koordinacije dela institucij OZN na področju nujenja razvojne pomoči. V pobudi trenutno sodeluje osem držav: Albanija, Zelenortske otoki, Mozambik, Pakistan, Ruanda, Tanzanija, Urugvaj in Vietnam. Namen pobude je izboljšanje usklajenosti razvojnega delovanja OZN, kar bi posledično vodilo k racionalizaciji stroškov. Način izvajanja pobude temelji na štirih načelih: en voditelj, en proračun, en program, en sedež. Z izvajanjem različnih aktivnosti z enega mesta, se želi doseči večjo skladnost in učinkovitost razvojnega sistema OZN. Pobuda je pripomogla k uskladitvi izvajanja programov in njihovega financiranja, tudi zaradi tesnejšega sodelovanja s predstavniki nacionalnih oblasti in upoštevanjem nacionalnih prioritet (UNDG 2011b).

račun naravnih virov pušča za seboj nepopravljivo škodo na okolju in posledično na kvaliteti življenja in blaginji ljudi. Večja pozornost mora biti zato namenjena sami kakovosti razvoja, torej pravičnejši porazdelitvi dohodkov in vlaganju dela sredstev v socialni razvoj (izobraževanje, zdravstvo in druge socialne storitve). Najmanj kar mora trajnostni razvoj zagotoviti, je ohranjanje naravnih sistemov, ki podpirajo življenje na Zemlji: ozračja, vode, tal in živih bitij. Zato je pomembno, da se s pomočjo novih tehnoloških inovacij in znanj zmanjša možnost tveganja prekomernega izkoriščanja naravnih virov (Generalna skupščina 1987, 2. pogl.).

Seveda se je kasneje oblikovalo še veliko razlag samega pojma trajnostnega razvoja. Plut (2004, 167) trdi, da lahko »razvoj pojmuje kot trajnosten takrat, ko se njegove koristi pojavljajo neskončno dolgo«. Meni, da trajnostni razvoj že v samem pojmovanju vsebuje nasprotje, saj združuje razvoj, ki v klasičnem pomenu predpostavlja rast in načelo trajnosti, torej kontinuirano delovanje, ki lahko traja neskončno dolgo. Prav slednje pa izničuje rast, saj neskončna količinska rast ni mogoča na omejenem planetu. Tako se osrednje nasprotovanje pojavi med težnjo po gospodarski rasti, kot poti k izkoreninjenju revščine, in istočasno zahtevo po ohranitvi naravnega okolja (Plut 2004, 167–168). Reid (1996, 22) vidi glavni pomen koncepta trajnostnega razvoja v tem, da je zgrajen na spoznanju, da moramo globalne probleme začeti reševati na sistematičen način, ki bo povezoval družbene, okoljske in gospodarske dejavnike. Schnurr in Holtz (1998, 24) pritrjujeta, da je trajnostni razvoj mogoč le s povezovanjem biosfere oz. ekološkega sistema, gospodarstva oz. ekonomskega sistema in človeške družbe oz. družbenega sistema, ki obsega tako politični sistem (vlada) kot družbene sisteme (družina, skupnosti itd.) in kulture. Vse tri ključne stebre trajnostnega razvoja predstavljam v nadaljevanju.

3.1 GOSPODARSKI STEBER TRAJNOSTNEGA RAZVOJA

Razvoj posamezne države se običajno opredeljuje z gospodarsko rastjo te države, izraženo v bruto domačem proizvodu (BDP).³⁰ Toda BDP označuje le skupek vseh ekonomskih aktivnosti v enem gospodarstvu, ne pove pa nam, kako so bila finančna sredstva dejansko razporejena in distribuirana in kako so, če sploh so, pripomogla k povečanju blaginje prebivalstva. Tako nam BDP ne more biti v pomoč, ko gre za ločevanje držav, ki svoje prihodke namenijo npr. vzpostavitvi zdravstvenega sistema od drugih, ki velik del prihodka

---

³⁰ »Bruto domači proizvod je najpomembnejši agregat nacionalnih računov in najboljše merilo celotne ekonomske aktivnosti« v posamezni državi (Statistični urad Republike Slovenije 2010).

namenijo nakupu vojaške opreme. Prav tako z njim ne moremo meriti izkoriščenosti naravnih virov oz. okoljske škode, ki jo je določena rast proizvodnje pustila (Redclift 1995, 15–17). Tako je UNDP razvil poseben sistem uporabe kazalcev, ki vključuje tri dimenzije človekovega razvoja, h katerim naj bi države težile: dolgim in zdravim življenjem (merjenim s pričakovano življenjsko dobo), doseženo izobrazbo (merjeno z dvema elementoma: povprečnim številom let šolanja odraslih oseb nad 25 let in pričakovanim trajanjem izobraževanja otrok pred začetkom izobraževanja) in dostojnim standardom življenja (merjenim z BND na prebivalca).³¹ Vsi kazalci skupaj oblikujejo končni indeks človekovega razvoja posamezne države (*Human-Development Index* – HDI), na podlagi katerega so nato države razdeljene v tri skupine, od tistih z visokim človekovim razvojem (v to skupino spada večina evropskih držav), srednjim človekovim razvojem, pa do tistih držav, v katerih o človekovem razvoju pravzaprav ne moremo govoriti (UNDP 2010c).

Ne moremo trditi, da gospodarska rast države ni pomemben faktor v njenem razvoju. Še danes velja splošno prepričanje, da blaginja države narašča z naraščanjem odprtosti njenega trga, zato so kakršne koli regulacije, ki bi lahko privedle do omejitev pretoka dobrin in storitev, načeloma nezaželene. Začetki oblikovanja nove svetovne ekonomske ureditve segajo v leto 1944, ko je v Bretton Woodsu, ZDA, potekala Monetarna in finančna konferenca OZN, znana tudi kot brettonwoodska konferenca (Mrak 2002, 341).³² Nova povojna ekonomska ureditev je temeljila na načelih svobodne trgovine (*free-market*) in bila regulirana s strani novih finančnih mednarodnih institucij – Svetovne banke za obnovo in razvoj (*International Bank for Reconstruction and Development* – IBRD), danes del Skupine Svetovne banke, Mednarodnega denarnega sklada (*International Monetary Fund* – IMF) in Svetovne trgovinske organizacije (*World Trade Organization* – WTO) (Connelly in Smith 1999, 190). IBRD in IMF sta bila ustanovljena leta 1944 kot sredstvi za financiranje povojne obnove evropskih gospodarstev. Glavna naloga IMF je bila izvajanje nadzora nad stabilnostjo deviznih tečajev valut držav članic in financiranje držav s plačilnobilančnimi primanjkljaji.

---

³¹ Koncept človekovega razvoja je podrobneje predstavljen v poglavju 3.3.

³² Brettonwoodska konferenca je potekala s ciljem vzpostavitve novega mednarodnega denarnega sistema, ki bi pospeševal mednarodno trgovino, temeljil na stabilnih deviznih tečajih in zagotavljal potrebno mednarodno likvidnost. Na njej je sodelovalo 44 držav, ki so dejansko razpravljale o dveh predlogih mednarodnega finančnega sistema, o angleškem in ameriškem. ZDA so bile ob koncu vojne edina gospodarska sila sveta, zato so v pogajalskem procesu posedovale nadrejeni položaj, ki je pripomogel, da je njihov predlog, z manjšimi dopolnitvami, v končni fazi obveljal (Mrak 2002, 341–344). Mrak (2002, 344) meni, da je brettonwoodski mednarodni denarni sistem v začetni fazi temeljil na petih ključnih elementih: »na režimu fiksnih, vendar prilagodljivih deviznih tečajev, na povečanju mednarodne likvidnosti oziroma denarnih rezerv, na načelu odprave deviznih omejitev za vse transakcije na tekočem računu plačilne bilance, na načelu »redke valute« in na ustanovitvi IMF kot specializirane mednarodne denarne institucije«.

Vsaki državi članici so po posebnem postopku izračunali kvoto, ki je odražala njeno ekonomsko moč, od katere je bila odvisna glasovalna pravica države in potencialni obseg izposojenih sredstev. Odločilno besedo pri sprejemanju odločitev so tako imele industrijsko razvite države, na čelu z ZDA (Mrak 2002, 417–421).³³ IBRD je bila sprva ustanovljena za zagotavljanje dolgoročne likvidnosti pri financiranju povojne obnove gospodarstev evropskih držav, kasneje pa je njena osnovna dejavnost postala financiranje gospodarskega razvoja manj razvitih držav članic. Z večanjem obsega dejavnosti je z leti prišlo do ustanovitve novih institucij, ki poleg IBDR danes tvorijo Skupino Svetovne banke (Mrak 2002, 456–458).³⁴ Ker je moč odločanja v omenjenih finančnih institucijah odvisna od ekonomske moči države članice, je to pomenilo, da so DVR in države v tranziciji, katerim je bila pomoč večinoma namenjena, imele le malo oz. nič vpliva na sprejetje ključnih ekonomskih odločitev. IMF je od leta 1952 naprej odločitev ali je država dejansko upravičena do finančne pomoči začel pogojevati tudi z oceno o primernosti gospodarske politike, ki jo država prosilka izvaja (Mrak 2002, 435). Tudi WTO je deležna kritik na račun oblikovanja in sprejemanja svojih politik.³⁵ Connelley in Smith (1999, 192) trdita, da WTO deluje v prid industrijsko razvitih držav, saj sprejema takšna pravila trgovanja, ki podpirajo odprtje trgov le v primeru tistih dobrin in storitev, v katerih so države Severa najbolj konkurenčne in pri katerih lahko največ pridobijo, postavlja pa ovire pri drugih. Tako o svobodnem trgu pravzaprav ne moremo govoriti, saj lahko države z večjo gospodarsko močjo prek mednarodnih finančnih institucij vsilijo svoje protekcionistične ukrepe drugim, manj bogatim državam, obenem pa od njih zahtevajo odprtje njihovih trgov mednarodni konkurenci. Takšne prakse vsekakor vzbujajo dvom o

---

³³ Tako države osmih največjih gospodarstev (*Group of Eight – G8*) v IMF nadzorujejo kar 48 odstotkov vseh glasov, 41 najbolj zadolženih držav pa le 3 odstotke glasov (Kralj 2003, 45).

³⁴ Skupina Svetovne banke obsega pet mednarodnih institucij: IBRD, ki zagotavlja sredstva predvsem gospodarsko manj razvitim državam, Mednarodno združenje za razvoj (*International Development Association*), katerega pomoč je namenjena najrevnejšim državam sveta, Mednarodno finančno korporacijo (*International Finance Corporation*), katere dejavnosti so usmerjene predvsem v razvoj zasebnega sektorja, Mednarodno agencijo za zavarovanje investicij (*Multilateral Investment Guarantee Agency*), ki pospešuje neposredne tuje investicije v DVR in Mednarodni center za reševanje investicijskih sporov (*International Center for Settlement of Investment Disputes*) (Ministrstvo za finance 2011b).

³⁵ WTO je bila ustanovljena 15. aprila 1995 v Marakešu s podpisom sporazuma o zaključku Urugvajskega kroga pogajanj in predstavlja nadgradnjo predhodnega Splošnega sporazuma o carinah in trgovini (*General Agreement on Tariffs and Trade – GATT*), s katerim so države vse od leta 1947 poskušale povečati mednarodno trgovino in njeno liberalizacijo. Prvotno je bil GATT namenjen regulaciji in odpravi protekcionizma v svetovni trgovini, toda z naraščanjem medsebojne gospodarske odvisnosti držav je postala mednarodna koordinacija na področju prometa svetovne trgovine nujna. Do ustanovitve WTO je bilo v okviru GATT osem pogajalskih krogov, katerih glavni cilj je bil sprva predvsem zniževanje carinskih stopenj. V zadnjem, t. i. Urugvajskem krogu je prišlo do sprejetja 28 sporazumov, ki urejajo poleg trgovine z blagom še trgovino s storitvami, področje kmetijstva, investicijskih ukrepov in pravic intelektualne lastnine. WTO je bila ustanovljena kot mednarodna institucija, odgovorna za reševanje mednarodnih trgovinskih sporov, spodbujanje svetovne trgovine, hkrati pa je odgovorna tudi za uresničevanje vseh sprejetih sporazumov iz Urugvajskega kroga (Bobek 2002, 107–125). WTO šteje 153 držav članic (WTO 2010).

'neutrality' omenjenih institucij pri regulaciji sistema prostega trga (Connelley in Smith 1999, 192). V sedemdesetih letih je po propadu brettonwoodskega sistema postopoma prišlo do spremenjenega pogleda na splošni koncept gospodarskega razvoja. Naraščajoč problem revščine, vse večje gospodarske razlike v DVR, zanemarjanje investicij v razvoj podeželja, zdravstvo in izobraževanje so pokazale, da je čas za spremembe. Predvideni t. i. *trickle-down* učinek, ko naj bi s povečanjem investicij v industrijo in infrastrukturo hitrejša gospodarska rast koristila vsem slojem prebivalstva, je bil spoznan za napačnega. Novi koncept razvoja je tako začel vključevati tudi socialni element in si kot temeljna cilja, poleg gospodarskega razvoja, postavil še zmanjševanje revščine in zagotovitev osnovnih potreb prebivalstva (*basic needs*) (Mrak 2002, 458). IBRD je kot vodilna institucija Svetovne banke za zagotavljanje razvoja začela s financiranjem programov razvoja podeželja in programov na področju izobraževanja in zdravstva. Naslednje desetletje (osemdeseta leta) je bilo priča veliki dolžniških krizi, ko veliko DVR ni bilo več sposobnih redno odplačevati svojih dolgov do finančnih institucij. IBRD in IMF sta v tem času prevzeli vlogi nekakšnih jamstev do skupin tujih upnikov, zlasti do komercialnih bank, in državam dolžnicam s posebnimi programskimi krediti poskušala zagotoviti ekonomsko preureditev, ki bi jih v naslednjih letih pripeljala do ponovne kreditne sposobnosti (Mrak 2002, 459). A že v začetku devetdesetih letih je bilo jasno, da sprejeti ukrepi dolžniške krize DVR ne bodo rešili. Zlasti IMF in IBRD sta se zavzeli za prvi prostovoljni delni odpis dolgov ter posledično zmanjševanje dolžniške obremenjenosti. Zadnji takšen odpis dolgov se je zgodil leta 2005, ko je skupina osmih gospodarsko najrazvitejših držav (skupina G8), na letnem zasedanju IMF in Svetovne banke osemnajstim najrevnejšim državam odpisala za 40 milijard dolarjev dolgov (Delo 2005a).

A prepad med Severom in Jugom se kljub delnim odpisom dolgov nezadržno pogloblja. Ob pregledu gospodarskih statistik vidimo, da so razlike med najrazvitejšimi in nerazvitimi državami pretresljive. »Povprečni dohodek v 20 najbogatejših državah je sedaj 37-krat večji kot v 20 najrevnejših državah, v zadnjih 40 letih se je razmerje podvojilo. /.../ 225 najbogatejših ljudi na svetu ima v lasti bogastvo v vrednosti več kot 1.000 milijard USD, kar ustreza letnim dohodkom celotne revnejše polovice človeštva, torej dohodkom več kot treh milijard ljudi« (Brown in Flavin v Plut 2004, 15). Zadnji podatki kažejo, da se je v času med letoma 1970 in 2010 povprečni dohodek na prebivalca razvitih držav povečal za 2,3 odstotka, medtem ko se je povprečni dohodek na prebivalca DVR zvišal le za 1,3 odstotka. Najbogatejša država v letu 2010 (Liechtenstein) je tri krat bogatejša od najbogatejše države v letu 1970, najrevnejša država (Zimbabve) pa za četrtno revnejša od najrevnejše države v letu

1970 (UNDP 2010č, 42). Vzroke za tako velik prepad med razvitim Severom in nerazvitim Jugom lahko najdemo v zgodovini. Reid (1996, 17) meni, da so države Severa dosegle takšno stopnjo razvoja in bogastva prav na račun Juga, in sicer iz najmanj treh razlogov. Večina današnjega bogastva držav Severa izvira iz prilastitve naravnih virov v času kolonizacije. Kot primer navaja Veliko Britanijo, ki je od 16. stoletja naprej svoje težave s privatizacijo javnih zemljišč reševala prav v podrejenih deželah Juga. Drugič, nove dežele so bile za evropske države priročne tudi pri naraščajočem številu prebivalstva, saj se je lahko del prebivalstva preprosto preselil. In nenazadnje, prav naravne surovine, kot so npr. kovine in les, so pripomogle k izgradnji današnjih gospodarstev Severa, ki še naprej izkoriščajo globalne naravne vire na račun Juga (Reid 1996, 17–18). Pomembni akterji, ki so z obuditvijo liberalnih načel prostega trga na mednarodnem prizorišču začeli postopoma pridobivati na gospodarski in politični moči, so postala tudi transnacionalna podjetja. George (v Okereke 2008, 169) meni, da je prav neoliberalizem trgu prepustil sprejemanje glavnih družbenih in političnih odločitev, korporacijam pa zagotovil popolno svobodo pri delovanju. Na račun slednjih so v javnosti dandanes prisotne številne kritike, saj te v ospredje postavljajo dobiček ne glede na posledice, ki jih ob tem zadajajo naravnem okolju ali kakovosti bivanja. Ta podjetja so namreč tista, ki s svobodno trgovino kujejo največje dobičke, saj izkoristijo cenovno ugodnejše izdelke, delovno silo ali naravne surovine Juga in jih po višji ceni prodajo bogatejšim potrošnikom Severa. Rezultati načrtnega izkoriščanja naravnih bogastev Juga se kažejo v vedno večji površini uničenega naravnega okolja DVR. Trg tako postopoma nadomešča vlogo države, ki transnacionalnim podjetjem na takšen način prepušča del svoje suverenosti.³⁶

DVR so kmalu spoznale, da lahko na mednarodnem prizorišču odločno in učinkovito nastopijo le, če se povežejo in združijo svoje ekonomske in politične interese v skupna stališča vseh manj razvitih držav. Na mednarodnem prizorišču tako DVR združujejo svoje

---

³⁶ Današnji globalni ekonomski sistem temelji na neoliberalnih načelih, katerih začetki oblikovanja segajo v začetek sedemdesetih let 20. stoletja. Eden izmed utemeljiteljev teorije neoliberalizma Milton Friedman, znan tudi kot utemeljitelj t. i. čikaške šole ekonomije, je v svoji knjigi Kapitalizem in svoboda (1962) začrtal pravila, ki so postala nekakšen priročnik za globalni svobodni trg. »Prvič, vlade morajo odpraviti vsa določila in regulativo, ki preprečuje kopičenje premoženja. Drugič, odprodati morajo vse premoženje, ki ga imajo v lasti in bi ga korporacije lahko vodile z dobičkom. In tretjič, financiranje socialnih programov morajo dramatično zmanjšati« (Friedman v Klein 2009, 61). Neoliberalni ekonomisti so konec osemdesetih let vrsto tržno usmerjenih načel, pripravljenih s strani ZDA in mednarodnih finančnih institucij iz Washingtona (Svetovne banke in IMF), povzeli v t. i. Washingtonskem konsenzu, ki temelji na pravilih liberalizacije trgovine in financ, prepuščanju trgu določanje cen, omejevanju inflacije in privatizaciji. Prišlo je do obuditve klasično liberalne teze, da mora biti vmešavanje države v gospodarstvo čim manjše (*»laissez-faire«*). Poglavitni akterji washingtonskega konsenza so namreč lastniki zasebne ekonomije, predvsem velike korporacije, ki s svojimi ogromnimi sredstvi obvladujejo nastajanje politik (Chomsky 2005, 27–30).

interese v okviru dveh temeljnih organizacij: Gibanja nevrščenih in skupine G-77 (Najam 2008, 245). Gibanje nevrščenih (*Non-Aligned Movement*) je bilo osnovano leta 1961 in je sprva imelo predvsem politično vlogo.³⁷ V času blokvske delitve sveta je gibanje delovalo kot skupina DVR, ki niso želele pristopiti k vojaškemu zavezništvu ene izmed velesil (ZDA in Sovjetske zveze) in so delovale proti eskalaciji nasilja med obema centroma moči. Poleg politične nevtralnosti so države gibanja podpirale pravico narodov do samoodločbe, suverenost, neodvisnost in teritorialno celovitost držav, demokratizacijo, razvoj, mednarodno sodelovanje, krepitev OZN, nasprotovale pa imperializmu, apartheidu, neokolonializmu, rasizmu in vsem oblikam uporabe sile v mednarodnih odnosih (Summit of the Non-Aligned Movement 2009). Po koncu hladne vojne so v ospredje gibanja prišle teme, kot so gospodarsko sodelovanje, multilateralizem in odpravljanje ekonomskih neravnovesij. Po petdesetletnem delovanju gibanje danes združuje 118 držav članic in 18 držav opazovalk (Einspieler 2011). V istem časovnem obdobju, leta 1964, je bila osnovana tudi Skupina G-77 kot prva vladna koalicija DVR in najmanj razvitih držav znotraj sistema OZN. Sprva je štela 77 DVR (od tod tudi ime *Group of 77*, okrajšano G-77), njen glavni namen pa je bila promocija skupnih ekonomskih interesov in večanje pogajalske moči. Število držav članic je vse od ustanovitve naglo naraščalo in danes združuje 132 držav.³⁸ Skupina G-77 ostaja za DVR ključen akter v mednarodnih pogajanjih, predvsem pri oblikovanju in sprejetju skupnih pogajalskih pozicij in strategij (Najam 2008, 245).

3.2 OKOLJSKI STEBER TRAJNOSTNEGA RAZVOJA

Plut (2004, 233) okolje definira kot »vse živo in neživo, kar obdaja organizem in vpliva nanj, s spremembami sestavin zaradi delovanja človeka vred«. Prav spremembe, ki jih ljudje izvajamo od časa industrijske revolucije naprej, so naravno okolje drastično zaznamovale in spremenile. V obdobju zadnji 110 let se je število svetovnega prebivalstva povečalo z 1,65 milijarde v začetku 20. stoletja na sedanjih 7 milijard (UN DESA 1999; UN DESA 2011a). Takšno povečanje prebivalstva je povzročilo velik pritisk na zmogljivost ekosistemov.³⁹ Od

---

³⁷ Začetki oblikovanja gibanja segajo v leto 1955, ko so se v Bandungu, Indoneziji, zbrali predstavniki 29 azijskih in afriških držav ter predstavniki prve generacije postkolonialističnih voditeljev, da bi razpravljali o takratni svetovni problematiki polarizacije sveta in oblikovali skupne politike. Ob tem je bilo sprejetih 10 načel iz Bandunga, katerim so se države, ki so se kasneje želele pridružiti gibanju, morale zavezati. Ustanovitvena konferenca gibanja je potekala med 1. in 6. septembrom 1961 v Beogradu, kjer se je zbralo 25 predstavnikov DVR (Summit of the Non-Aligned Movement 2009).

³⁸ Ko se pri opredeljevanju oz. zastopanju stališč skupine priključi tudi Kitajska, se skupina naslavlja kot G-77 in Kitajska oz. G-77 plus Kitajska.

³⁹ Ekosistem oz. ekološki sistem je »v funkcionalno celoto povezani del žive (rastlinstvo, živalstvo in človeška družba) in nežive narave (zrak, podnebje, voda, tla), v kateri krožijo snovi in se pretaka energija; *naravni ekosistemi*: morja in vode na kopnem, gozdovi, travnata in druga območja; *umetni ekosistemi*: vodna zajetja in

njihovega delovanja je v celoti odvisno preživetje nas vseh, saj nam »/o/mogočajo poselitev planeta, proizvajajo hranila, kisik in prst, čistijo zrak in vode, nadzirajo podnebje, ohranjajo biotsko raznovrstnost, razkrajajo in reciklirajo hranila« (Plut 2004, 29). Temeljne storitve in dobrine, ki nam jih nudijo, so nezamenljive in tudi z najnaprednejšo tehnologijo nenadomestljive. Poleg tega so od njih odvisna svetovna gospodarstva številnih držav, saj se z naravnimi dobrinami dnevno trguje. Kmetijstvo, gozdarstvo in ribištvo predstavljajo skupaj kar 50 odstotkov vseh delovnih mest na svetu in kar 70 odstotkov delovnih mest v podsaharski Afriki (World Resources Institute 2000b, 4). Leta 2001 je Generalni sekretar OZN Kofi Annan sprožil najobsežnejšo raziskavo o stanju našega planeta in vplivih onesnaženosti – Milenijsko študijo ekosistemov (*Millenium Ecosystem Assessment*). Raziskava je potekala štiri leta, pri njej pa je sodelovalo preko 1350 znanstvenikov iz 95 držav sveta. Njen namen je bil pridobitev obširnih informacij o stanju ekosistemov in ocenitev vpliva preteklega onesnaževanja planeta na blaginjo ljudi. Rezultati raziskave so pokazali, da so se ekosistemi v zadnjih 50 letih spremenili bolj kot v kateremkoli petdesetletnem obdobju zgodovine človeštva prej, predvsem na račun hitro rastočih potreb ljudi po hrani, pitni vodi, gorivu in lesu. Spremenjeni ekosistemi so človeštvu doprinesli velik napredek in blaginjo, a vse to na račun degradiranega okolja.⁴⁰ Stanje kar dveh tretjin ekosistemskih storitev se konstantno slabša, pri nekaterih storitvah, kot je npr. ribolov, je škoda na globalni ravni že presegla mejo možnosti popolne obnove. Prihodnje generacije bodo tako zaradi posledic dosedanje degradacije okolja vsekakor prikrajšane, saj ne bodo imele možnosti enakega koriščenja naravnih virov. Posebnost te študije je v tem, da je bila ena prvih, ki je prikazala direktno povezavo med okoljem in revščino. Življenje z enim USD na dan je za revne ljudi primerljivo z življenjem s petimi USD na dan, če ti nimajo rodovitne zemlje, na kateri lahko pridelujejo hrano in pasejo živino oz., če so gozdovi, reke ali morja, od katerih so življenjsko odvisni, tako uničeni, da jim ne morejo več zagotavljati dobrin (Weiss in Thakur 2010, 211–12).

Početverjenje svetovnega gospodarstva v zadnjih 25 letih je povzročilo povečanje porabe dobrin (hrane, vode, energije) in posledično velik pritisk na zmogljivosti ekosistemov. Povečanje povpraševanja po dobrinah naj bi se tekom stoletja še nadaljevalo. Tako naj bi se

---

ribniki, različni nasadi, izkrčeni gozdovi in obdelovalna tla« (Lah 2002, 55). Glede na storitve in dobrine, ki nam jih nudijo, delimo ekosisteme (na globalni ravni) na pet večjih skupin: gozdne, sladkovodne, obalne, agrarne in travniške ekosisteme (World Resources Institute 2000b, 5).

⁴⁰ Lah (2002, 46) degradacijo okolja definira kot »razvrednotenje, slabšanje kakovosti okolja in rušenje ravnotežja pojavov v njem, ki se kaže zlasti v zmanjšanju biotske raznovrstnosti, naravnih virov in splošnem slabšanju življenjskih razmer«.

povpraševanje po rižu, koruzi in pšenici do leta 2020 povečalo za kar 40 odstotkov (World Resources Institute 2000b, 6). Kljub velikemu povečanju števila prebivalstva pa se kmetijske površine niso povečevale v takšnem obsegu, kot bi bilo pričakovati. Prav nasprotno, površina obdelovalnih površin se je v nekaterih razvitih državah (ZDA, zahodnoevropske države) celo zmanjševala (World Resources Institute 2000a, 56).⁴¹ Naraščajoče potrebe po hrani so vodile v intenzifikacijo kmetijstva, doseženo s pomočjo namakalnih sistemov, uporabe gnojil, pesticidov in mehanizacije dela. Širitev intenzivnega kmetijstva je pustila negativne posledice na okolju. Prišlo je do upadanja rodovitnosti prsti, onesnaženosti vode zaradi uporabe gnojil in pesticidov, pomanjkanja vode zaradi širjenja namakalnih površin in izgube biotske raznovrstnosti zaradi krčenja površin drugih ekosistemov (World Resources Institute 2000a, 56–67).⁴² Ob spoznanju, da imajo tudi ekosistemi meje, katerih prekoračitev vodi v poslabšanje kakovosti življenja ljudi, je čas za nove ukrepe na področju varstva okolja.⁴³ Nekatero degradirane ekosisteme je zelo težko povrniti v prvotno stanje (npr. mokrišča), druge (npr. gozdove) je mogoče delno obnoviti, a enako kakovost habitata je težko doseči. Tovrstni obnovitveni ukrepi za države predstavljajo velik finančni zalogaj, zato je ključnega pomena, da se s pomočjo študij in analiz okolja pridobijo potrebne informacije o vrednostih ekosistemskih storitev. S pridobljenim znanjem o ceni propada naravnega okolja je lažje doseči spremembo vladnih odločitev. Ključ do uspeha leži v sprejetju novih kmetijskih, okoljskih in populacijskih politik, ki se bodo dopolnjevale in skupaj zagotavljale varnost preskrbe s hrano ter preprečevale nadaljnjo degradacijo okolja, tako na nacionalni kot tudi svetovni ravni. Poleg tega je v reševanje problematike treba vključiti tudi civilno družbo. (World Resources Institute 2000a, 231–236). Padec v zmogljivosti proizvodnje dobrin in opravljanja storitev ekosistemov, bi lahko v prihodnje še veliko bolj ogrozil človekov razvoj in blaginjo, zato je pomembno, da se vzpostavi trajnostni model upravljanja z naravnimi viri, ki ne bo ogrožal prihodnjih generacij.⁴⁴

---

⁴¹ Omeniti je treba, da se obseg kmetijskih površin v določenih regijah še vedno letno povečuje. Takšna primera sta Kitajska in Brazilija ter države zahodne Azije (World Resources Institute 2000a, 56).

⁴² »Biotska raznovrstnost (pogosto zasledimo tudi sinonime biotska pestrost, biodiverziteta, biološka raznovrstnost) pomeni raznolikost živih organizmov iz vseh virov, ki zajemajo med drugim kopenske, morske in druge vodne ekosisteme ter ekološke komplekse, katerih del so; to vključuje pestrost samih vrst, med vrstami in pestrost ekosistemov« (Agencija Republike Slovenije za okolje 2002, 1).

⁴³ Plut (2004, 233) varstvo okolja opredeli kot »prizadevanja, dejavnosti za izboljšanje in ohranjanje kakovosti človekovega okolja in narave s pomočjo številnih ukrepov (zakonodajnih, ekonomskih, izobraževalnih, načrtovalskih itd.)«

⁴⁴ Lah (2002, 190) med upravljanje okoljskih zadev uvršča »izvajanje nalog, ki se nanašajo na spremljanje in raziskovanje pojavov v okolju, zagotavljanje prostorskega in pravnega reda, preprečevanje onesnaževanja, saniranje degradiranih območij in izboljšanje okolja, gospodarno ravnanje z naravnimi viri, izvajanje preventivnih akcij in ukrepov, varovanje naravne in kulturne dediščine, informiranje in izobraževanje«.

3.2.1 Trajnostna raba naravnih virov

Plut (2004, 232) naravne vire definira kot »vir/e/ v naravi, primern/e/ za uporabo; ločimo neobnovljive (fosilna goriva, rude, minerali) in obnovljive (sončna energija, biomasa, vodni viri, vetrna energija, geotermalna energija itd.) naravne vire /.../«. V primeru neomejenih zemeljskih virov, bi človeštvo lahko naravne vire koristilo brez ozira na morebitno prikrajšanost prihodnjih rodov in kvaliteto njihovih življenj. A vsi vemo, da je nosilnost našega planeta omejena. Glede na predvideno rast prebivalstva v prihodnje je jasno, da je trajnostna raba naravnih virov edina prava pot z mislijo tudi na prihodnje rodove, a slednja pomeni obvezo, da bo raven naše porabe obnovljivih virov segala največ do ravni njihove obnove oz. regeneracije. Sedanja odvisnost ljudi od fosilni goriv in rudnin predstavlja vsekakor velik izziv za uveljavitev načela njihove trajnostne rabe. Prav zaradi velike odvisnosti od tovrstnih neobnovljivih virov energije, države dandanes ne težijo k takojšnji prekinitvi njihove rabe, temveč se jih poskuša čim bolj ekonomično in premišljeno uporabljati, da bodo posledično na voljo čim dlje (Reid 1996, 94–99). Jacobs (v Reid 1996, 106) definira nacionalno gospodarstvo kot trajnostno le, če »njegove aktivnosti ne samo, da ne zmanjšujejo naravnega kapitala znotraj (njegovih) meja, temveč ne povzročajo zmanjševanja tudi drugod«. Temelj za trajnostno rabo naravnih virov je zagotovitev varnega in pravičnega dostopa ter nadzora nad njimi. Prvi korak pri tem je skrbno načrtovanje rabe naravnih virov. Za kar najboljšo rabo virov je treba proučiti tako sedanje zahteve kot tudi posledice, ki jih bo naš poseg v naravno okolje povzročil zanamcem. Poraba naravnih virov je trajnostna takrat, ko ne preseže zmogljivosti ponovnega obnavljanja in naravne predelave emisij in odpadkov (Plut 2004, 147). Daly (v Plut 2004, 147) meni, da bi ob upravljanju z naravnimi dobrinami in storitvami morali upoštevati troje pravil:

- »1. stopnja rabe obnovljivih naravnih virov ne sme preseči njihove stopnje obnavljanja;
2. stopnja rabe neobnovljivih naravnih virov ne sme preseči stopnje zamenjave z obnovljivimi;
3. stopnja različnih emisij (in odpadkov) ne sme preseči absorpcijske (nevtralizacijske) zmogljivosti okolja«.

Za odlašanje sprejemanja potrebnih ukrepov tako ni več krivo pomanjkanje informacij, temveč je neukrepanje ob vseh znakih, ki kažejo na prekoračitev meja zmožnosti obnavljanja okolja, pokazatelj pomanjkanja politične volje. V prihodnosti se bo mednarodna skupnost zato morala soočiti z drugačnim načinom reševanja temeljnih razvojnih vprašanj, pri čemer bodo upoštevane naravne omejitve in ravnovesje okolja. Države Severa se bodo morale osredotočiti

na zmanjšanje porabe naravnih virov na prebivalca, DVR pa povečati nadzor nad rastjo števila prebivalstva, saj se bodo z gospodarskim razvojem povečale tudi (sedaj še) nizke potrebe tamkajšnjega prebivalstva (Plut 2004, 167). Zahodnega modela gospodarstva, ki temelji na intenzivni rabi fosilnih goriv, množični potrošnji in nenehni rasti, ne bo mogoče vzdrževati na ravni celotnega sveta. Brown (2009, 284) nov model gospodarstva definira kot takšnega, ki bo temeljil na obnovljivih virih energije, raznolikemu prometnemu sistemu (s čimer bi se zmanjšali izpusti toplogrednih plinov), vse stvari pa bomo uporabljali večkrat in jih tudi reciklirali (omejitev potrošništva). Pri tem velik poudarek nameni preoblikovanju davčne politike držav v smeri zviševanja dajatev na dejavnosti, ki uničujejo okolje. Le tako se bo namreč globalni trg lahko soočil s pravo ceno vrednosti okolja (Brown 2009, 285).

3.3 DRUŽBENI STEBER TRAJNOSTNEGA RAZVOJA

Temeljni namen trajnostnega razvoja je izboljšanje kakovosti življenja vseh ljudi na način, ki ne bo ogrožal kakovosti življenja prihodnjih generacij. Že prvo načelo Deklaracije iz Ria poudarja, da so ljudje tisti, ki so v centru pozornosti trajnostnega razvoja (Generalna skupščina 1992b). Tudi prvo Poročilo o človekovem razvoju (*Human Development Report*), ki ga je UNDP izdal leta 1990, začinja svoje poslanstvo z ugotovitvijo, da so ljudje tisto pravo bogastvo naroda. Prav zato mora postati temeljni cilj razvoja vzpostavitev takšnega okolja, ki bo ljudem omogočil dolgo, zdravo in kreativno življenje. Človekov razvoj je v poročilu opredeljen kot proces širitve možnosti izbire. Možnosti izbire je mnogo, a tri temeljne, ki bi morale biti zagotovljene vsem ljudem, so: živeti dolgo in zdravo življenje, biti izobražen in imeti dostop do sredstev, ki so potrebna za dostojno življenje (UNDP 1990, 9–10). Takšen koncept razvoja se ne osredotoča več na gospodarsko rast kot cilj, temveč jo obravnava kot sredstvo za izboljšanje kakovosti življenja ljudi. Človekov razvoj se tesno povezuje tudi z zagotavljanjem drugi socialnih, ekonomski, političnih, civilnih in kulturnih pravic in svoboščin. Težil naj bi k širitvi človekovih sposobnosti, participacije, odpravljanju revščine in dolgoročnem trajnostnem razvoju (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj 2001, 13–14).

Do pomembnega konsenza mednarodne skupnosti o globalnem naslavljanju vprašanja rasti prebivalstva je prišlo na 5. Mednarodni konferenci o prebivalstvu in razvoju (*International Conference on Population and Development*), ki je pod okriljem OZN potekala med 5. in 13. septembrom 1994 v Kairu, Egiptu. Na konferenci so predstavniki 179 držav sprejeli Program aktivnosti (*Programme of Action*), kot vodilo pri sprejemanju nacionalnih in mednarodnih

ukrepov s področja prebivalstva in razvoja za naslednjih dvajset let. Poudarek je bil namenjen predvsem zagotavljanju spoštovanja potreb posameznika v okviru temeljnih človekovih pravic in ne izvajanju samih demografskih načrtov. V središče populacijskih in razvojnih politik je bilo postavljeno spodbujanje enakopravnosti med spoloma, odpravljanje nasilja nad ženskami in zagotavljanje reproduktivnih pravic žensk. Program aktivnosti obsega cilje na področju zagotavljanja univerzalne osnovnošolske izobrazbe, zmanjševanja umrljivosti novorojenčkov, otrok in mater ter zagotavljanje univerzalnega dostopa do reproduktivnega zdravstvenega varstva, vključno s programi načrtovanja družin. Prepoznana je bila tudi potreba po aktivnem sprejemanju ukrepov za hitrejši gospodarski razvoj in zmanjševanje revščine, saj naj bi se z zmanjševanjem slednje posledično stabilizirala tudi rast prebivalstva (The United Nations Fund for Population Activities 1995).

3.3.1 Trajnostna družba

Če želimo, da družba postane trajnostna, je treba načela za trajnostno življenje prenesti v vsakdanjik ljudi tako, da slednje postanejo način življenja. Kakšna pa pravzaprav je trajnostna družba? Plut (2004, 196) meni, da je trajnostno sonaravna družba (kot jo sam poimenuje) »/.../ okoljsko medgeneracijsko odgovorna, socialno varna in pravična, gospodarsko uspešna, nenasilna do sočloveka in drugih vrst, zagotavljala naj bi dvig kakovosti življenja /in/ humanitarni napredek znotraj omejitev okolja (ekosistema)«. Takšna družba se zaveda svoje odgovornosti za današnji in tudi za jutrišnji svet. Grmič (v Plut 2004, 161) meni, da je za ta premik potrebna sprememba etike, ki bi bila zasnovana na spoštovanju in odgovornosti do narave in vseh živih bitij, razumnosti in zmernosti. V Strategiji za življenje po načelu trajnosti najdemo devet temeljnih načel, ki predstavljajo osnovo za trajnostno življenje ljudi. Medtem ko prvo načelo vsebuje etično noto, naslednja štiri predstavljajo kriterije, katerim je treba zadostiti, zadnja štiri pa smeri razvoja za doseganje trajnostne družbe (IUCN, UNEP in WWF 1991, 7). Ta načela so:

1. spoštovanje občestva življenja in skrb zanj;
2. izboljševanje kakovosti človeškega življenja;
3. ohranjanje vitalnosti in pestrosti Zemlje;
4. kar največje zmanjšanje izčrpavanja neobnovljivih virov;
5. upoštevanje nosilne zmogljivosti Zemlje;
6. spreminjanje osebnega odnosa in ravnanja;
7. usposabljanje skupnosti, da same skrbijo za svoje okolje,
8. oblikovanje državnega okvira za povezovanje razvoja in ohranitve,
9. ustvarjanje svetovnega zaveznitva (IUCN, UNEP in WWF 1991, 8–10).

1. Spoštovanje občestva življenja in skrb zanj

Prvo načelo povzema pravice in dolžnosti vsakega posameznika. Temelji na moralni obvezi, da naj se svet zapusti našim naslednikom vsaj tako pester in ploden, kot smo ga podedovali.

Vsako človeško bitje je del občestva življenja, ki ga sestavljajo vsa živa bitja. /.../ Vsak človek ima iste temeljne in enake pravice, vključno s pravico: do življenja, osebne svobode in varnosti; do svobode misli, vesti in vere, do poizvedovanja in izražanja; do mirnega zbiranja in združevanja; do sodelovanja pri vladanju; do izobrazbe in do – v mejah Zemlje – virov, potrebnih za spodoben življenjski standard. /.../ Vsaka oblika življenja zahteva spoštovanje, ne glede na svojo koristnost za ljudi. Človeški razvoj ne bi smel ogroziti integritete narave ali preživetja drugih vrst. Ljudje bi morali z vsemi živimi bitji ravnati spodobno in jih ščititi pred krutostjo, izogibnim trpljenjem in nepotrebnih ubijanjem /.../ (IUCN, UNEP in WWF 1991, 13).

Etični oziri tega načela predstavljajo pomembna prepričanja, ki so ob širšem družbenem sprejetju pogosto močnejša od vladnih zakonov. Prehod v trajnostno družbo zahteva spremembo ne samo v načinih, kako ljudje dojemamo drug drugega in okolje, ki nas obdaja, temveč tudi preoblikovanje sistema vrednot (IUCN, UNEP in WWF 1991, 12–13).

2. Izboljševanje kakovosti človeškega življenja

Namen trajnostnega razvoja je, da se vsem ljudem zagotovi kakovostno življenje. Kljub temu da mora biti razvoj usmerjen k ljudem, mora hkrati temeljiti na ohranjanju narave. Najbolj revne države si potrebnega vlaganja v socialne in okoljske programe ne morejo privoščiti. Tem državam mora mednarodna skupnost pomagati z mednarodno finančno pomočjo, izboljšanjem pogojev trgovanja in odpisom dolgov. Pomembno je, da te države najprej zagotovijo hitrejšo gospodarsko rast, ki bo ljudem omogočila zadovoljiv življenjski standard, nato pa se morajo usmeriti na zagotavljanje socialnih pravic (zdravstveno varstvo, izobrazba, zaposlitev). Tudi bogate države so soočene z novim izzivom, in sicer kako ohraniti visoko stopnjo kakovosti življenja ljudi in obenem zmanjšati negativne vplive pretirane potrošnje na okolje (IUCN, UNEP in WWF 1991, 17–21).

3. Ohranjanje vitalnosti in pestrosti Zemlje

Zemlja se nenehno spreminja in prav zato je treba ohraniti vse naravne sisteme, ki vzdržujejo življenje in raznovrstnost življenja na Zemlji. »Sistemi, ki vzdržujejo življenje so ekološki procesi, ki izoblikujejo klimo, čistijo zrak in vodo, regulirajo kroženje vode, reciklirajo

osnovne elemente, ustvarjajo in obnavljajo prst in vzdržujejo sposobnost planeta za življenje« (IUCN, UNEP in WWF 1991, 26). Tudi ohranjanje biotske raznovrstnosti bi moralo postati vodilo, ne glede na to kako koristna je določena vrsta za človeštvo. Pozabljamo namreč, da so prav rastline in živali, ki so se razvile v stotinah milijonov let, naredile planet takšen, da je primeren za naše bivanje (IUCN, UNEP in WWF 1991, 27–28).

4. Kar največje zmanjšanje izčrpavanja neobnovljivih virov

Naravni viri, kot so nafta, premog, minerali, plin, so neobnovljivi, zato njihova raba ne more biti neskončna. Lahko pa z ukrepi varčevanja vseh neobnovljivih virov podaljšamo njihovo rabo. Prehod iz neobnovljivih virov energije na obnovljive bi moral biti dodatno financiran in spodbujen s strani vseh nacionalnih vlad, posebno industrializiranih držav, saj vemo, da so prav slednje največje potrošnice fosilnih goriv, ki največ prispevajo k višanju izpustov toplogrednih plinov v atmosfero, zato bi z zmanjševanjem njihove uporabe hkrati prispevali tudi h čistejšemu ozračju (IUCN, UNEP in WWF 1991, 30–31).

5. Upoštevanje nosilne zmogljivosti Zemlje

Po predvidevanju OZN pa naj bi še pred koncem tega stoletja (leta 2083) število prebivalcev našega planeta naraslo na okroglih 10 milijard (UN DESA 2011a). Dejstvo je, da so stopnje rasti prebivalstva najvišje tam, kjer sta revščina in pomanjkanje najhujša. Nizka stopnja izobrazbe in ozaveščenosti o možnostih omejevanja rodnosti še dodatno prispevajo k visoki nataliteti držav, ki so najmanj razvite. Naš planet ima določeno nosilno zmogljivost, ki omogoča preživetje določenega števila ljudi, ampak ta zmogljivost ni brezmejna. Kljub temu da so določene države (Indija, Kitajska) že uvedle populacijsko politiko in uspešno omejujejo rast prebivalstva, bo v naslednjih desetletjih ključna naloga mednarodne skupnosti stabilizacija svetovnega prebivalstva in trajnostna raba virov.⁴⁵ Le s skupnim naslavljanjem

---

⁴⁵ Kitajska je z načrtovanim omejevanjem števila prebivalstva pričela leta 1980, ko je začela uveljavljati t. i. politiko enega otroka. Politika enega otroka velja za poročene pare v mestih, medtem ko je družinam na podeželju omogočeno, da imajo tudi drugega otroka, če je prvi deklica. Za nespoštovanje zakona so bile uvedene različne kazni, kot so visoke denarne kazni, znižanje plač, zaseg premoženja, pa tudi prisilni splavi in sterilizacije (Dnevnik 2010). Brez populacijske politike bi zadnjim podatkom o popisu prebivalstva iz leta 2011, ki kažejo, da ima Kitajska 1,34 milijarde prebivalcev, morali predvidoma prišteti še dodatnih 400 milijonov ljudi (Delo 2011). Indija je s približno 1,2 milijarde prebivalstva na drugem mestu za Kitajsko. Ker je kar 60 odstotkov prebivalstva mlajšega od 30 let, naj bi država do leta 2030 že prevzela vodilno mesto in postala najbolj naseljena država sveta (Miholič 2011). Poskusi indijske vlade, da bi omejila hitro naraščajoče prebivalstvo, so se pričeli leta 1951 z uvajanjem petletnih razvojnih načrtov. Ti načrti, ki so vključevali programe za načrtovanje družine in ukrepe za izboljšanje zdravja mater in otrok, niso prinesli zelenih rezultatov, saj se stopnja naraščanja prebivalstva ni ustalila (Kumar 2004). Razloge za neuspeh lahko najdemo tako v indijski tradiciji, ki je naklonjena dogovorjenim porokam še najstniških hčera, kot tudi v neučinkovitih ukrepih vlade. Kljub temu da se

vprašanj rasti prebivalstva in regulacije porabe virov lahko ostanemo znotraj meja nosilne zmogljivosti Zemlje (IUCN, UNEP in WWF 1991, 42–45).

6. Spreminjanje osebnega odnosa in ravnanja

Razlogov za netrajnostno ravnanje z naravnimi viri je veliko. Revščina ljudi velikokrat prisili, da se v boju za preživetje poslužujejo takšnega načina življenja, ki povzroča hitro degradacijo okolja. A vse, kar si revni želijo, je le boljše življenje, zato je za najmanj razvite države pomembno, da sprejmejo ukrepe za povečanje prihodkov na prebivalca in zgradijo temeljno infrastrukturo, ki bi ljudem omogočila napredek in garancijo za boljše življenje. Drugače je v bogatih državah, kjer so vzroki za netrajnostno življenje pogosto nevednost, ignoranca ali pomanjkanje skrbi za druge. Šesto načelo trajnostne družbe gradi na spreminjanju tega odnosa in lastnega ravnanja. Prilagoditi je treba izobraževalne sisteme in v nacionalne strategije za doseganje trajnosti vključiti tudi ukrepe na področju vzgoje in pospeševanja znanja o okolju in pravilnem trajnostnem upravljanju z njim. Najrevnejši del prebivalstva je treba izobraziti o načinih zvišanja dohodka, ki temeljijo na trajnostnih načinih kmetovanja, ohranjanju vode in tal, trajnostni proizvodnji lesa za kurjavo, trajnostnem upravljanju z naravnimi viri itd. (IUCN, UNEP in WWF 1991, 50–54).

7. Usposabljanje skupnosti, da same skrbijo za svoje okolje

Moč lokalnih skupnosti je v primerih varovanja okolja in trajnostnega razvoja zelo pomemben faktor, saj veliko ljudi svojo zavezanost najlažje izraža prav prek skupnosti, v kateri so odrasli in s katero se identificirajo. Trajnostna skupnost skrbi za čisto okolje in je pripravljena svoja znanja deliti tudi z drugimi skupnostmi. Pomembno je, da se v prvi fazi razvijejo lokalne strategije, ki vključujejo lokalne posebnosti in mnenja strokovnjakov, naslednji korak pa je, da se te sprejete strategije spremeni v dejanske ukrepe. Skupnosti z višjimi dohodki se morajo osredotočiti predvsem na zmanjšanje količine odpadkov, znižanje trošenja energije, zmanjšanje negativnega učinka na okolje in se usmeriti v obnovo vseh že degradiranih območij. Skupnosti z nižjimi dohodki morajo poleg uvedbe trajnostne izrabe naravnih virov začeti z reševanjem socialnega statusa najbolj revnih prebivalcev. Pri tem morajo vlade držav takšne ukrepe podpreti, tako finančno kot tudi z zagotavljanjem tehnične pomoči (IUCN, UNEP in WWF 1991, 55–59).

---

je število otrok v povprečni indijski družini znižalo na 2,6 otroka, je to še vedno daleč od zelenega cilja – 2,1 otroka, kar bi omogočilo stabilizacijo rasti prebivalstva (Yardley 2010).

8. Oblikovanje državnega okvira za povezovanje razvoja in ohranitve

Osmo načelo je namenjeno predvsem vladam držav. Bistvenega pomena je, da slednje oblikujejo nacionalne programe za trajnostni razvoj, ustanovijo posebne ustanove za nadzor nad njihovim izvrševanjem, sprejmejo potrebno zakonodajo in predpise ter tako enovito nadzirajo njihovo uresničevanje v praksi. Pravilno oblikovana okoljska zakonodaja, ki vključuje tudi socialni in ekonomski vidik razvoja, predstavlja pomembno orodje za pravilno izvajanje programa, kot tudi dosledno sankcioniranje v primeru kršenja zakonov. Ustvarjanje trajnostne družbe bi moralo postati splošni cilj politike in podrediti bi mu bilo treba vse vladne resorje (IUCN, UNEP in WWF 1991, 64–65).

9. Ustvarjanje svetovnega zavezništva

Ker narava ne pozna meja, kot jih poznajo države, je potreba po enovitem ukrepanju na področju njene zaščite nujna. Izpusti toplogrednih plinov na ozemlju neke države ne onesnažujejo le zraka nad njenimi tlemi, temveč se prenašajo naprej v druge države ter povzročajo škodo celotni atmosferi. Spremenjena klima je že danes vzrok številnih migracij, pričakujemo pa lahko, da se bodo slednje v prihodnjih desetletjih le še stopnjevale. Oblikovanje svetovnega zavezništva pomeni, da vsaka država sprejme svoj del odgovornosti in ukrepe, ki vodijo v trajnostno družbo. Ključno je povezovanje in mednarodno sodelovanje, saj najmanj razvite države nujno potrebujejo tako finančno kot tudi tehnično, svetovalno in voditeljsko pomoč razvitega sveta. Odpisi dolgov in sprostitev trgovine so za manj razviti Jug bistvenega pomena, saj lahko le tako vlagajo v potrebne spremembe na področju socialne in okoljske zakonodaje ter gospodarskega razvoja. Treba je krepiti mednarodno zakonodajo, ki bi vključevala tudi instrumente za izvrševanje kazni, če bi določena država kršila sprejete mednarodne sporazume. Za učinkovite ukrepe je nujno povezati vladne in nevladne organizacije, poslovni svet, civilno družbo in druge akterje, saj je mogoče le z usklajenim pristopom do okolja in trajnosti doseči vidne rezultate (IUCN, UNEP in WWF 1991, 74–75).

3.3.2 Premagovanje skrajne revščine

Odprava skrajne svetovne revščine je eden izmed glavnih ciljev oz. namenov trajnostnega razvoja. Reševanje problematike revščine že od devetdesetih let prejšnjega stoletja predstavlja eno izmed najpomembnejših globalnih prioritet mednarodne skupnosti. Revščina je najbolj pereča v DVR. Po podatkih iz leta 2005 v DVR živi 1,4 milijarde ljudi z manj kot 1,25 USD na dan, v podsaharski Afriki, eni najrevnejših regij sveta, živi pod pragom skrajne revščine kar polovica ljudi (World Bank 2008). Kljub temu da se število podhranjenih ljudi zmanjšuje,

naj bi po podatkih FAO v letu 2010 zaradi posledic lakote umrlo 925 milijonov ljudi, kar predstavlja 16 odstotkov populacije DVR. Najbolj prizadeta regija je azijsko-pacifiška, kjer živi največ podhranjenih ljudi (578 milijonov v letu 2010), sledi pa ji podsaharska Afrika (239 milijonov v letu 2010) (FAO 2010, 10).

Revščina je zelo kompleksen družbeni pojav, saj obstaja več definicij samega pojma, prav tako pa tudi več metod merjenja revščine. Skozi čas so strokovnjaki razvili več opredelitev pojma revščine, vsem pa je skupna negativna značilnost – pomanjkanje. Pomanjkanje hrane, dostopa do pitne vode, varnega zavetja, prihodkov itd. Sociologi običajno razlikujejo med tremi opredelitvami/definicijami revščine:

1. Absolutna revščina je po definiciji, ki jo je OZN sprejela leta 1995 na Svetovnem vrhu o socialnem razvoju,⁴⁶ opredeljena kot: »stanje, za katerega je značilno hudo pomanjkanje osnovnih človekovih potreb, vključno s hrano, pitno vodo, sanitarijami, zdravjem, bivališčem, izobrazbo in informiranjem. Ni odvisna le od prihodkov, temveč tudi od dostopa do storitev« (Gordon 2005).⁴⁷ Običajno jo merimo na podlagi sredstev, ki so potrebna za ohranjanja zdravja in fizične zmogljivosti. Na podlagi ocene osnovnih življenjskih potrebščin se nato določi prag oz. meja absolutne revščine. Kot reven je opredeljen tisti, katerega dohodki so nižji od določenega minimalnega praga oz. meje (Haralambos in Holborn 2001, 133).
2. Relativna revščina je definirana kot stanje, »ki prikazuje dohodkovno neenakost v družbi; prikazuje, koliko odstotkov ljudi živi pod določeno mejo dohodkov ali izdatkov« (Notar 2004, 31). Kot prag revščine se uporabljajo različni odstotki srednje vrednosti/povprečja dohodkov. Ta koncept se torej osredotoča na pojmovanje revščine glede na standarde določene družbe, ki se sčasoma spreminjajo (Notar 2004, 31).
3. Subjektivna revščina je odvisna od posameznikovega dojemanja položaja, v katerem je, torej ali nekdo sam čuti, da je finančno prikrajšan (Butler in Watt 2007, 107).

Najpogostejša metoda merjenja revščine je z uporabo dohodkovnega praga oz. meje revščine. Ljudje so opredeljeni kot revni, če so njihovi dohodki nižji od določenega praga (Butler in Watt 2007, 107). Odstotek vseh ljudi v posamezni državi z nižjimi dohodki od določene

---

⁴⁶ Svetovni vrh o socialnem razvoju (*World Summit for Social Development*) je potekal marca leta 1995 v Kopenhagnu. Voditelji 117 držav so ob zaključku vrha sprejeli dva dokumenta: Kopenhagensko deklaracijo o socialnem razvoju (*Copenhagen Declaration on Social Development*) in Akcijski načrt (*Programme of Action of the World Summit for Social Development*). Države so se zavezale, da si bodo prizadevale za izkoreninjenje revščine, spodbujanje polne zaposlenosti in težile k stabilni, varni in pravični družbi (UN DESA 2011b).

⁴⁷ Vsi prevodi v diplomskem delu so avtoričini.

(nacionalne) meje, tvori stopnjo revščine na nacionalni ravni. Tako v Evropski uniji pod pragom revščine živijo tisti, ki »morajo shajati z manj kot 60 odstotki povprečnega nacionalnega prihodka na gospodinjstvo« (Evropska komisija 2010). Na globalni ravni je bila meja absolutne/skrajne revščine v preteklosti postavljena pri dohodku 1 USD na dan, leta 2008 pa sta Svetovna banka kot tudi OZN ta prag zvišala na 1,25 USD na dan (PPP) (Haughton in Khandker 2009, 45–46). Druga metoda merjenja revščine je uporaba t. i. 'življenjske košarice', ki temelji na določitvi skupne cene vseh dobrin (nakupov), nujno potrebnih za minimalno preživetje. Za revne so potem opredeljeni tisti, katerih prihodki znašajo manj od opredeljene cene košarice (Butler in Watt, 2007, 107). Toda, kot smo že omenili, prihodki niso edini faktor, ki odloča o revščini. Revščina se odraža tudi v obliki izključenosti, nemoči, ranljivosti, nepismenosti itd. Tako se Svetovna banka kot UNDP pri pripravi letnih poročil o razvoju držav poslužujeta nabora različni kazalcev, ki predstavljajo alternativo dohodkovnim meritvam.

3.3.3 Iskanje skupnih rešitev pri zmanjševanju revščine in degradacije okolja

Ljudje smo od naravnega okolja odvisni tako zaradi dobrin (hrana, voda, zrak, zavetje, goriva) kot tudi storitev (proizvodnja kisika, ustvarjanje prsti, ohranjanje biotske raznovrstnosti itd.), ki nam jih nudi. V splošnem so bogati, zaradi visoke stopnje potrošnje, tisti, ki so najbolj odgovorni za degradacijo okolja. A posledice degradacije čutijo najbolj prav najrevnejši ljudje, ki so nesorazmerno bolj prizadeti, saj imajo manj sredstev za prilagoditev na spremenjene okoljske razmere. Ker je revščina tako kompleksen družbeni pojav, je zelo težko objektivno spremljati vplive okolja nanjo. Programi in pobude za zaščito okolja velikokrat posredno delujejo tudi na zmanjševanje revščine, a njihove direktne učinke je težko meriti. Prav zato je včasih lažje opredeliti in meriti negativne posledice degradacije okolja na življenja ljudi, kot pa definirati pozitivne učinke, ki jih trajnostno upravljanje okolja pusti v družbi (Steiner, Martonakova in Guziova 2003, 66–69).

Medtem ko pozitiven vpliv gospodarske rasti na zmanjševanje revščine skorajda ni več vprašljiv, je odnos med gospodarsko rastjo in okoljem veliko bolj zapleten.⁴⁸ V preteklih letih se je izkazalo, da je bila hitra gospodarska rast nekaterih DVR dosežena prav na račun okolja. Večina tradicionalnih gospodarskih dejavnosti obsega preoblikovanje virov v izdelke in storitve, po katerih ljudje povprašujemo. Tako vsaka gospodarska dejavnost tako ali drugače

---

⁴⁸ Študija Svetovne banke iz leta 2001 je pokazala, da je 24 proučevanih DVR, ki so v obdobju dveh desetletjih pospeševale globalno trgovino in investicije, doseglo za šest odstotnih točk višji BDP na prebivalca, od tistih držav, ki tega niso storile (United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific 2003, 267).

vpliva na okolje in ga zaznamuje. Problem nastane pri hitro naraščajočih potrebah, zaradi katerih se poveča proizvodnja blaga in storitev do te mere, da povzroči negativne pritiske in negativne posledice na okolje. Splošno znano je, da so v najmanj razvitih državah in DVR revna gospodinjstva od okolja najbolj odvisna, saj naravni viri (predvsem ljudem na podeželju) predstavljajo glavni vir dohodka. Prav zato okoljska degradacija revne prizadene neprimerljivo bolj, saj se brez sredstev ne morejo spopasti s posledicami spremenjenih razmer. Revni pogosteje živijo na manj produktivnih področjih, ki so bolj podvržena naravnim nesrečam (poplavam, sušam, plazovom), kar pušča posledice tudi na njihovem zdravju. Pojav bolezni je zaradi okoljskih tveganj v revnih državah za kar 10-krat bolj verjeten kot v bogatih državah. Kljub temu da se revni za svoje preživetje velikokrat poslužujejo praks, ki so okolju škodljive (izsekavanje gozdov za potrebe lesa, kuriva in ogrevanja, uporaba umetnih gnojil in pesticidov za povečanje poljskih pridelkov, prekomerna poraba vode za namakanje polj itd.), je učinek revnih na okolje zanemarljiv, v primerjavi z negativnimi učinki okoljske degradacije, za katero sami niso odgovorni (United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific 2003, 269–272).⁴⁹

Politike, ki združujejo tako problematiko okolja in revščine, lahko v grobem razdelimo v dve skupini: v prvo spadajo tiste, ki so namenjene zmanjševanju negativnega učinka gospodarske rasti na okolje, kar posredno vpliva tudi na zmanjševanje revščine, in druge, katerih primarni namen je prav zmanjševanje revščine, a posredno vplivajo tudi na ohranjanje okolja. V prvo skupino sodijo nacionalne strategije za trajnostni razvoj, za oblikovanje katerih so se voditelji držav obvezali na Konferenci o okolju in razvoju v Riu de Janeiru. Njihov glavni namen je vzpostavitev takih politik, ki bodo spodbujale gospodarsko rast in razvoj (in tako pripomogle k odpravi revščine) s čim manjšo škodo na okolju. Temeljijo na ohranjanju naravnih virov in zmanjševanju onesnaževanja, pogosto z uvajanjem čistih tehnologij. Poleg tega vključujejo aktivnosti za izobraževanje o okolju ter pospešujejo sodelovanje med civilno družbo, javnim in zasebnim sektorjem. Oblikovanje in izvajanje tovrstnih razvojnih strategij zahteva učinkovito sodelovanje med ključnimi vladnimi resorji, pa tudi sodelovanje vladnih institucij z mrežo drugih institucij, ki sodelujejo pri samem izvajanju sprejetih ciljev na vseh ravneh (United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific 2003, 277–279). V drugo skupino politik in programov, ki naslavljajo tako zmanjševanje revščine in

---

⁴⁹ Kar 70 odstotkov svetovne porabe fosilnih goriv in 85 odstotkov njenih kemijskih produktov je mogoče pripisati 25 odstotkom svetovnega prebivalstva, ki ne sodi med revne (United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific 2003, 272).

degradacije okolja, sodijo ukrepi, ki urejajo lastninske pravice do naravnih virov, podpirajo podeželske projekte in revnim zagotavljajo dostop do čistejših tehnologij. V DVR upravljanje zemljišč na podeželju velikokrat temelji na ustnih dogovorih in tradiciji, kar pa ima lahko negativen vpliv na produktivnost in vodi k prekomerni izrabi tal. Prav zato je pomembno, da država izpelje potrebne ukrepe, ki revnim zagotavljajo urejene zemljiške pravice, s čimer se dokazano izboljša tudi njihovo upravljanje. Kot primer dobre prakse se je izkazalo tudi družbeno upravljanje gozdov, kjer se lokalnim skupnostim, ki živijo v neposredni bližini, zaupa upravljanje z gozdovi na trajnosten način. Poleg novih zaposlitev, ki zmanjšujejo revščino v odročnih predelih, se na tak način ohranjajo gozdovi kot eden ključnih naravnih virov. Bistvenega pomena je, da se sprejete razvojne politike in strategije izvaja, da se sprejmejo mehanizmi, ki spremljajo in analizirajo njihove učinke in okrepijo primeri dobre prakse (United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific 2003, 289-295).

4 POBUDA REVŠČINA-OKOLJE

4.1 OSNOVNE ZNAČILNOSTI POBUDE

Uradni začetki pobude segajo v leto 2005. PEI je zasnovana kot skupen projekt UNDP in UNEP in predstavlja globalen program OZN, ki podpira napore sodelujočih DVR pri vključevanju (medsebojno odvisnih) povezav med okoljem in revščino v temeljne nacionalne razvojne dokumente. Aktivnosti segajo vse od oblikovanja (nacionalnih, regionalnih in lokalnih) razvojnih strategij in načrtov, vključevanja sprejetih ciljev v državni proračun, pa do izvrševanja sprejetih zavez in usmerjanja pri delu.⁵⁰ S tehnično in finančno pomočjo UNDP in UNEP svetujeta vladam in predstavnikom različnih interesnih skupin, kako uspešno upravljati z naravnimi viri tako, da bodo slednji zagotavljali trajen gospodarski razvoj in povečali blaginjo ljudi (UNDP-UNEP 2011a; UNDP-UNEP 2009, 1).

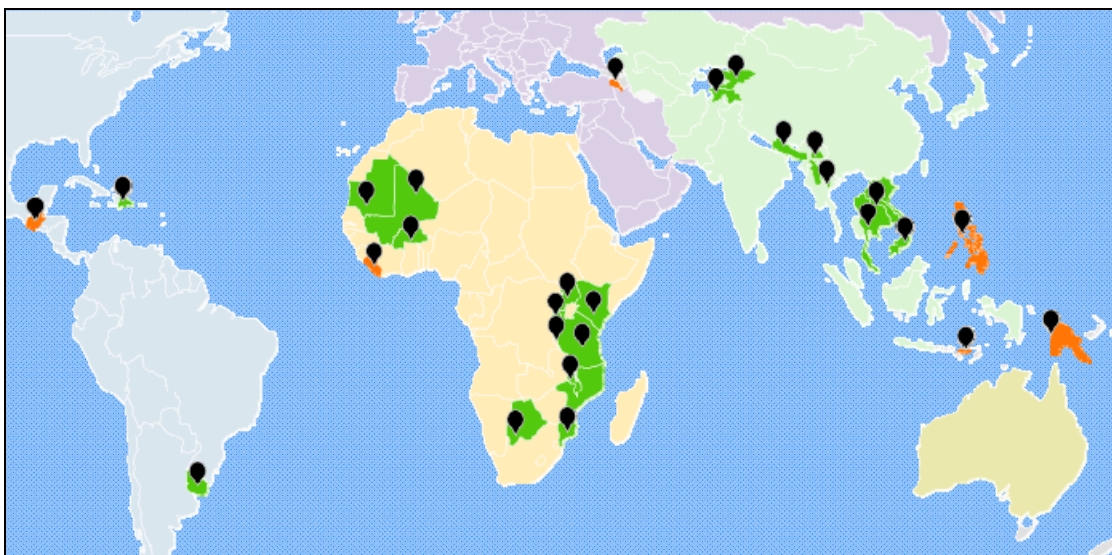
Ker je preživetje najrevnejših pogosto še posebej odvisno od naravnega okolja, lahko izboljšanje upravljanja z okoljem in naravnimi viri neposredno vpliva na zmanjševanje revščine in olajša preživetje. Prav zato si PEI prizadeva za umestitev trajnostnega upravljanja z naravnimi viri v temeljne nacionalne razvojne dokumente, kot so (srednjeročni/dolgoročni) razvojni načrti in strateški dokumenti za zmanjševanje revščine. Pri doseganju zastavljenih

---

⁵⁰ OZN označuje ta proces vključevanja povezav med revščino in okoljem v nacionalne procese oblikovanja politik, priprave proračuna in izvajanja politik kot *poverty-environment mainstreaming* (UNDP-UNEP 2009, 2).

ciljev PEI tesno sodeluje z različnimi partnerji in interesnimi skupinami, ki delujejo na področju zmanjševanja revščine in varstva okolja. Partnerske organizacije in institucije imajo namreč pomembno vlogo predvsem na nižji (lokalni) ravni, v obliki pomoči pri širjenju znanj in izkušenj, pri pripravi usposabljanj in učnih programov ter pri izvajanju in oceni rezultatov dela, kar se odraža v učinkovitejšem izvajanju pobude.⁵¹ PEI aktivno sodeluje s Partnerstvom Revščina-okolje (*Poverty and Environment Partnership – PEP*) in neformalno mrežo razvojnih agencij, ki težijo k boljši koordinaciji dela na področju zmanjševanja revščine in ohranitve okolja za trajnostni razvoj (UNDP-UNEP 2011č). Da lahko pobuda nemoteno poteka, skrbi tudi osem držav donatork (Belgija, Danska, Irska, Norveška, Španija, Švedska, Velika Britanija, ZDA) in Evropska komisija, ki s finančno in tehnično pomočjo omogočajo sodelujočim DVR doseganje zastavljenih ciljev (UNDP-UNEP 2011b).

Slika 4.1: Zemljevid držav vključenih v izvajanje pobude Revščina-okolje

Vir: UNDP-UNEP (2011a).

V letu 2011 se je pobuda izvajala v 27 državah sveta (glej Slika 4.1), od tega se je v 17 državah izvajala v polnem obsegu, v preostalih pa v obliki tehnične in svetovalne pomoči. Največ sodelujočih držav se nahaja v afriški regiji (Burundi, Bocvana, Burkina Faso, Kenija, Liberija, Malavi, Mali, Mavretanija, Mozambik, Ruanda, Tanzanija in Uganda), sledi jim devet držav iz azijsko-pacifiške regije (Bangladeš, Butan, Laos, Filipini, Nepal, Papua Nova Gvineja, Tajska, Vietnam in Vzhodni Timor), tri države iz južnoameriške regije (Gvatemala,

⁵¹ Če omenimo le nekatere: IIED, Mednarodni inštitut za trajnostni razvoj, Mednarodna zveza za ohranitev narave, Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj, Svetovni sklad za naravo itd. (UNDP-UNEP 2011č).

Urugvaj in Dominikanska Republika) in tri iz vzhodnoevropske in centralnoazijske regije (Armenija, Tadžikistan in Kirgizistan) (UNDP-UNEP 2011b).

Ob predvideni širitvi programov je bil leta 2007 v Nairobiju, Keniji, ustanovljen sedež pobude. Predstavniki UNDP in UNEP od tu usmerjajo izvajanje PEI, glavne naloge pa lahko v grobem razdelimo v štiri sklope:

1. Koordinacija odnosov z donatorji in razporeditev (finančnih) sredstev

Naloge iz tega sklopa zadevajo predvsem vzpostavitev in ohranjanje odnosov z državami donatorkami in drugimi akterji, ki s svojimi finančnimi prispevki ohranjajo PEI v teku. Aktivnosti tako obsegajo vzpostavitev novih globalnih partnerstev, zbiranje finančnih sredstev, spremljanje izvajanja PEI in poročanje donatorjem.

2. Tehnična pomoč

Za uspešno delovanje PEI je nujno pravočasno zagotavljanje tehnične pomoči projektnim skupinam na terenu, ki so odgovorne za spekter nalog, od oblikovanja programov aktivnosti pa do njihovega izvajanja.

3. Načrtovanje in strateška partnerstva

Ker se področja delovanja UNDP in UNEP prepletajo, uslužbenci na sedežu pobude skrbijo, da pri izvajanju PEI ne pride do morebitnih nasprotnih interesov z ostalimi programi, pobudami in prioriteta obih izvajalcev. Ob tem je pomembno tudi aktivno sodelovanje z drugimi mednarodnimi institucijami, ki delujejo na področju okolja in revščine.

4. Upravljanje znanja

Ta sklop nalog zajema zbiranje, primerjanje in širjenje znanj o povezavah med revščino in okoljem in vključitev le-teh v temeljne razvojne načrte sodelujočih držav. Skozi leta izvajanja PEI se vse izkušnje in primeri dobre prakse zbirajo, kasneje pa izdajo v obliki priročnikov in drugih publikacij (UNDP-UNEP 2011c).

Kot smo omenili, se PEI osredotoča na povezave med revščino in okoljem ter vključevanje slednjih v ključne nacionalne razvojne dokumente. DVR, zlasti tiste z nizkimi dohodki, so od naravnih virov še posebej odvisne, saj njihova gospodarstva velikokrat slonijo na panogah, kot so kmetijstvo, ribištvo, gozdarstvo, rudarstvo in turizem. Tako so te države ob naravnih katastrofah tudi najbolj prizadete. Prav zato je pomembno, da se vladnim predstavnikom teh držav prikaže, kako lahko pravilno upravljanje z okoljem pripomore k hitrejši gospodarski rasti in kakšni so negativni učinki degradacije okolja na gospodarstvo in blaginjo ljudi (UNDP-UNEP 2009, 8–11). Za lažje razumevanje pomembnosti reševanja omenjenih

problematik so aktivnosti v začetni fazi izvajanja PEI usmerjene v pripravo podrobnih ocen stanja okolja, stopnje revščine in povezav med njima. Šele na podlagi vseh pridobljenih podatkov se lahko razišče najprimernejše poti za vključitev reševanja omenjene problematike v procese oblikovanja in sprejemanja politik. V nadaljevanju podrobneje predstavljamo najpomembnejše aktivnosti pri izvajanju pobude.

4.2 TRI GLAVNE FAZE POBUDE

Samo izvajanje pobude temelji na programskem pristopu, ki obsega tri skope aktivnosti:

1. iskanje vstopnih točk in zbiranje informacij,
2. vključevanje povezav med revščino in okoljem v politične procese in
3. izziv izvajanja (UNDP-UNEP 2009, 2).

Pristop je osnovan kot fleksibilen model in služi kot ogrodje za izbor in pripravo aktivnosti, načrtov in sredstev za posamezno državo. Sam potek pobude se namreč razlikuje od države do države in je odvisen od sodelovanja z vladnimi organi, interesnimi skupinami, razvojnimi institucijami in drugimi sodelujočimi akterji. Takšen pristop predstavlja ogrodje tudi za vključevanje bolj specifičnih okoljskih problematik (kot so podnebne spremembe, trajnostno upravljanje z rodovitno zemljo, trajnostna proizvodnja in potrošnja ter upravljanje z vodnimi viri) v nacionalne razvojne načrte (UNDP-UNEP 2009, 14).

4.2.1 Pripravljalna faza: iskanje vstopnih točk in zbiranje informacij

Predhodna ocena povezav med revščino in okoljem

Začetne aktivnosti pri izvajanju pobude so namenjene oceni okoljskih in družbeno-ekonomskih razmer v posamezni državi. Zbiranje informacij o stanju poteka predvsem prek že obstoječe dokumentacije in podatkov o družbeno-ekonomskem položaju prebivalstva, stopnji revščine, stopnji odvisnosti prebivalstva od naravnega okolja, stanju ekosistemov in odvisnosti gospodarstva od naravnih virov. V tej fazi se ugotavlja vpliv onesnaženosti okolja na zdravje ljudi, vpliv podnebnih sprememb, oceni se koristi, ki bi jih izboljšanje okoljskega upravljanja imelo na zmanjšanje revščine in gospodarstvo itd. Zbiranje informacij vključuje tudi mobilizacijo lokalnih strokovnjakov. Pregleda se vse preteklo delovanje na področju preprečevanja revščine in zaščite okolja, dobre prakse pa se poskuša vključiti v bodoče aktivnosti pobude. Vse pridobljene ocene in podatki pripomorejo k boljšemu razumevanju okoljskih izzivov posamezne države ter povezav med revščino in okoljem. Na tej osnovi se

nato oblikujejo ustrezne rešitve, ki se jih kasneje poskuša vključiti v nacionalne politike (UNDP-UNEP 2009, 26–29).

Predhodna ocena vplivov vlade, institucij in politik

Predhodne ocene zajemajo tudi pregled delovanja vlade, državnih institucij (ministrstev, zakonodajnih teles, sodstva) in politik, saj imajo slednje pomembno vlogo pri izvajanju pobude in pomembno vplivajo na njen ne/uspeh. Naravni viri navadno predstavljajo pomemben del nacionalnega bogastva DVR, zato je ključno razumevanje interesov posameznih akterjev in institucij, prav tako pa tudi delovanje in učinkovitost protikorupcijskih organov. Za pridobitev vseh omenjenih informacij je tako nujno sodelovanje osebja UNDP in UNEP z različnimi sektorji, vključujoč razprave in sestanke z vladnimi uslužbenci (na različnih ravneh), nevladnim sektorjem in ostalimi interesnimi skupinami. Rezultate te analize se nato strne v kratko poročilo, namenjeno vodenju poznejših aktivnosti pri izpeljavi pobude (UNDP-UNEP 2009, 30–31). Vse zbrane informacije olajšajo razumevanje položaja, ki omogoča določitev najprimernejših 'vstopnih točk' (*entry points*), preko katerih je omogočeno najbolj učinkovito vključevanje prepoznanih povezav med revščino in okoljem v (najpomembnejše) razvojne načrte (glej Tabelo 4.1). Predhodna ocena vključuje tudi analizo vseh že obstoječih razvojnih dokumentov kot so strategije (nacionalna razvojna strategija, nacionalna strategija za zmanjševanje revščine, nacionalna strategija za trajnostni razvoj, strategija za uresničitev MRC) in akcijski načrti ter preučitev postopkov priprave proračunov (UNDP-UNEP 2009, 30).

Tabela 4.1: Primeri vstopnih točk glede na raven oblasti

RAVEN NAČRTOVANJA	VSTOPNE TOČKE
Nacionalna vlada in medsektorska ministrstva	Strateški dokument za zmanjševanje revščine
	Nacionalni razvojni načrt
	Nacionalna razvojna strategija za uresničitev MRC
	Postopek priprave državnega proračuna ali pregleda javnih izdatkov
Ministrstva	Sektorske strategije, načrti in politike
	Priprava sektorskih proračunov
	Pregled javnih izdatkov

Državni organi na podnacionalni ravni (regionalna, lokalna raven)	Regionalne politike
	Razvojni načrti za okrožja
	Priprava proračunov na podnacionalni ravni (npr. občinski proračuni)

Vir: UNDP-UNEP (2009, 32).

Širjenje ozaveščenosti in graditev novih partnerstev

Pristop za dvig ozaveščenosti in graditev novih partnerstev temelji na širjenju informacij in ugotovitev pridobljenih pri predhodnih ocenah stanja v posamezni državi na področju revščine in okolja. Za uspešno širitev ozaveščenosti o povezavah med revščino in okoljem je ključno aktivno delovanje tako vladnega kot nevladnega sektorja. Organizirane konference, okrogle mize in delavnice veliko pripomorejo k širjenju znanja med različne ciljne skupine. Kot zelo učinkoviti metodi prenosa znanj sta se izkazali obiski na terenu in izmenjava izkušenj z državami, kjer se pobuda že uspešno izvaja. Ob današnji vsestranski prisotnosti množičnih medijev lahko tudi slednji pomembno pripomorejo k širjenju ozaveščenosti o pomembnosti trajnostnega upravljanja z okoljem. Izvajanje PEI je odvisno tudi od uspeha pri vzpostavljanju partnerstev na ravni celotne mednarodne skupnosti, od mednarodnih finančnih institucij, donatorjev do nevladnih organizacij in podjetij. V tem pogledu je pomembno združiti interese partnerskih organizacij z aktivnostmi PEI (UNDP-UNEP 2009, 35–37).

Določitev potrebnega osebja in institucij

Pri načrtovanju samega izvajanja pobude, ki vključuje sodelovanje nacionalnih in lokalnih institucij, je v predhodni fazi bistvenega pomena določitev zmogljivosti posameznih institucij in potrebnega osebja. Cilj teh aktivnosti je pregled šibkih in močnih točk na področju izvajanja PEI in zagotovitev sodelovanja vseh potrebnih akterjev. Prva naloga je vzpostavljanje uspešnega sodelovanja med sodelujočo državo in osebjem UNDP/UNEP, ki temelji na dobrem razumevanju namena pobude. Poleg tega je treba upoštevati tudi potrebe vseh ostalih institucij, ki že delujejo na področju zmanjševanja revščine in degradacije okolja, kot tudi drugih prisotnih mednarodnih programov (izvajanih s strani Svetovnega sklada za okolje, Svetovne banke, Evropske komisije, OZN in drugih) (UNDP-UNEP 2009, 38).

Vzpostavitev okvira upravljanja

Po določitvi akterjev, ki bodo sodelovali pri izvajanju pobude, je naslednji korak v pripravljalni fazi natančna določitev odgovornosti in vlog, ki jih bodo posamezni subjekti

imeli tekom izvajanja PEI. Vladna stran mora najprej opredeliti, katera institucija bo vodilna pri izvajanju PEI in kakšna bo vloga ostalih institucij. Največkrat ta vloga pripada ministrstvu za razvoj ali ministrstvu za finance v tesnem sodelovanju z okoljskimi institucijami. Slednji se morajo sporazumeti o pričakovanih rezultatih, vstopnih točkah, izvajanju potrebnih aktivnostih, zadolžitvah, časovnih okvirih in potrebnih finančnih sredstvih. Vlada lahko tudi oblikuje poseben usmerjevalni odbor (*Steering Committee*), sestavljen iz visokih predstavnikov posameznih ministrstev, okoljskih institucij, lokalnih oblasti in nevladnih organizacij, ki predstavlja strateško in politično vodstvo pobude. Ta funkcija odbora se lahko združi z že obstoječimi mehanizmi v državi. Na tehnični ravni lahko vlada ustanovi tehnični odbor (*Technical Committee*), odgovoren za tehnične naloge pri izvedbi pobude. Samo operativno delovanje takšnih odborov (sestava, pogostost zasedanj, naloge) in skupin se določi vnaprej. Odbor oz. skupina nato natančno določi, na kakšen način se bo vključevala v nacionalni proces razvojnega načrtovanja in kakšna bo njena vloga pri izvajanju pobude. Naloga vlade je tudi, da skupaj z drugimi sodelujočimi akterji oblikuje splošen okvir upravljanja PEI. Takšen okvir mora vsebovati soglasen dogovor o vodilni instituciji, okvirnem obsegu osebja in financiranju. Dosedanje izkušnje kažejo, da uspešno vodenje pobude (pogosto) zahteva tričlansko ekipo, s sedežem v eni izmed ključnih vladnih institucij, sestavljeno iz direktorja (glavni koordinator), (mednarodnega ali nacionalnega) tehničnega svetovalca in poslovnega sekretarja (UNDP-UNEP 2009, 40–42).

Če povzamemo, je primarni namen pripravljalne faze utrditev razumevanja o povezanosti revščine in okolja. S trajnostnim upravljanjem naravnih virov lahko slednji pripomorejo h gospodarski rasti in posledično k zvišanju blaginje ljudi. Predhodne aktivnosti v pripravi pobude zajemajo študij delovanja vlad in njenih resorjev (s poudarkom na ministrstvih za razvoj, okolje in finance), sprejemanje politik in delo drugih nevladnih organizacij, ki so v določeni državi morebiti že prisotne. Na podlagi te analize se oblikuje vstopne točke, torej nacionalne in lokalne razvojne strategije, akcijske načrte in strateške dokumente, na katerih bo izvajanje PEI temeljilo. Ob tem se določi tudi glavno institucijo, ki bo imela vodstveni položaj pri izvedbi in predviden obseg potrebnega osebja. Za uspešno izvedeno pobudo je ključna tudi zagotovitev čim večjega števila partnerskih subjektov, k čemur pa lahko v veliki meri pripomorejo tudi mediji.

4.2.2 Druga faza: vključevanje povezav med revščino in okoljem v politične procese

Nadgradnja informacij s pomočjo analitičnih študij

S pomočjo ciljno naravnanih analitičnih študij, grajenih na pridobljenih informacijah iz pripravljalne faze, poteka v drugi fazi pobude nadgradnja podatkov o naravi povezav med revščino in okoljem. Pomembno je, da analiza osnovnih podatkov o posamezni državi poteka iz različnih zornih kotov, saj različni pristopi omogočajo natančnejšo oceno povezav med okoljem in družbo. Enotna ocena ekosistemov (*Integrated Ecosystem Assessment*) predstavlja nekakšen most med znanostjo in politiko. Takšen pristop obsega posredovanje znanstvenih informacij o posledicah sprememb ekosistemov na blaginjo ljudi v takšni obliki, da so slednje lahko neposredno uporabne pri oblikovanju politik. Študijo sooblikujejo najboljši strokovnjaki različnih znanstvenih disciplin in tako predstavlja pomemben vir zanesljivih podatkov o stanju, predvidenih posledicah in prognozah, na katerega se politiki lahko sklicujejo pri odločanju (UNDP-UNEP 2009, 46–47). Zaradi širokega razpona obravnavanih področij je za najboljši pregled potrebna interdisciplinarna skupina strokovnjakov, sestavljena iz strokovnjakov za okolje, sociologov, ekonomistov in politologov, ki obravnavano tematiko odnosa med ekosistemi in blaginjo ljudi raziščejo skozi različna stališča strok (UNDP-UNEP 2009, 47–48).

Uporaba ekonomskih analiz

Namen ekonomskih analiz je prikazati, kakšen pomen ima okolje na gospodarstvo in blaginjo prebivalcev obravnavane države. Prav gospodarski razlogi so namreč za politike velikokrat najprepričljivejši argument za vključitev okoljske trajnosti med razvojne prioritete. S pomočjo ekonomskih analiz lahko pridobimo podatke o doprinosu okolja h krepitvi gospodarstva, v obliki prihodkov in delovnih mest, ter ne/posredni porabi naravnih virov. S ponazoritvijo številnih koristi, ki jih okolje nudi (tako finančnih kot nefinančnih), ekonomske analize pomagajo prepričati vladajoče, da bodo s trajnostnim upravljanjem okolja lažje uresničili zastavljene nacionalne razvojne cilje. S pomočjo ekonomskih kazalnikov, kot je npr. BDP, se lahko jasno prikaže prihodke v nacionalnem gospodarstvu, ki jih okolje omogoča. Naravna bogastva so pomemben vir prihodkov DVR, zato lahko pravilno upravljanje z okoljem in primerna obdavčitev veliko pripomorejo k povečanju proračunskih prihodkov. Po drugi strani slabe tržne vzpodbude, neprimerne subvencije, šibek davčni nadzor in prenizki davki na rabo naravnih virov prispevajo k manjšanju prihodkov držav. V skupni ekonomski analizi je treba najti način tudi za upoštevanje javnih izdatkov v primeru izgube naravnih virov in storitev ekosistemov, saj se zaradi njihove ekonomsko nedoločene vrednosti takšni učinki pogosto ne

obravnavajo. Na voljo je vedno več informacij, ki prikazujejo odvisnost najrevnejšega dela prebivalstva od naravnih virov. Po podatkih IUCN iz leta 2007 je bilo preživetje kar ene milijarde revnih ljudi odvisno od gozdov (IUCN 2007). Prav zato so podnebne in druge okoljske spremembe za to skupino ljudi kritičen faktor, saj z naraščanjem dejavnikov tveganja, narašča tudi tveganje za njihovo preživetje. Velikokrat je podatke o obsegu ljudi, katerih preživetje je odvisno izključno od naravnih virov, zelo težko pridobiti, podatki, ki so na voljo, pa niso dovolj zanesljivi in jasni. Pomembno je torej, da se pri pripravi ekonomske analize v posamezni državi pridobi in upošteva čim več informacij, tako o učinkih okolja na gospodarstvo kot tudi o njegovi neformalni vrednosti, saj se izvršni veji oblasti na ta način lažje predstavi pomembnost ohranitve naravnega okolja in virov (UNDP-UNEP 2009, 50–56).

Vplivanje na politične procese

Namen tega koraka je zagotoviti optimalno vključitev povezav med zaščito okolja in zmanjševanjem revščine v nacionalne politike ter ustvariti priložnosti za aktivno sodelovanje PEI pri uresničevanju sprejetih politik. Uspešno vključevanje povezav med revščino in okoljem v procese oblikovanja politik zahteva, kot smo že povedali, odlično poznavanje postopka sprejemanja politik v posamezni državi. V procesu oblikovanja politik je pomembno čim hitreje pridobiti svoje 'mesto za mizo'. V praksi takšno sodelovanje največkrat poteka v obliki konzultacij z vladnimi strokovnjaki, nevladnimi akterji in predstavniki ostalih interesnih skupin, ko se predloge za varstvo okolja in zmanjševanje revščine oblikuje tako, da so slednji vključeni v ciljih posameznega vladnega dokumenta oz. najustrežnejših vladnih strategijah. Nadalje je ključnega pomena, da se med glavnimi vladnimi akterji (vodilno institucijo in drugimi akterji na območni ter lokalni ravni) doseže dogovor o tem, kako bo potekalo vključevanje opredeljenih povezav med revščino in okoljem v predvideni časovni okvir procesa izvajanja politik. Od tega dogovora je odvisno, v kakšnem obsegu se bo pobuda izvajala in kako dolgo. Vodilna vladna institucija pobude je zadolžena za vodenje procesa političnega vključevanja povezav med revščino in okoljem, kar pomeni, da sta v večini primerov finančno oz. razvojno ministrstvo tista, ki sprejete delovne naloge posredujeta podrejenim institucijam na območni in lokalni ravni (UNDP-UNEP 2009, 57–61).

Ocena stroškov političnih ukrepov

V političnih dokumentih, sprejetih s strani vlade, navadno najdemo natančno opredeljen namen in način, kako bodo zastavljeni cilji doseženi. Vlade imajo na voljo različne politične

ukrepe, da zastavljene cilje tudi uresničijo. Pogosto pa stroški ukrepov za okoljske prioritete (namenoma ali nenamenoma) niso vračunani v proračunska sredstva in tako ne pride do njihove realizacije. Pomembno je, da se v tej fazi oblikovalcem politik natančno predstavi vse predvidene stroške, ki bodo nastali ob izvajanju predlaganih ukrepov. Skupni stroški tako vključujejo tako začetne stroške ob iskanju politične podpore znotraj države, izdatke za potrebe plačila dela osebja (plače, potni stroški, izobraževanja, uvajanje) in stroške izgradnje nove infrastrukture. Prav zaradi številnih vpletenih strani, je nujno tesno sodelovanje in usklajevanje med predstavniki finančnega in razvojnega ministrstva, predstavniki organov na nižjih ravneh, nevladnega sektorja, industrije in gospodarstva (UNDP-UNEP 2009, 65–67).

Krepitev zmogljivosti

Pri izvajanju pobude je ključnega pomena zadostno število osebja, ki je zadolženo za dosledno izvajanje predvidenih dnevnih aktivnosti. Kot smo že omenili, se je za učinkovito koordinacijo vodenja PEI izkazala delovna skupina, sestavljena iz treh članov – direktorja, tehničnega svetovalca in poslovnega sekretarja. Ta mora delovati v okviru ministrstva, določenega za vodenje vladnih aktivnosti pri izvajanju pobude. Pri izvajanju pobude morajo vlade držav poskrbeti tudi za dodatna izobraževanja in usposabljanja svojih uslužbencev. Kot primer dobre prakse so se izkazali študijski obiski delovnih skupin med državama, ki sta bili v različnih fazah izpeljave pobude. Tako se lahko znanje in izkušnje delovne skupine iz države, ki je že dosegla določene cilje, prenesejo na strokovno osebje v drugi državi (UNDP-UNEP 2009, 69–71).

Drugi sklop programskega pristopa PEI gradi torej na aktivnostih in rezultatih pripravljalne faze. Namenjen je nadgradnji pridobljenih podatkov o odnosu med okoljem in družbo v posamezni državi s pomočjo različnih pristopov, kot sta enotna ocena ekosistemov in ekonomska analiza. S pridobljenimi rezultati in argumenti se lahko vladni strani lažje predstavi prednosti učinkovitega upravljanja z okoljem pri večanju obče blaginje v državi. Nadalje je za uspešno vključitev ciljev PEI v vladne dokumente ključno odlično poznavanje samega procesa oblikovanja politik in aktivna vloga v njem. Le s skrbnim sodelovanjem s predstavniki vodilnega vladnega ministrstva in vsemi ostalimi akterji (predstavniki nevladnih organizacij, gospodarstva, industrije in drugimi) je mogoče zagotoviti realizacijo zastavljenih ciljev.

4.2.3 Tretja faza: izziv izvajanja

Vključevanje problematike revščina-okolja v nacionalne nadzorne mehanizme

Nacionalni nadzorni mehanizmi omogočajo izvajanje kontrole nad uresničevanjem sprejetih politik, strategij in zastavljenih ciljev na določenem področju. Namen integriranja problematike revščine in okolja v tovrstne nadzorne mehanizme je, da se sprejete politike in ukrepi izvajajo učinkovito. S takšnim sistemom je spremljanje napredka pri doseganju zastavljenih ciljev lažje. Oblikovalcem politik je z njim omogočeno spremljanje rezultatov političnih ukrepov, ob zaznanih nepravilnostih pa tudi preoblikovanje politik, prestrukturiranje proračunskih sredstev ali osebja. Takšen nadzorni sistem temelji na natančno opredeljenih kazalcih, ki so običajno vzpostavljeni na podlagi obsežnih raziskav in se uporabljajo kot merilci napredka tudi na področju politik, ki zadevajo urejevanje problematike revščine in okolja. Indikatorji so seveda različni, od merjenja deleža gospodinjstev, ki uporabljajo drva kot vir energije, deleža obnovljivih virov energije v nacionalni energetske oskrbi, pa do števila ljudi, ogroženih zaradi okoljskih tveganj in naravnih katastrof. Prav zato je pomembno, da vsaka država izbere sklop tistih, ki jih je dejansko mogoče spremljati (na državni, regionalni in lokalni ravni) in ki bodo najbolj učinkovito služili pri nadaljnjem oblikovanju političnih odločitev. Navadno je nacionalni statistični urad zadolžen za vsestransko zbiranje in obdelavo podatkov, posamezna ministrstva in institucije pa imajo izoblikovane svoje nadzorne sisteme (za njihova področja delovanja). Prav zato je pri teh aktivnostih ključno sodelovanje med državnimi institucijami, saj se s tem prepreči podvajanje dela in omogoči lažje izpopolnjevanje nadzornega sistema (UNDP-UNEP 2009, 76–79).

Priprava proračuna in financiranje ukrepov na področju revščine in okolja

Zagotavljanje finančnih sredstev za izvajanje strategij in ciljev na področju reševanja problematike revščine in degradacije okolja, katerim se vlada zaveže v političnih dokumentih, zahteva aktivno sodelovanje tako domačih kot tudi tujih investitorjev. Za izpeljavo vseh ukrepov ima velik pomen skupno delovanje javnega in zasebnega sektorja. Žal zasebni sektor investicije v okolje še vedno pre pogosto vidi kot tržno nezanimive, zato pogosto ostajajo javna proračunska sredstva ključni vir za izpeljavo projektov. Sam proces oblikovanja proračuna je od države do države različen. Ponekod tako poteka sprejemanje proračuna le na vladni ravni, spet drugod pa tudi na ravni okrožij, kar omogoča hitro vključitev najnujnejših prioritet (takšen primer je Uganda) (UNDP-UNEP 2009, 80–81).

Pri zagotavljanju finančnih sredstev je treba upoštevati tudi prihodke iz naslova naravnih virov in stroške, ki bi jih njihova (morebitna) degradacija povzročila. Okoljski sektor lahko s pravilnim upravljanjem z naravnimi viri in sprejetjem različnih ukrepov veliko pripomore k dvigu javnih prihodkov s strani okolja. Tako se lahko okoljske institucije poslužujejo uvedbe različnih dajatev in obdavčitev, kot nadomestilo za rabo naravnih virov in zbrana sredstva porabijo za izboljšanje upravljanja z njimi. Takšen primer so naravni rezervati, pri katerih gre delež pristojbine od vsakega obiska v poseben sklad za njihovo upravljanje. Tudi v primeru ribolova se ponekod izdajajo posebne licenčne pristojbine za tuje ladje, ki bi želele loviti na določenem območju, del denarja pa se nameni za ohranjanje nadzora nad to dejavnostjo. Vlade imajo tako možnost uvedbe številnih oblik obdavčitev ali uporabe drugih tržnih mehanizmov, s pomočjo katerih lahko povečajo prihodke in posledično investicije v trajnostno upravljanje z okoljem. Primer tržnega mehanizma je tudi mehanizem čistega razvoja, ki industrijskim državam omogoča izpolnitev svojih obvez iz Kjotskega protokola z vlaganjem v 'okoljsko-čiste' projekte v DVR. V praksi se to odraža tako, da razvite države investirajo v razvoj obnovljivih virov energije, izboljšanje industrijske proizvodnje ali energetske učinkovitosti v DVR. Ta mehanizem je izključno tržne narave, kar pomeni, da države večinoma iščejo najcenejše možnosti za izpolnitev potrebnih zavez. Tako se pogosto odločajo za vlaganja v težko industrijo z visokim deležem ogljičnega odtisa. Od teh investicij ima tako najrevnejši del prebivalstva, ki je iz takšne proizvodnje izključen, le malo (oz. nič) koristi. Prav zato je pomembno, da se pospešuje uporaba vseh ostalih možnosti za zmanjševanje podnebnih sprememb, ki jih omogočajo mednarodne institucije na tem področju (UNDP-UNEP 2009, 83–86).

Podpiranje političnih ukrepov na nacionalni in podnacionalni ravni

Po končanih procesih oblikovanja politik in proračuna poteka v okviru PEI sodelovanje pri izvajanju sprejetih ukrepov. Potrebno je zagotoviti, da se sprejeti ukrepi izvajajo učinkovito, da so vključeni v nacionalne in podnacionalne programe ter da se dodeljena finančna sredstva v ta namen tudi porabijo. V tej fazi je priporočeno, da se oblikuje izvedbeni načrt, ki vključuje vse potrebne elemente za učinkovito izvajanje sprejetih politik in upošteva tudi ostale vladne programe in aktivnosti na področju revščine in okolja. Skrbno nadzorovanje izpeljave zastavljenih nalog in poročanje o napredku in stroških, je v sami fazi izvrševanja političnih ukrepov bistvenega pomena. Srednjeročna ocena napredka predstavlja pomembno povratno informacijo o poteku zastavljenih aktivnosti, saj se lahko na podlagi tako pridobljenih

podatkov oblikujejo potrebne izboljšave, dobre prakse pa prenesejo tudi na druga področja (UNDP-UNEP 2009, 89–91).

Ohranjanje povezav med revščino in okoljem kot stalne prakse

Namen tega koraka je zagotoviti, da bo po končani implementaciji primarno zastavljenih ciljev problematika revščina-okolje še naprej del nacionalnega političnega sistema, torej vključena v politike, ukrepe, proračun in nadzorne sisteme sodelujočih držav. Sam proces temelji na pregledu in razumevanju vseh aktivnosti PEI od pripravljalne faze, zbiranja informacij in priprave analiz, do ocenjevanja zmogljivosti in dela državnih institucij. V ta namen se lahko oblikuje posebna strategija, ki je namenjena ohranjanju predhodnih prizadevanj in ustvarjanju trajnih načrtov na področju zmanjševanja revščine in varstva okolja (UNDP-UNEP 2009, 93–95).

Zaključna faza PEI se torej osredotoča na sam proces implementacije sprejetih politik in ukrepov na področju problematike revščina-okolje. Države imajo za spremljanje napredka pri doseganju zastavljenih ciljev razvite različne nadzorne mehanizme, ki temeljijo na sklopu določenih kazalcev, ki merijo napredek. Pomembno je, da se v tovrstne mehanizme čim hitreje vključi zastavljene cilje s področja zmanjševanja revščine in degradacije okolja, saj se ob morebitnih nezadovoljivih rezultatih lahko tako hitreje sprejmejo novi ukrepi. Za uspešnejše izvajanje sprejetih ukrepov se lahko oblikuje tudi izvedbeni načrt, v katerem se opredeli glavne aktivnosti, potrebna finančna sredstva, sodelovanje z drugimi interesnimi skupinami in institucijami ter število osebja. Vse izkušnje in primere dobrih praks pri izvajanju PEI se lahko kasneje vključi v posebno strategijo, ki omogoča nadaljevanje in širitev tovrstnih aktivnosti tudi na druga področja.

5 IZVAJANJE POBUDE REVŠČINA-OKOLJE V SEDMIH AFRIŠKIH DRŽAVAH V RAZVOJU

5.1 OSNOVNI PODATKI O POTEKU IZVAJANJA POBUDE

PEI se je v prvi skupini sodelujočih afriških DVR pričela izvajati leta 2005, z izjemo Tanzanije, kjer se je pobuda pričela izvajati dve leti prej. Kenija, Mali, Mavretanija, Mozambik, Ruanda, Tanzanija in Uganda so prva skupina držav, katerim je bila s strani UNDP/UNEP za izvajanje PEI nudena tehnična in finančna pomoč. V vseh sedmih državah se je prva faza že zaključila, aktivnosti drugega projektnega obdobja pa so bile v letu 2011 v

polnem teku. Izjema je le Uganda, kjer se je pobuda ob koncu druge faze zaključila (glej Tabela 5.1). Obravnavane države so si med seboj različne tako po osnovnih značilnostih, kot so lega, površina, število prebivalstva kot tudi po številnih drugih karakteristikah, kot so delovanje državnega aparata, postopki oblikovanja in sprejemanja političnih odločitev ter nenazadnje pripravljenost vlad za sodelovanje pri takšnih projektih. Prav zato se izvajanje pobude prilagaja razmeram v posamezni državi in njenim prioriteta s področij, kjer PEI deluje. Za izvajanje pobude so bila sodelujočim državam namenjena različno visoka finančna sredstva, v glavnem zagotovljena s strani UNDP, UNEP, vlad Norveške, Belgije, Irske in samih sodelujočih držav (glej Tabela 5.1). Navkljub vsem razlikam med državami lahko najdemo tri pomembne skupne značilnosti, zaradi katerih dobi izvajanje pobude pravzaprav smisel: nizka stopnja družbeno-gospodarske razvitosti, visoka odvisnost gospodarstva od naravnih virov ter visoka stopnja revščine.

Tabela 5.1: Osnovni podatki o izvajanju PEI po obravnavanih državah

DRŽAVA	Čas izvajanja pobude	Državne institucije, odgovorne za vodenje aktivnosti	Ostale sodelujoče institucije	Obseg finančnih sredstev	Zagotavljanje finančnih sredstev
Kenija	<u>Prva faza:</u> 2005–2010; <u>druga faza:</u> 2011–2013.	Ministrstvo za načrtovanje, nacionalni razvoj in Vizijo 2030.	Ministrstvo za okolje in naravne vire; Nacionalni organ za upravljanje z okoljem.	<u>Prva faza:</u> 2.200.000 USD; <u>druga faza:</u> 1.450.000 USD.	<u>Prva faza:</u> britanska vlada (Oddelek za mednarodni razvoj), luksemburška vlada, norveška vlada, UNDP-Kenija; <u>druga faza:</u> UNDP-Kenija, PEI, kenijska vlada.
Mali	<u>Prva faza:</u> 2005–2009; <u>druga faza:</u> 2010–2012.	Ministrstvo za okolje in asanacijo (Direktorat za varstvo narave, Enota za vodenje projekta).	Ministrstvo za gospodarstvo in finance.	<u>Prva faza:</u> 1.287.480 USD; <u>druga faza:</u> 1.140.000 USD.	<u>Prva faza:</u> UNEP-Norveška, UNDP-Mali, malijska vlada; <u>druga faza:</u> Afriška regionalna pisarna PEI (PEI-Afrika), UNDP-Mali, malijska vlada.

Mavretanija	<u>Prva faza:</u> 2005–2008; <u>druga faza:</u> 2009–2011.	Ministrstvo za okolje in trajnostni razvoj (nadzoruje delo Enote za vodenje projekta) in Ministrstvo za gospodarske zadeve in razvoj.	/	<u>Prva faza:</u> 1.067.460 USD; <u>druga faza:</u> 1.660.200 USD.	<u>Prva faza:</u> UNEP-Norveška, UNDP-Mavretanija, mavretanska vlada; <u>druga faza:</u> Sklad za pospeševanje uresničevanja MRC (Španija), UNDP-Mavretanija, PEI, mavretanska vlada.
Mozambik	<u>Prva faza:</u> 2005–2008; <u>druga faza:</u> 2008–2011.	Ministrstvo za koordinacijo okoljskih zadev.	Ministrstvo za načrtovanje in razvoj, NVO Centro Terra Viva.	<u>Prva faza:</u> 566.145 USD; <u>druga faza:</u> 2.428.000 USD.	<u>Prva faza:</u> belgijska vlada, norveška vlada; <u>druga faza:</u> irska vlada.
Ruanda	<u>Prva faza:</u> 2005–2007; <u>druga faza:</u> 2007–2011.	Ministrstvo za naravne vire, Agencija za upravljanje z okoljem, Ministrstvo za finance in gospodarsko načrtovanje.	Ministrstvo za lokalno samoupravo, Ministrstvo za kmetijstvo, Ministrstvo za infrastrukturo, energijo, promet in telekomunikacije.	<u>Prva faza:</u> 610.000 USD; <u>druga faza:</u> 2.270.000 USD.	<u>Prva faza:</u> belgijska vlada, norveška vlada, UNDP-Ruanda; <u>druga faza:</u> irska vlada, UNDP-Ruanda, ruandska vlada.
Tanzanija	<u>Prva faza:</u> 2003–2006; <u>druga faza:</u> 2007–2011.	Urad podpredsednika (Oddelek za okolje).	Ministrstvo za načrtovanje, gospodarstvo in opolno-močenje, Ministrstvo za finance, Nacionalni statistični urad, Ministrstvo za naravne vire in turizem in druge lokalne institucije.	<u>Prva faza:</u> 2.930.000 USD; <u>druga faza:</u> 4.000.000 USD.	<u>Prva faza:</u> Danska mednarodna razvojna agencija, britanska vlada (Oddelek za mednarodni razvoj), UNDP, UNEP, belgijska vlada, norveška vlada; <u>druga faza:</u> več donatorjev iz skupnega sklada »One UN«.
Uganda	<u>Prva faza:</u> 2005–2007; <u>druga faza:</u> 2007–2011. Pobuda je (začasno) zaključena.	Nacionalni organ za upravljanje z okoljem.	Ministrstvo za finance, načrtovanje in gospodarski razvoj, lokalne oblasti na območni ravni.	<u>Prva faza:</u> 220.401 USD; <u>druga faza:</u> 369.086 USD.	<u>Prva in druga faza:</u> belgijska vlada, norveška vlada.

Vir: povzeto po UNDP-UNEP (2011e; 2011g; 2011i; 2011j; 2011k; 2011l; 2011m).

5.2 DRUŽBENO-GOSPODARSKA RAZVITOST OBRAVNAVANIH DRŽAV

UNDP se pri razvrščanju držav glede na družbeno-gospodarski razvoj poslužuje sistema kazalcev, ki skupaj oblikujejo indeks človekovega razvoja posamezne države. Kot že rečeno, je slednji oblikovan na podlagi štirih kazalcev: pričakovane življenjske dobe, povprečnega števila let šolanja odraslih oseb nad 25 let, pričakovanega trajanja izobraževanja otrok pred začetkom izobraževanja in BND na prebivalca.⁵² Zadnje poročilo UNDP o človekovem razvoju (za leto 2011) uvršča vseh sedem obravnavanih držav v skupino držav z nizko stopnjo človekovega razvoja (UNDP 2011g, 129–130). Med njimi je najvišje na lestvici HDI uvrščena Kenija, na 143. mestu, najnižje pa Mozambik, na 183. mestu (od skupno 187 držav).⁵³ Pričakovana življenjska doba je najvišja v Mavretaniji (58,6 leta), sledita ji Tanzanija (58,2 leta) in Kenija (57,1 leta), v najslabše razvitem Mozambiku pa je slednja za kar dobrih 8 let krajša od pričakovane življenjske dobe prebivalca Mavretanije (50,2 leta). V kazalniku izobrazbe so možnosti za pridobitev izobrazbe najboljše v Keniji. V letu 2011 naj bi tako imelo kenijsko (odraslo) prebivalstvo v povprečju sedem let zaključenega šolanja, po drugem elementu kazalnika (pričakovanem trajanju izobraževanja) pa naj bi otroci, ki v izobraževalni sistem šele vstopajo, v njem ostali v povprečju 11 let. Najnižje uvrščeni Mozambik po vrednosti prvega elementa kazalca za Kenijo zaostaja za skoraj šest let (1,2 leta), le malenkost bolje je v Maliju, kjer je povprečna doba izobraževanja odraslih 2 leti (UNDP 2011g, 129–130).⁵⁴ Zadnji kazalnik, po katerem UNDP oblikuje lestvico HDI, je kazalnik gospodarske razvitosti, merjen v BND na prebivalca (v USD). Tu je na prvem mestu država, ki ima tudi najvišjo pričakovano življenjsko dobo – Mavretanija (1.859 USD na prebivalca), sledita ji Kenija (1.492 USD na prebivalca) in Tanzanija (1.328 USD na prebivalca). Povprečni dohodek prebivalca Ugande, Ruande in Malija je približno enako nizek (Uganda – 1.124 USD na prebivalca, Ruanda – 1.133 USD na prebivalca, Mali – 1.123 USD na prebivalca). Na zadnjem mestu je ponovno Mozambik, kjer BND na prebivalca znaša le 898 USD (UNDP 2011g, 129–130).

---

⁵² Indeks človekovega razvoj je podrobneje predstavljen v poglavju 3.1.

⁵³ Ostalih pet držav: Tanzanija (152. mesto), Mavretanija (159. mesto), Uganda (161. mesto), Ruanda (166. mesto) in Mali na 175. mestu (UNDP 2011g, 129).

⁵⁴ Ostale države po obeh elementih kazalnika izobrazbe: Tanzanija (5,1 leta/9,1 leta), Mavretanija (3,7 leta/8,1 leta), Uganda (4,7 leta/10,8 leta) in Ruanda (3,3 leta/11,1 leta) (UNDP 2011g, 129).

5.3 POMEN NARAVNIH VIROV ZA GOSPODARSTVA OBRAVNAVANIH DRŽAV

Gospodarstva obravnavanih držav v veliki meri slonijo prav na storitvah in dobrinah okolja. Panoge primarnega sektorja (kmetijstvo, gozdarstvo, ribištvo, rudarstvo) predstavljajo v vseh sedmih državah več kot petino BDP, pri čemer ima večinoma najvišji delež kmetijstvo. Poleg tega ta sektor zaposluje tudi velik del aktivnega prebivalstva. Delež kmetijstva v BDP je najvišji v Ruandi, katere gospodarstvo sloni na izvozu kmetijskih izdelkov, predvsem kave in čaja, ki skupaj tvorita kar 80 odstotkov vseh prihodkov s strani izvoza. Kmetijstvo predstavlja 40 odstotkov BDP in zaposluje kar 88 odstotkov aktivne delovne sile. Tudi turizem, ki postaja najhitreje rastoči sektor ruandskega gospodarstva, temelji na biotski raznovrstnosti, slednja pa se zaradi prevelike odvisnosti prebivalstva od naravnih virov zmanjšuje (Ministry of Natural Resources of the Republic of Ruanda 2009, 2). Podobno visok delež zaposlitev predstavlja primarni sektor v Maliju, kjer poljedelstvo, živinoreja in ribištvo skupaj zaposlujejo kar 83,4 odstotka celotne delovne sile, delež kmetijstva v BDP pa je tudi le malo nižji kot v primeru Ruande (38,9 odstotka). Kmetijstvo predstavlja vir preživetja za večino ljudi, a zaradi pogostih suš je pridelek velikokrat ogrožen in z njim varnost preskrbe s hrano celotne države. (Ministry of the Economy and Finance of the Republic of Mali 2006, 22; CIA – The World Factbook 2011b).

Tudi gospodarstvu Kenije in Ugande sta v veliki meri odvisni prav od okolja in naravnih virov. V Ugandi naravni viri predstavljajo več kot 90 odstotkov celotnega izvoza, kurilni les in oglje pa pokrivata kar 94 odstotkov energetskih potreb države (UNDP-UNEP 2011f). Glavni izvozni produkti ostajajo kava, čaj in bombaž (Uganda: Poverty and Vulnerability Assessment 2006, i–ii). Kljub temu da se delež sektorjev, kot so kmetijstvo, ribištvo in gozdarstvo v BDP niža, kmetijstvo še vedno predstavlja slabo četrtno celotnega BDP (23,7 odstotka v obdobje 2008–2009) in zaposluje kar 73 odstotkov delovne sile (National Planning Authority 2010, 77). Na podeželju živi več kot 85 odstotkov (od skupno 34 milijonov) prebivalcev in njihovo preživetje je odvisno prav od naravnih virov (National Planning Authority 2010, 198). V primeru Kenije je odstotek ljudi, ki živijo na podeželju nekoliko nižji (65 odstotkov), a kljub temu panoge, kot so kmetijstvo, gozdarstvo, energetika, vodarstvo, turizem, prehrabena in pridelovalna industrija, ki skupaj predstavljajo kar 42 odstotkov BDP, zaposlujejo kar 38 odstotkov celotne formalne delovne sile. S kmetijstvom se ukvarja kar 80 odstotkov prebivalstva, slednje pa predstavlja 18 odstotkov vseh formalnih zaposlitev v

državi. Na naravni pestrosti rastlinskega in živalskega sveta gradi tudi turizem, ki zaposluje 9,5 odstotka delovne sile (UNDP-UNEP 2010a).

Mavretanija je država bogata z rudnimi bogastvi, predvsem z zlatom, bakrom in fosfati, v zadnjem obdobju (od leta 2006 naprej) pa država veliko vlaga tudi v področje pridobivanja nafte in zemeljskega plina. Skupaj panoga ustvari nekaj manj kot 12 odstotkov celotnega BDP. Poleg rudarstva so za državo pomembne tudi druge panoge primarnega sektorja – živinoreja, poljedelstvo in ribištvo, ki skupaj predstavljajo tretjino celotnega BDP države. Živinoreja je glavni vir preživetja za večino prebivalstva na podeželju (Government of the Islamic Republic of Mauritania 2006, 26–44). Tudi panoge terciarnega sektorja, kot je turizem, v DVR počasi pričenjajo pridobivati na pomenu. Tanzanija sodi po biotski raznovrstnosti med dvajset najbogatejših držav sveta, zato ima kar petina površin v državi posebno zaščito. Država s pridom izkorišča bogastva narave in letno povečuje (zaenkrat še omejeno) turistično ponudbo. Večina (74,3 odstotka) od skupno 42 milijonov prebivalcev živi v ruralnem okolju in se preživlja s kmetijstvom (v letu 2009 je slednje predstavljalo 24,6 odstotka BDP države). Poleg kmetijstva in turizma imajo za državno gospodarstvo velik pomen tudi ribištvo in gozdarstvo ter rudna bogastva (UNDP-UNEP 2011d; Ministry of Finance and Economic Affairs of the United Republic of Tanzania 2010, 114–120).

Gospodarstvo Mozambika je izmed sedmih DVR najmanj razvito. Po obdobju osamosvojitve od Portugalske, leta 1975, je državo pretresala petnajst let trajajoča državljanska vojna, ki se je končala leta 1992. Po dolgotrajni vojni in ob sprejetju številnih makroekonomskih reform, mozambiško gospodarstvo počasi okreva, še vedno pa je več kot polovica državnega proračuna odvisnega od tuje finančne pomoči (CIA – The World Factbook 2011a). Čeprav je Mozambik bogat z naravnimi viri in ima visok razvojni potencial v panogah, kot so ribištvo in gozdarstvo, kmetijstvo, ki zaposlujejo več kot 80 odstotkov aktivne populacije, ne dosega visoke produktivnosti. Degradacija okolja (prelov, prekomeren požig za pridobitev novih obdelovalnih površin, izčrpavanje prsti) že pušča posledice na storilnosti naravnih virov, kar posledično vodi v zmanjševanje varnosti preskrbe s hrano in višanje stopnje ogroženosti ljudi z revščino (Government of the Republic of Mozambique 2006, 9–17).

5.4 PROBLEMATIKA REVŠČINE

Visoka stopnja skrajne revščine je pereč problem vseh sedmih držav. Čeprav se slednja v večini primerov postopoma znižuje, je v primeru Ruande, Tanzanije, Mozambika in Malija še

vedno prisotna pri več kot 40 odstotkih prebivalstva.⁵⁵ Najvišja je v Ruandi, kjer je bila v letu 2005 skoraj 77-odstotna, še bolj pa je zaskrbljujoč podatek, da se ta od leta 2000 ni znižala, temveč se je celo za petino odstotka zvišala (World Bank 2011). Padec stopnje revščine je očiten v primerih Tanzanije, Mozambika in Malija, kljub temu pa je skrajna revščina še vedno visoka in prisotna pri več kot polovici prebivalstva omenjenih držav.

V času med letoma 2000 in 2007 se je v Tanzaniji stopnja absolutne revščine znižala za kar 21 odstotkov na 68 odstotkov prebivalstva, v primeru Mozambika pa je (v obdobju med letoma 2003–2008) ta padec znašal 15 odstotkov (na 60 odstotkov populacije). Tudi v Maliju se je stopnja revščine v obdobju petih let (2001–2006) znižala za deset odstotkov, a leta 2006 je še vedno dobra polovica prebivalstva živela v skrajnem pomanjkanju (51 odstotkov) (World Bank 2011). V državi so prisotne velike razlike med urbani in ruralnimi predeli, kjer živi večina prebivalstva, pri čemer je revščina predvsem problem podeželja (Ministry of the Economy and Finance of the Republic of Mali 2006, 18). Uganda je primer države, kateri je s pomočjo hitre gospodarske rasti in političnih ukrepov uspelo znižati stopnjo skrajne revščine za kar 19 odstotkov v času sedmih let (na 38 odstotkov v letu 2009), navkljub zniževanju cen ključnih izvoznih produktov (kava, čaj, bombaž) (World Bank 2011; National Planning Authority 2010, 10). Poleg tega je dosegla najhitrejše povečanje vpisa v osnovnošolsko izobraževanje med vsemi najmanj razvitimi državami Afrike (87 odstotni vpis v letu 2008), kar je dober obet za nadaljnjo zmanjševanje revščine (National Planning Authority 2010, 20).

Navkljub obsežnim rudnim bogastvom Mavretanije je absolutna revščina prisotna pri več kot petini prebivalstva (21-odstotna v letu 2000). Skupaj s Kenijo, kjer po podatkih Svetovne banke iz leta 2005 v skrajnem pomanjkanju živi petina prebivalstva, imata državi izmed obravnavanih držav najmanjšo stopnjo revščine (World Bank 2011). Mavretanija je bila ena izmed prvih držav, ki so sprejele dolgoročni strateški načrt za zmanjševanje revščine (leta 2000), katerega uresničuje na podlagi srednjeročnih akcijskih načrtov. Pregledi in ocene uresničevanja zastavljenih ciljev so omogočili sprejetje novih ukrepov, ki posledično pripomorejo k učinkovitejšemu zmanjševanju revščine. Ta je najbolj prisotna na podeželju, kjer živi tri četrtine prebivalstva (Government of the Islamic Republic of Mauritania 2006, 8–15). Tudi kenijska vlada poskuša s sprejetjem dolgoročnih strategij zmanjšati revščino in

---

⁵⁵ Stopnja revščine je določena glede na prag skrajne revščine pri 1,25 USD na dan (PPP) (World Bank 2011).

neenakost v državi. Tako je bila leta 2008 sprejeta dolgoročna strategija razvoja države »Vizija 2030«, ki vključuje tudi ukrepe za zmanjševanje revščine, odpravljene predvsem s pomočjo hitre gospodarske rasti (Government of the Republic of Kenya 2008, ix-viii).

Visoka stopnja absolutne revščine in velika odvisnost prebivalstva od naravnih virov sta najpomembnejša razloga za sprejetje ključnih nacionalnih razvojnih dokumentov, ki vključujejo tudi področje trajnostnega upravljanja z okoljem. Slednje pomeni korak naprej v smeri izboljšanja kakovosti življenja najbolj ranljivih skupin prebivalstva. V nadaljevanju predstavljam najpomembnejše dosežke PEI.

5.5 GLAVNI DOSEŽKI POBUDE V OBRAVNAVANIH DRŽAVAH

Namen in cilj izvajanja PEI je izboljšanje upravljanja z okoljem in zmanjševanje revščine v DVR, saj slednje velikokrat nimajo ne finančnih sredstev, ne tehničnih zmogljivosti, niti ne potrebne znanja, kako se z omenjeno problematiko učinkovito spopasti. Fokus aktivnosti je osredotočen na sodelovanje s ključnimi vladnimi institucijami, da se ukrepi za izboljšanje stanja na omenjenih področjih vključijo v temeljne nacionalne razvojne načrte in strategije. Pri tem si UNEP in UNDP ne domišljata, da bo samo z izvajanjem aktivnosti v okviru pobude omenjena problematika v celoti odpravljena, temveč zasledujeta prepričanje, da bodo z višanjem ozaveščenosti o povezavah med revščino in naravnim okoljem te povezave dobile svoje mesto tudi v nacionalnih razvojnih načrtih, strategijah, proračunih in politikah. Pomembno vlogo vstopnih točk imajo nacionalne strategije za zmanjševanje revščine, saj predstavljajo že sprejet in utečen mehanizem, ki ga priznavajo številne države, poleg njih pa še dolgoročni in srednjeročni nacionalni razvojni načrti. Posamezne nacionalne projektne skupine PEI (PS PEI), oblikovane iz predstavnikov UNDP/UNEP in uslužbencev vladnih institucij (običajno so to ministrstva za razvoj ali okolje), so od začetka izvajanja pobude leta 2005 (oz. v primeru Tanzanije leta 2003) pa do konca obravnavanega leta 2011 dosegle nekatere pomembne dosežke, katere predstavljam v tabeli ob koncu poglavja (glej Tabelo 5.2).

Delovanje PS PEI lahko razdelimo na tri glavne sklope aktivnosti:

- vključevanje trajnostnega upravljanja z okoljem v ključne nacionalne razvojne načrte oz. strategije za zmanjševanje revščine;
- izboljšanje razumevanja vloge okolja pri zmanjševanju revščine;
- širitev ozaveščenosti in znanja o povezavah med revščino in okoljem.

5.5.1 Vključevanje trajnostnega upravljanja z okoljem v ključne nacionalne razvojne načrte oz. strategije za zmanjševanje revščine

V vseh sedmih obravnavanih državah je tekom pobude prišlo do sprejetja vsaj enega nacionalnega razvojnega načrta oz. strategije, pri pripravi katerih so sodelovale tudi PS PEI. Tako so PS PEI Malija, Mavretanije, Mozambika, Ruande in Tanzanije sodelovale v procesu oblikovanja in izvajanja nacionalnih strateških dokumentov za zmanjševanje revščine, v primeru Ugande in Kenije pa pri oblikovanju srednjeročnih razvojnih načrtov. V vseh obravnavanih državah je bil glavni cilj po vključitvi reševanja problematike revščine in degradacije okolja v ključne razvojne dokumente dosežen.

PS PEI Malija, Mozambika, Mavretanije, Ruande in Tanzanije so, kot rečeno, svoje delo pričele s podajanjem vsebinskega vnosa pri oblikovanjem nacionalnih strategij/akcijskih načrtov za zmanjševanje revščine, pri čemer so si prizadevale za vključitev trajnostnega upravljanja z okoljem med prioriteta področja. Poleg tega so vladam držav svetovale tudi na področju oblikovanja in vzpostavitve primerne sistema nadzora nad izvrševanjem sprejetih ciljev. Tako je projektna skupina Malija (PS PEI-Mali) svoje znanje najprej uporabila pri pripravi drugega strateškega dokumenta za zmanjševanje revščine (*Poverty Reduction Strategy Paper – PRSP*) za obdobje 2007–2011 (PRSP-2). PRSP-2, s polnim naslovom »Nacionalna strategija za rast in zmanjševanje revščine«, sledi usmerjenosti dolgoročne nacionalne vizije razvoja države do leta 2025. PRSP-2 gradi na dosežkih in odpravlja pomanjkljivosti predhodnega PRSP za obdobje 2002–2006. Slednji ni povsem dosegel zelenih rezultatov, saj kar nekaj zastavljenih ciljev ni bilo doseženih.⁵⁶ Na podlagi analize vzrokov za nedoseganje ciljev se PRSP-2 osredotoča na zmanjševanje revščine s pospeševanjem dolgoročne gospodarske rasti s pomočjo privatnega sektorja. Predvidena povprečna gospodarska rast (za obdobje 2007–2011) je 7-odstotna, dosežena pa naj bi bila predvsem na podlagi razvoja proizvodnih sektorjev na podeželju (poljedelstvo, živinoreja, ribištvo), rudarskega sektorja (izkop zlata), trgovine in turizma. Z namenom pospeševanja zasebnih vlaganj so bile oblikovane številne strukturne reforme, politike in projekti, ustanovljena je bila tudi agencija za pospeševanje novih investicij. V načrtu je tudi ustanovitev nacionalnega investicijskega sklada (Ministry of the Economy and Finance of the

---

⁵⁶ Tako se dohodkovna revščina ni zmanjšala iz 68,3 odstotka na zelenih 47,5 odstotka (v obdobju 2001–2006), temveč je bil dosežen padec na 59,2 odstotka. Stopnja dohodkovne revščine v ruralnem okolju je ostala praktično nespremenjena – visoka 73-odstotna. Kot razloge za neuspeh malijska vlada vidi v hitri rasti števila prebivalstva, nižji gospodarski rasti od predvidene, neenakomerni porazdelitvi bogastva in omejenem dostopu do osnovnih storitev (Ministry of the Economy and Finance of the Republic of Mali 2006, 14).

Republic of Mali 2006, 27–29). Posebno prioriteto področje v PRSP-2 je bilo dodeljeno ohranjanju in trajnostnemu upravljanju z naravnimi viri, pri oblikovanju katerega je aktivno sodelovala PS PEI-Mali. Učinkovito upravljanje z naravnimi viri naj bi tako temeljilo na: spodbujanju obnove degradiranih območij in poskusu odprave povzročene okoljske škode, vzpostavitvi čistilnih postaj za različne odpadke v večjih industrijskih mestih, pripravi lokalnih sporazumov za upravljanje z naravnimi viri, ki bi omogočali decentralizacijo okoljskega upravljanja ter krepitvi okoljskih mehanizmov nadzora nad okoljem. PRSP-2 na tem področju prispeva tudi k uresničevanju ciljev, sprejetih v okviru nacionalne politike varovanja okolja, ki temelji na trajnostnem gospodarskem in socialnem razvoju države, zagotavljanju varnosti preskrbe s hrano, preprečevanju dezertifikacije in preprečevanju vseh oblik onesnaževanja oz. degradacije naravnih virov (Ministry of the Economy and Finance of the Republic of Mali 2006, 43–44).⁵⁷ Za uspešno izvajanje nadzora nad izvajanjem PRSP-2 so bile oblikovane posebne institucije (odbori), za merjenje napredka pa ima vsako prioriteto področje razvoja tudi svoj sklop kazalcev (Ministry of the Economy and Finance of the Republic of Mali 2006, 71–77).

Tudi projektna skupina za izvajanje pobude PEI v Mozambiku (PS PEI-Mozambik) je svoje delo začela prav v času sprejetja drugega srednjeročnega akcijskega načrta za zmanjševanje absolutne revščine (*Action Plan for Reduction of Absolute Poverty – APRAP*), za obdobje 2006–2009 (APRAP-2). Osrednji cilj akcijskega načrta je zmanjšanje stopnje absolutne revščine za devet odstotkov (s 54-odstotne v letu 2003 na 45-odstotno v letu 2009).⁵⁸ Na področju zviševanja gospodarske rasti je v ospredju razvoj infrastrukture, odprava birokratskih preprek, sprejetje zakonodaje, ki bo spodbujala inovacije in podjetništvo ter krepitev sodelovanja različnih sektorjev z namenom zviševanja produktivnosti v kmetijstvu. Boj proti revščini temelji na povečanju vlaganj v razvoj človeških virov (izboljšanje sistema

---

⁵⁷ Šibka točka PRSP-2 na področju reševanja problematike okolja je vsekakor ta, da okolje ni vključeno v poseben sklop medsektorskih vprašanj (kot npr. vprašanje enakosti spolov ali problematika miru in varnosti). Celostna obravnava problematike namreč omogoča oblikovanje učinkovitejših in trajnejših rešitev, saj se v procesu oblikovanja rešitev vključi prioritete in cilje tudi drugih področij, ki se z okoljskim sektorjem prekrivajo (npr. zdravstvo, kmetijstvo, turizem). Ostala prioriteta področja, vključena v PRSP-2, vsebujejo naslednje strateške cilje: utrditev reforme javne uprave in reforme poslovnega okolja podjetij; razvoj finančnega sektorja; razvoj infrastrukture; spodbujanje demokratičnega upravljanja in temeljnih svoboščin; krepitev zmogljivosti civilne družbe; krepitev regionalnih in lokalnih pobud povezovanja; ustvarjanje novih delovnih mest; širitev dostopa do javnih storitev; vzpostavitev nadzora nad virusom HIV/aidsom in vključevanje države v multilateralni trgovinski sistem (Ministry of the Economy and Finance of the Republic of Mali 2006, 16).

⁵⁸ Absolutna revščina je v primeru Mozambika merjena na podlagi cene življenjske košarice dobrin. Ta ustreza prehranskemu standardu po zaužitju približno 2150 kalorij na osebo na dan (Government of the Republic of Mozambique 2006, 10). Ocene stopnje skrajne revščine s strani Svetovne banke so v primerjavi z ocenami mozambiške vlade višje. Tako naj bi v Mozambiku leta 2003 živelo 75 odstotkov ljudi pod pragom skrajne revščine, leta 2008 pa naj bi bila stopnja absolutne revščine 60-odstotna (World Bank 2011).

izobraževanja, izboljšanje in širitev zdravstvene oskrbe, preskrbe s pitno vodo, povečanje dostopa do sanitarij, omejevanje širjenja nalezljivih bolezni, predvsem pa virusa HIV/aidsa, malarije in tuberkuloze (Government of the Republic of Mozambique 2006, 1–4). APRAP-2 vključuje tudi reševanje osmih medsektorskih področij, med katere sodi tudi okolje.⁵⁹ Na področju okolja so bili s pomočjo sodelovanja PS PEI-Mozambik sprejeti naslednji prioritetni cilji: čiščenje okolja, opredelitev območij/con za koriščenje zemlje, preprečevanje degradacije tal, trajnostno upravljanje z naravnimi viri, izobraževanje o rabi okolja, povečanje zmogljivosti institucij in preprečevanje naravnih nesreč. Prav tako pa so bili določeni tudi cilji, ki zadevajo delovanje več resorjev: uvajanje in širjenje novih tehnologij pri proizvodnji hrane, varstvo voda in rodovitnosti tal ter iskanje alternativnih virov dohodka v najrevnejših družinah (Government of the Republic of Mozambique 2006, 61).

Za uspešnejše vodenje izvajanja APRAP-2 Mozambiška vlada vsako leto sprejme Ekonomski in socialni načrt (*Economic and Social Plan*). Ta vključuje tudi oceno napredka preteklega izvajanja načrta, pri oblikovanju katere aktivno sodeluje tudi PS PEI-Mozambik. Ocena je pripravljena na podlagi podatkov, ki so pridobljeni s pomočjo sprejetih kazalcev. Za uspešnejšo obravnavo podatkov je bila dodatno nadgrajena strategija spremljanja stanja, ki je kazalnike ločila na indikatorje rezultatov, ki merijo obseg realiziranih ciljev in indikatorje učinka za merjenje stopnje izvajanja zastavljenih aktivnosti (Government of the Republic of Mozambique 2006, 152–153).⁶⁰

Pri analizi aktivnosti v okviru PEI v Mavretaniji moramo slednje uvrstiti v kontekst političnih sprememb, ki jih je država doživela v tem obdobju, saj so te v veliki meri vplivale tudi na sam potek izvajanja pobude.⁶¹ Vojaški udari in zamenjava oblasti so negativno vplivali na potek

---

⁵⁹ Ostala medsektorska področja so: varnost preskrbe s hrano, razvoj podeželja, naravne katastrofe, vprašanja spolov, virus HIV/aids, znanost in tehnologija ter razminiranje (Government of the Republic of Mozambique 2006, 61).

⁶⁰ Eden izmed dosežkov PS PEI-Mozambik je tudi ta, da se je pripravljenost vlade za sodelovanje pri reševanju problematike revščina-okolje zvišala, čeprav je pozornost še vedno preveč usmerjena v reševanje težav kot pa v iskanje priložnosti, ki jih okolje ponuja. Ministrstvo za koordinacijo okoljskih zadev je, kot ključna vladna institucija na področju okolja, uspešno koordinirala sodelovanje z drugimi vladnimi institucijami (predvsem z ministrstvom za načrtovanje in razvoj). Pomemben je podatek, da se je proračun tega ministrstva v obdobju 2004-2009 povečal za kar desetkrat (IIED 2009, 24–5). PS PEI-Mozambik je delovala kot vezni člen v komunikaciji med mozambiško vlado in ključnimi strateškimi partnerji v pobudi (UNDP-UNEP 2011k).

⁶¹ Mavretanija je v obdobju med letoma 2004 in 2008 doživela kar dva državna udara. Prvi se je zgodil 3. avgusta 2005, ko je vojaška hunta (Vojaški svet za pravico in demokracijo) strmoglavila dolgoletnega predsednika Maaouyio Ould Sid'Ahmed Tayo, vodenje države pa je prevzel polkovnik Ely Ould Mohamed Vall (Delo 2005b, Dnevnik 2005). Junija leta 2007 so v državi potekale prve demokratične predsedniške volitve, na katerih je ljudstvo za svojega predsednika izbralo Sidija Ouda Cheikha Abdallahija. 6. avgusta leta 2008 pa je mavretanska vojska ponovno izvedla vojaški puč, pri katerem sta bila aretirana tako predsednik Abdallahi kot

izvajanja prve faze pobude. Prišlo je do pogostih zamenjav tako političnega kot tehničnega osebja, prekinitve in opustitve nekaterih projektov, prav tako pa je bila zaradi zamenjav političnega vrha večkrat prekinjena možnost vplivanja na politične odločitve. Vsem dogodkom navkljub je PS PEI-Mavretanija uspelo doseči nekatere pomembne uspehe. Leta 2006 sta bila v Mavretaniji sprejeta dva pomembna vladna dokumenta na področju okolja in zmanjševanja revščine, in sicer Nacionalni akcijski načrt za okolje (*National Environmental Action Plan*) in drugi PRSP za obdobje 2006–2010 (PRSP-2), pri sooblikovanju katerih je sodelovala tudi PS PEI-Mavretanija (IIED 2009, 11–12). PRSP-2 gradi na aktivnostih predhodnega strateškega dokumenta za zmanjševanje revščine (za obdobje 2001–2004), sam dokument pa je zasnovan kot del dolgoročnega strateškega načrta razvoja države, ki vključuje tudi zavezo po izpolnitvi MRC do leta 2015.⁶² Za realizacijo zastavljenih ciljev je država na vseh omenjenih področjih sprejela številne ukrepe in osnovala številne programe, pri katerih je sodelovala tudi PS PEI-Mavretanija. Njen vpliv je razviden že iz vodilnega načela PRSP-2, ki se glasi: »sistematično vključevanje načel trajnostnega razvoja v nacionalne politike in zaustavitev trenda izčrpanja naravnih virov« (Government of the Islamic Republic of Mauritania 2006, 111). V strategiji je razvidno spoznanje, da bosta zmanjševanje revščine in gospodarska rast dosežena le s sprejetjem metod trajnostnega upravljanja z naravnimi viri, ki zajemajo raziskave za dosego trajnostnega načina proizvodnje, ohranjanje in obnavljanje naravnih virov. Prvi cilj na področju ohranjanja okolja, vključen v PRSP-2, je bil realiziran že isto leto (2006), saj je prišlo do sprejetja Nacionalnega akcijskega načrta za okolje. Akcijski načrt, ki predstavlja nekakšno splošno strategijo za upravljanje z okoljem, se osredotoča na sedem ključnih ciljev:

1. spodbujanje informiranosti o okoljski problematiki za olajšanje sprejemanja političnih odločitev;
2. zaščita in izboljšanje biotske raznovrstnosti in naravnih ekosistemov, še posebej mokrišč;
3. zaščita in izboljšanje razmer morskega okolja in obalnih območij;

---

tudi predsednik vlade Yahya Ould Ahmed Waghfa. Politična kriza se je v državi pričela dva tedna pred omenjenih dogodkom, ko je bila izglasovana nezaupnica vladi, posledično pa je prišlo do nekaterih menjav v kabinetu. Dva dni pred udarom je 48 poslancev izstopilo iz vladajoče stranke. Oblast je prevzel vodja predsedniške garde Mohamed Ould Abdel Aziz (Delo 2008; Dnevnik 2008).

⁶² Za obdobje med letoma 2006–2010 si je mavretanska vlada zastavila naslednje cilje: »znižati stopnjo dohodkovne revščine na manj kot 35 odstotkov na nacionalni ravni, manj kot 45 odstotkov v ruralnih območjih in na manj kot 15 odstotkov v urbanih območjih; doseči 10-odstotno povprečno letno gospodarsko rast; doseči univerzalno osnovnošolsko izobrazbo; zmanjšati nepismenost starejših od 15 let na manj kot 20 odstotkov; zvišanje stopnje dostopa do primarne zdravstvene oskrbe v radiju 5 kilometrov na 90 odstotkov; znižati smrtnost dojenčkov na manj kot 60 smrtnih primerov na 1000 živorojenih otrok; znižati smrtnost otrok na manj kot 70 smrtnih primerov na 1000 otrok, znižati smrtnost mater na manj kot 400 primerov smrti na 100.000 rojstev; izboljšati dostop do pitne vode na 48 odstotkov v mestnih predelih in na 62 odstotkov na podeželju in primestnih območjih« (Government of the Islamic Republic of Mauritania 2006, 11).

4. boj proti degradaciji in eroziji tal;
5. izboljšanje življenjskih razmer v urbanih in ruralnih območjih;
6. trajnostno upravljanje z okoljskimi odpadki;
7. sistematično izvajanje študij o okolju in krepitev zmogljivosti institucij, odgovornih za njihovo pripravo (Government of the Islamic Republic of Mauritania 2006, 112).⁶³

PS PEI v Ruandi (PS PEI-Ruanda) je za namene oblikovanja strategije za zmanjševanje revščine pripravila pomembne ocene, študije in analize, ki so prikazale visoko odvisnost prebivalstva od naravnih virov in nujnost sprejetja potrebnih razvojnih ukrepov in politik, ki vključujejo tudi okoljsko dimenzijo. Ena izmed študij je Ekonomska analiza upravljanja z naravnimi viri (*Economic Analysis and Natural Resource Management in Rwanda*), ki je bila pripravljena v sodelovanju z ruandsko Agencijo za upravljanje z okoljem. Študija analizira odnose med naravnimi viri, gospodarsko rastjo in revščino na primeru upravljanja z vodo in zemljišči. Ugotovljeno je bilo, da erozija tal, ki prizadene vsako osmo kmetijo, ni rezultat samo naravno strmih pobočij v državi, temveč tudi netrajnostne rabe tal v preteklosti in neprimernih ukrepov proti eroziji. Tako je erozija tal vzrok za kar 30-odstotni padec produktivnosti kmetij ter 1,9-odstotno zmanjšanje BDP. Če ne bo država sprejela ukrepov na področju krčenja gozdov, bodo v 15 letih izginili vsi gozdovi na območjih Giswati, Mukura, Mutara in Virunga, kar bi lahko usodno zaznamovalo življenja tamkajšnjih prebivalcev. V analizi sta predstavljeni tudi dve študiji primera, in sicer krčenje gozda na območju Gishwati in krčenje močvirja na območju Rugezi (UNDP-UNEP 2006, 6–8).⁶⁴

Lahko rečemo, da so poročila in študije, pripravljene s strani PS PEI-Ruanda, naletele na pozitiven odziv pri ruandski vladi, saj v končni obliki Strategije za gospodarski razvoj in zmanjševanje revščine (*Economic Development and Poverty Reduction Strategy – EDPRS*) za

---

⁶³ Za namen izvajanja nadzora nad izvrševanjem ciljev je mavretansko ministrstvo za gospodarske zadeve in razvoj ustanovilo štiri tematske organizacijske odbore, ki skrbijo za usmerjanje izvrševanja strategije, oblikovanje letnih akcijskih načrtov, dodelitev finančnih sredstev, skratka, bdijo nad celotnim izvajanjem strategije (Government of the Islamic Republic of Mauritania 2006, 122). Znotraj omenjenih odborov ima svoje mesto tudi PS PEI-Mavretanija. Slednja je v ta namen oblikovala 20 indikatorjev za spremljanje napredka pri upravljanju okolja in pri vključevanju povezav med revščino in okoljem v posamezne aktivnosti za doseganje ciljev (UNDP-UNEP 2011e).

⁶⁴ V prvem primeru se je po dolgotrajnem izsekavanju gozdnih površin občutno zmanjšalo pridobivanje gozdnih dobrin, kot so gozdni sadeži (zmanjšanje za 93,3 odstotka), divja zelenjava (za 99,6 odstotka) in zelišča (za 79,9 odstotka). Poleg tega se je občutno zmanjšala kakovost življenja bližnjih prebivalcev. Preobsežno krčenje močvirskega območja Rugezi v kmetijske namene pa je pripeljalo do znižanja vodne gladine dveh jezer (Bulera in Ruhondo), ki predstavljata glaven vir hidroenergije v Ruandi. Posledično je to pomenilo zmanjšanje proizvodnje električne energije za kar 50 odstotkov in ekstremno zvišanje cen te surovine. Poleg tega je takšna degradacija območja vplivala tudi drugače na življenja okoliških prebivalcev, saj je povzročila občutno zmanjšanje ulova rib, zmanjšanje biotske raznovrstnosti in znižanje poplavne varnosti (UNDP-UNEP 2006, 6–8).

obdobje 2008–2012 problematika okolja ni vključena samo kot neodvisno področje, ampak tudi kot medsektorsko vprašanje. Prav tako je v sklop medsektorskih vprašanj uvrščeno področje zmanjševanja revščine (Government of the Republic of Rwanda 2007, iii).⁶⁵ Prvo prioriteto področje EDPRS je povečevanje gospodarske rasti, katero naj bi Ruanda dosegla predvsem z ustvarjanjem novih delovnih mest in povečevanjem izvoza. V ta namen je vlada sprejela program javnih investicij, s katerimi želi država zmanjšati stroške poslovanja in spodbuditi vlaganja zasebnega sektorja. V Ruandi je kar dve tretjini prebivalstva mlajšega od 25 let, zato država velik poudarek namenja ustvarjanju novih delovnih mest, tudi s pomočjo vlaganj v tehnološki razvoj (Government of the Republic of Rwanda 2007, 46–53).

Drugo prioriteto področje EDPRS je zmanjševanje revščine, še posebej v ruralnih območjih. Reševanje te problematike zajema vključevanje revnih v sistem javnih del, povečanje socialne pomoči, dodelitev finančne pomoči v obliki mikrokreditov, organiziranje tečajev za dodatna usposabljanja itd. (Government of the Republic of Rwanda 2007, 97–98). Iz strategije je razvidno, da se vlada zaveda, kako pomemben vpliv imajo naravni viri na življenje večine ljudi. Preživetje kar 87 odstotkov prebivalstva Ruande je odvisno od kmetijstva, kar 94 odstotkov ljudi pa kot glavni vir energije uporablja les. Pritisk naraščajočega števila prebivalstva se odraža tudi na pretirani izrabi naravnih virov, degradaciji ekosistemov in zmanjšanju biotske raznovrstnosti. Aktivnosti za izboljšanje stanja na tem področju vključujejo razvoj ustreznega pravnega, zakonodajnega in političnega okvira za upravljanje z okoljem, ki bo podkrepjen z učinkovitimi nadzornimi institucijami. Ključne okoljske izboljšave, vključene v EDPRS, obsegajo sanacijo propadajočih mokrišč in gozdov, izvedbo nacionalnega programa za prilagoditev podnebnim spremembam in razvoj mehanizma čistega razvoja (Government of the Republic of Rwanda 2007, 91–92). Za izvedbo vseh zastavljenih ciljev je v EDPRS vključen tudi izvedbeni načrt, ki obsega sprejetje vrste politik, spodbud in reform na vseh omenjenih področjih. Za spremljanje napredka je bil opredeljen sklop indikatorjev in vzpostavljena skupina strokovnjakov, ki bo na državni ravni bdela nad celotnim procesom izvajanja strategije (Government of the Republic of Rwanda 2007, 102–104).

---

⁶⁵ EDPRS sledi dolgoročni viziji razvoja države – »Vizija Ruande 2020«, sprejeti leta 1999, po kateri naj bi Ruanda do leta 2020 postala država s srednjimi dohodki, pri čemer bi se BDP na prebivalca zvišal iz 200 USD (v letu 2000) na 900 USD, za kar bi bila potrebna povprečno 7-odstotna letna gospodarska rast (Government of the Republic of Rwanda 2007, 30).

Tanzanija je svoj prvi PRSP sprejela že leta 2000, toda v njem je bila problematika okolja komaj omenjena. Prav tako so bile nezadostno naslovljene povezave med revščino in okoljem. Zaradi teh pomanjkljivosti se je tanzanijska vlada odločila, da bo v proces oblikovanja strateških dokumentov na tem področju vključila tudi UNDP, kar je leta 2003 vodilo v pričetek sodelovanja v okviru PEI, takrat še samostojnega projekta UNDP.⁶⁶ Eden izmed prvih rezultatov sodelovanja je oblikovanje Nacionalne strategije za rast in zmanjševanje revščine (*National Strategy for Growth and the Reduction of Poverty – NSGRP*) v letu 2005 (za obdobje 2006–2010), v kateri je po zaslugah PEI v poglavje o izboljšanju kakovosti življenja in človekove blaginje vključena zahteva po trajnostnem upravljanju okolja in naravnih virov (Government of the United Republic of Tanzania 2005, 46). PS PEI-Tanzanija je zaslužna tudi za oblikovanje skupine kazalcev, ki oblikujejo sistem nadzora nad izvajanjem zastavljenih ciljev. Tako je bilo nadaljevanje dela PS PEI-Tanzanija osredotočeno predvsem na izvrševanje strategije tako na nacionalni kot tudi na lokalni ravni. Rezultati so bili zelo pozitivni, saj so se v času po sprejetju NSGRP proračunska sredstva za okolje zvišala kar za petkrat. Prav tako je leta 2004 v veljavo stopil Zakon o upravljanju z okoljem (*Environmental Management Act*), ki v Tanzaniji predstavlja krovni akt na področju okoljske zakonodaje. Izvajanje zakona predvideva sprejetje skupno kar 70 uredb, standardov in smernic, zato so bile aktivnosti pobude usmerjene tudi na sooblikovanje potrebne okoljske zakonodaje (IIED 2009, 71–74).

Delo PS PEI Kenije in Ugande je osredotočeno na vključitev ukrepov za zmanjševanje revščine in okoljske degradacije v srednjeročne nacionalne razvojne načrte. PS PEI-Kenija podpira proces izvajanja dolgoročnega strateškega načrta »Vizija 2030«, katerega je kenijska vlada sprejela leta 2008 z namenom, da bi se Kenija preoblikovala v »novo industrializirano državo s srednjimi dohodki, ki bo vsem državljanom zagotavljala visoko kakovost življenja v zdravem, varnem in trajnostnem okolju« (UNDP-UNEP 2010b). Uresničevanje dolgoročne vizije razvoja države poteka v obliki štiriletnih srednjeročnih razvojnih načrtov (*Medium Term Plan*). Prvi izmed njih zajema obdobje med letoma 2008–2012 in vključuje tudi ukrepe za doseganje MRC. Razvoj države je osnovan na podlagi treh stebrov: gospodarskega, socialnega in političnega. Gospodarski steber temelji na postopnem doseganju 10-odstotne gospodarske rasti do leta 2012 in vzdrževanje ravni slednje vse do leta 2030. Dosežena naj bi

---

⁶⁶ UNDP je pričel z izvajanjem aktivnosti v okviru PEI leta 2002, pri čemer se je osredotočal predvsem na svetovanje vladam DVR pri oblikovanju politik na področju zmanjševanja revščine in degradacije okolja. Ker je na tem področju aktivno deloval tudi UNEP, je tri leta kasneje prišlo do uradnega začetka skupnega izvajanja PEI v prvih sedmih afriških DVR (UNDP-UNEP 2011n).

bila s pospeševanjem razvoja ključnih gospodarskih panog: turizma, kmetijstva, trgovine ter s krepitvijo finančnega sektorja. Visoka gospodarska rast bi posledično vodila do zmanjševanja revščine in brezposelnosti v državi. Socialni steber temelji na oblikovanju pravičnega socialnega razvoja v čistem in zdravem okolju. Na področju zaščite okolja so bili sklopu izvajanja sedmega MRC sprejeti različni okoljski ukrepi in programi za preprečevanje izgube naravnih virov. Tako je bil sprejet cilj po povečanju deleža gozdov z 3,82 odstotka na 10 odstotkov površin v državi (Ministry of State for Planning, National Development and Vision 2030 2011, 6–13). V procesu izvajanja srednjeročnega razvojnega načrta so aktivnosti PS PEI-Kenija osredotočene predvsem na projekte s področja zmanjševanja okoljske degradacije in revščine. Tako je bilo tekom tega procesa oblikovanih pet pobud s področja varstva okolja (pobuda za upravljanje povodij, pobuda za zaščito selitvenih poti divjih živali, pobuda za izboljšanje sistema za upravljanje s trdimi odpadki, pobuda za zmanjšanje uporabe plastičnih vrečk in pobuda za pospeševanje načrtovanja rabe zemljišč) (UNDP-UNEP 2011i). Poleg tega je PS PEI-Kenija oblikovala sklop kazalcev za spremljanje povezav med okoljem in revščino, katere je kenijska vlada že uporabila za potrebe spremljanja napredka pri izvajanju prvega srednjeročnega razvojnega načrta (UNDP-UNEP 2011h).

PS PEI-Kenije pa je dosegla še en pomemben napredek na področju načrtovanja politik. V sodelovanju s kenijskim ministrstvom za načrtovanje in nacionalni razvoj, je tako organizacijsko kot finančno pripomogla k pripravi osnutka krovnega akta na področju okolja v državi – Nacionalne okoljske politike. Ta osnutek je nastal kot rezultat številnih razprav med predstavniki vlade, nevladnega sektorja, civilne družbe in člani delovne skupine za pripravo osnutka. Končni osnutek dokumenta, sprejet junija 2008, tako poleg urejanja trajnostnega upravljanja z ekosistemi, trajnostne rabe naravnih virov in njihove zaščite, pokriva tudi okoljska vprašanja na medsektorskih področjih, podpira razvoj revnih predelov in gospodarski razvoj (IIED 2009, 61–62; UNDP-UNEP 2011i).

Projektna skupina PEI Ugande (PS PEI-Uganda) je svoje delo začela s pregledom obstoječih politik, načrtov in programov na področju zmanjševanja revščine, proučitev njihove ustreznosti pri naslavljanju okoljskih vprašanj in pripravo priporočil za zmanjševanje nepravilnosti (UNDP-UNEP 2011i). Na področju zmanjševanja revščine je Uganda sprejela svoj prvi štiriletni Akcijski načrt za izkoreninjenje revščine (*Poverty Eradication Action Plan* – PEAP) že leta 1997. Leta 2007 se je začel obsežen revizijski postopek zadnjega PEAP (za obdobje 2004–2008), katerega rezultati so vodili v oblikovanje petletnega Nacionalnega

razvojnega načrta (*National Development Plan – NDP*) za obdobje 2010/2011–2014/2015, ki ga je ugandska vlada sprejela decembra 2009. V procesu oblikovanja NDP je PS PEI-Uganda prispevala pomembne informacije s področja povezav med ohranjanjem okolja in zmanjševanjem revščine ter sodelovala pri vsebinskem oblikovanju dokumenta, kar je razvidno tudi z umestitvijo okolja kot enega izmed sedmih osrednjih tematskih sklopov (IIED 2009, 49). NDP je prvi izmed skupno šestih načrtovanih srednjeročnih razvojnih načrtov, po katerih naj bi Uganda v času tridesetih let (do leta 2040) postala moderna in uspešna država. Tematski naslov prvega NDP je »Razvoj, zaposlovanje in družbeno-gospodarska preobrazba za večjo blaginjo v državi« (National Planning Authority 2010, 1).⁶⁷ Osrednji cilj in vodilo je doseči čim hitrejšo gospodarsko rast države, s predvideno povprečno 7,2-odstotno rastjo BDP na letni ravni. Pri tem je poseben poudarek namenjen pospeševanju konkurenčnosti in razvoja izvozno usmerjene industrije, pri čemer se je ugandska vlada zavezala, da bo aktivno pomagala pri prodoru podjetij z visoko dodano vrednostjo na tuje trge. Tovrstna podjetja bodo s širitvijo potrebovala vedno več visoko kvalificirane delovne sile, zato bi napredek na tem področju posledično vodil tudi do hitrejše uresnitve drugih zastavljenih razvojnih ciljev, kot je zmanjševanje revščine (National Planning Authority 2010, 2–6). Na področju preprečevanja revščine država najrevnejšemu delu prebivalstva zagotavlja sredstva socialne podpore, sredstva namenjena žrtvam naravnih katastrof, oskrbo za starejše in onemogle, organizira posebna izobraževanja in delavnice za starejše, ustanovljen je bil sklad za pomoč sirotam in najrevnejšim otrokom, vedno več je tudi pobud in programov za aktiviranje lokalnih skupnosti itd. (National Planning Authority 2010, 275). NDP skuša povezati področje zmanjševanja revščine s trajnostno gospodarsko rastjo. Privatni sektor bo tako tudi v prihodnje gonilo rasti in razvoja, medtem ko bo naloga države, da s sprejetimi politikami, ukrepi in reformami, ustvarja ugodno okolje za uspešno delovanje zasebnega sektorja, kot tudi omogoča sodelovanje z javnim sektorjem (National Planning Authority 2010, 43).

Na področju degradacije okolja NDP kot najbolj kritične okoljske probleme izpostavlja zmanjševanje biotske raznovrstnosti, erozijo tal, onesnaževanje in degradacijo rodne prsti kot posledice povečane gospodarske aktivnosti in zviševanja števila prebivalstva. Ugandska vlada

---

⁶⁷ Dokument sestavlja skupno osem sklopov ciljev: »povečanje prihodkov gospodinjstev in spodbujanje pravičnosti; ustvarjanje kakovostnih rednih delovnih mest in izboljšanje dostopa do njih; povečanje vrednosti gospodarske infrastrukture; izboljšanje dostopa do kakovostnih socialnih storitev; pospeševanje znanosti, tehnologij in inovacij ter informacijsko-komunikacijskih tehnologij za izboljšanje konkurenčnosti; pospeševanje razvoja človeškega kapitala; krepitev dobrega upravljanja, obrambe in varnosti; pospeševanje prizadevanj za nadzor nad rastjo prebivalstva in pospeševanje trajnostne rabe okoljskih in naravnih virov« (National Planning Authority 2010, 5).

priznava, da so se sprejeti zakoni, predpisi in uredbe o upravljanju z naravnimi viri v preteklosti slabo izvajali, kar se je posledično odražalo v konstantni izrabi in degradaciji okolja. Za izboljšanje stanja na tem področju so bili v NDP vključeni naslednji cilji: obnova degradiranih ekosistemov in vzpostavitev nadzornega sistema, zagotovitev trajnostnega upravljanja z naravnimi viri tudi z vključitvijo dimenzije okolja v vse nadaljnje razvojne pobude, krepitev izvajanja sprejetih politik in moči sodstva ter ostalih institucij, ki bdijo nad upravljanjem z okoljem, vse to v okviru trajne krepitve okoljske ozaveščenosti prebivalstva (National Planning Authority 2010, 309–314).

Sistem nadzora nad izvajanjem NDP temelji na razvojnih kazalcih, ki so bili določeni za vsak cilj posebej (npr. višina dohodka na prebivalca, delež prebivalstva, ki živi pod mejo revščine, indeks človekovega razvoja, stopnja zaposlenosti, pričakovana življenjska doba itd.) (National Planning Authority 2010, 71–72). Nad celotnim postopkom koordinacije izvajanja NDP stoji urad predsednika vlade, ki nadzoruje delo posameznih resorskih ministrstev, služb in agencij. Ustanovljeni so bili tudi trije dodatni odbori za uspešnejšo koordinacijo aktivnosti na tem področju (National Planning Authority 2010, 401–402).

PS PEI-Uganda je poleg sooblikovanja NDP aktivno sodelovala tudi v procesu oblikovanja državnega proračuna, z namenom dodelitve večjih sredstev za potrebe vključevanja problematike revščine in degradacije okolja v politike in načrte ostalih sektorjev (zdravstvo, kmetijstvo, turizem, industrija). Tako so se v času izvajanja PEI proračunska sredstva za okolje dvignila z 0,25 odstotka na 0,575 odstotka celotnega državnega proračuna (z dodatno dodeljenima dvema odstotkoma proračunskih sredstev za urejanje področja zagotavljanja dostopa do pitne vode in sanitarij) (IIED 2009, 49–50).

V Ugandi so bile tekom izvajanja PEI izpeljane in dokončane vse predvidene aktivnosti. Ker finančna sredstva za nadaljnjo izvajanje PEI niso bila zagotovljena, je bila pobuda v letu 2011 zaključena (UNDP-UNEP 2011).

V Maliju, Mavretaniji, Mozambiku in Tanzaniji so se v drugi fazi izvajanja PEI pričele aktivnosti za oblikovanje tretje generacije nacionalnih strategij oz. akcijskih načrtov za zmanjševanje revščine. Tako je PS PEI-Mali v ta namen izpeljala strateške študije s področja okolja za zdravstveni, kmetijski in ribiški sektor. Pripravljene študije in ocene so pripomogle k odločitvi malijske vlade, da nadaljuje s procesom reševanja okoljskih vprašanj, ki bodo tako

dobila svoje mesto tudi v tretjem PRSP (UNDP-UNEP 2011j). PS PEI-Mavretanija je skupaj z ministrstvom za okolje in trajnostni razvoj ter ministrstvom za gospodarske zadeve in razvoj sodelovala pri pregledu in oceni izvajanja PRSP-2. Na podlagi pridobljenih informacij je v letu 2010 potekalo oblikovanje tretjega PRSP (PRSP-3), ki prepoznava pomembnost povezav med revščino in okoljem. PRSP-3 (za obdobje 2011–2015) je svet ministrov potrdil v začetku leta 2011 (UNDP-UNEP 2011e). PS PEI-Mozambik je na podlagi pripravljenega poročila o okoljskem sektorju in poročila o medsektorskih vprašanjih dosegla, da je v APRAP-3 (za obdobje 2011–2014) trajnostno upravljanje z okoljem ena izmed osrednjih prioritet (UNDP-UNEP 2011k). V Tanzaniji je delo PS PEI v drugi fazi temeljilo na odločitvi vlade za sprejetje novega NSGRP-2 za obdobje 2011–2015.⁶⁸ Aktivnosti PS PEI-Tanzanija so tako osredotočene na izvrševanje sprejetih ciljev in krepitev zmogljivosti za čim večjo integracijo okoljskih vprašanj v lokalne razvojne načrte (UNDP-UNEP 2011m).

Aktivnosti PS PEI-Ruanda so bile v drugi fazi osredotočene na izvajanje sprejetih zavez iz EDPRS. PS PEI-Ruanda je skupaj s posameznimi resorji in agencijami sodelovala pri pripravi sektorskih strategij (s smernicami in predlogi) za uresničevanje sprejetih ciljev, tako na nacionalni kot tudi na lokalni ravni. Junija leta 2009 je prišlo do sprejetja petletnega Strateškega načrta sektorja za okolje in naravne vire (*Strategic Plan for the Environment and Natural Resources Sector*) za obdobje 2009–2013, ki vključuje osem prioriternih področij: trajnostno upravljanje z zemljišči, vodnimi viri, gozdovi in biomaso, ohranjanje ekosistemov, trajnostno koriščenje rudnin in mineralov, upoštevanje okoljske trajnosti pri sprejemanje razvojnih politik, programov in načrtov, vzpostavitev zakonodajnega okvira za upravljanje z okoljem in naravnimi viri ter izboljšanje zmogljivosti institucij na področju upravljanju z njimi (Ministry of Natural Resources of the Republic of Rwanda 2009, vi). Kot rezultat tesnega sodelovanja z ruandskim ministrstvom za finance je PS PEI-Ruanda dosegla tudi povečanje sredstev za financiranje okoljskih projektov ostalih ministrstev (UNDP-UNEP 2011g).

Leta 2008 je v Keniji prišlo do pregleda vseh aktivnosti, izvedenih v okviru prve faze pobude, na osnovi katerih je bil v sodelovanju s kenijsko vlado sprejet načrt za drugo fazo izvajanja

---

⁶⁸ NSGRP-2 sestavljajo trije stebri oz. sklopi ciljev. Prvi steber je namenjen pospeševanju gospodarske rasti in zmanjševanju revščine. V njem najdemo tudi cilje na področju reševanja problematike okolja (zagotavljanje varnosti preskrbe s hrano, zagotavljanje okoljske trajnosti, prilagajanje podnebnim spremembam ter zmanjšanje tveganj). Drugi steber je namenjen izboljšanju kakovosti življenja in blaginje, tretji pa izboljšanju vodenja in odgovornosti državnega aparata (UNDP-UNEP 2011m).

pobude (za obdobje 2011–2013). Aktivnosti PEI so v tej fazi osredotočene na usposabljanje vladnih predstavnikov (predvsem iz vrst gospodarskih in razvojnih institucij) o ekonomski vrednosti okolja, pripravo celovite ekonomske ocene vrednosti ključnih ekosistemov v državi in vključitev vprašanj okolja v proces oblikovanja državnega proračuna (UNDP-UNEP 2011i).

5.5.2 Izboljšanje razumevanja vloge okolja pri zmanjševanju revščine

Eden izmed osrednjih namenov izvajanja PEI je tudi izboljšanje razumevanja pomena, ki ga ima trajnostno upravljanje okolja pri zmanjševanju revščine. Tako je bilo v vseh sedmih obravnavanih državah zbranih ogromno informacij o stanju okolja, stopnji revščine in povezavah med njima. Na podlagi zbranih podatkov so bile nato oblikovane študije o vrednosti ekosistemskih storitev, ocene stanja okolja, ekonomske analize vloge naravnih virov pri gospodarski rasti in poročila o stopnji odvisnosti prebivalstva od naravnih virov. Ob tem so PS PEI predstavile tudi potrebne ukrepe in smernice za izboljšanje stanja.

V Mavretaniji, Ugandi in Tanzaniji so PS PEI sodelovale pri pripravi ocen stanja okolja v državi. Tako je PS PEI-Mavretanija leta 2009 pripomogla k oblikovanju prvega Poročila o stanju okolja v državi (UNDP-UNEP 2011e). Podobno oceno je pripravila tudi PS PEI-Tanzanija (UNDP-UNEP 2011m). V Ugandi je ocena stanja ekosistemov v državi in njihovega vpliva na kvaliteto življenja ljudi pokazala, da so vsi ekosistemi v državi (gozdovi, mokrišča, pašniki, vodne pustinje, kmetijske površine in zaščitena območja divjine) preobremenjeni, raven obremenjenosti pa variira s stopnjo odvisnosti prebivalstva. Problematika je še posebej razvidna na podeželju, kjer živi velika večina prebivalstva (več kot 85 odstotkov) in katerega preživetje je odvisno prav od naravnih virov. Odvisnost od okolja je še posebej razvidna pri tretjini najrevnejše populacije, katere preživetje je v celoti odvisno od zemljišč, na katerih pridelujejo poljščine za prehrano in prodajo, pasejo živino, pridobivajo les za kuhanje ter gradnjo itd. Prav intenzivna uporaba kmetijskih površin pa sčasoma vodi do degradacije tal, slabšanje kakovosti prsti pa v zmanjšanje produktivnosti ter povečanje revščine. Tako postane krog revščine sklenjen (National Environment Management Authority 2006, 2–8). Ocena je pokazala, da so biotska raznovrstnost, pridelava hrane, oskrba z vodo in energetski viri štiri ekosistemске storitve, katerih stanje je najbolj zaskrbljujoče. Glavni vzroki za zmanjševanje biotske raznovrstnosti so obsežna izsekavanja gozdnih površin (deforestacija) za raznorazne namene, krčenje (izsuševanje) območij mokrišč za potrebe izgradnje novih naselij ob konstantnem večanju števila prebivalstva, selektivna sečnja

drevesnih vrst za potrebe lesne industrije, divji lov in uporaba neprimernih tehnik ribolova. Izginjanje habitata vedno bolj ogroža nekatere že sedaj redke rastlinske vrste, predvsem zaradi intenzivnega kmetijstva, preobsežne sečnje gozdov in razvoja infrastrukture. Naraščanje prebivalstva s povprečno 3,4-odstotno letno stopnjo rasti predstavlja velik pritisk na okolje tudi na področju pridelave hrane. Od leta 1981 se je proizvodnja žit v državi povečala kar za 88 odstotkov, toda če primerjamo pridelavo žit na prebivalca, se je ta povečala le za 1 odstotek. S širitvijo intenzivnega kmetijstva je prišlo do opustitve tradicionalnega kolobarjenja, kar je posledično pripeljalo do degradacije prsti ter zvišanja uporabe umetnih gnojil in kemičnih sredstev, slednje pa je (skupaj s širitvijo industrializacije) pustilo davek na poslabšanju kakovosti voda (Centre for Resource Analysis Limited 2006, 11–18).

Za doseganje potrebne pozornosti vlad je vseh sedem PS PEI pripravilo študije/analize o povezavah med okoljem in gospodarstvom v obravnavanih državah. PS PEI-Mavretanija je v okviru pobude pripravila ekonomsko analizo stroškov okoljske degradacije in netrajnostne rabe naravnih virov (UNDP-UNEP 2011e). Podobno analizo je oblikovala PS PEI-Mali, in sicer študijo o gospodarskih razsežnostih degradacije okolja skupaj s stroški sanacije. Študija je pokazala, kakšne koristi ima lahko država, če se odloči za vlaganje v trajnostno rabo naravnih virov in poskrbi za uspešno upravljanje z okoljem. Izsledki so med predstavniki oblasti sprožili velik odziv, zato so bile ključne ugotovitve študije strnjene v kratek priročnik za dvig splošne ozaveščenosti na tem področju in krepitev odnosov s partnerji v pobudi (UNDP-UNEP 2011j). V primeru Mozambika in Kenije sta se PS PEI nasprotno osredotočili na pozitivne učinke trajnostnega upravljanja z okoljem na gospodarstva držav. Tako je PS PEI-Mozambik oblikovala poročilo, ki predstavi gospodarske koristi vlaganj v trajnostno upravljanje z naravnimi viri, pri čemer se poročilo osredotoča na kmetijstvo, ribištvo in zdravstveni sektor (UNDP-UNEP 2011k). PS PEI-Kenija je (leta 2007) je podobno kot PS PEI-Mozambik pripravila ekonomsko oceno vpliva okolja in naravnih virov na gospodarsko rast in zmanjševanje revščine, s katero je bilo zbranih veliko ekonomskih pokazateljev vrednosti okolja (UNDP-UNEP 2011i). Tudi PS PEI-Ruanda je za vladni sektor (posebno za ministrstvo za finance in gospodarsko načrtovanje, ki je odgovorno za pripravo EDPRS) oblikovala posebno poročilo o pomenu vključitve okoljske problematike v strategijo za zmanjševanje revščine. V njem najdemo posebej izpostavljene vplive deforestacije na degradacijo okolja. V Ruandi je bilo namreč od leta 1960 naprej uničenih kar 63 odstotkov vseh gozdov, kar je pripeljalo do oteženega iskanja kurilnega lesa. Degradacija okolja zaradi slabega upravljanja pušča svoj davek tudi na zniževanju produktivnosti v kmetijskem

sektorju, ki predstavlja 90 odstotkov zaposlitev v Ruandi, od stanja v kmetijstvu pa je odvisna tudi splošna varnost preskrbe s hrano (UNDP-UNEP 2007, 11–15).

Analize pa niso bile pripravljene samo na nacionalni ravni. PS PEI-Mavretanija je pozitivno delovala tudi na področju širjenja znanja o trajnostnem razvoju na območni in lokalni ravni, saj je bilo pripravljenih veliko študij, ki so prikazale odvisnost vseh treh dimenzij trajnostnega razvoja. Tako je bila leta 2008 narejena študija o stanju okolja v štirih občinah (Commune de Maal de la Wilaya du Brakna, Commune de Baédiam Wilaya du Guidimakha, Commune D'Aghorat de la Wilaya de l'Assaba, Commune de Foum Gleïta Wilaya du Gorgol), kjer je bilo stanje na področju revščine najbolj zaskrbljujoče, v naslednjem letu pa je v dveh izmed njih (Assaba in Brakna) že prišlo do lansiranja dveh pilotnih projektov. Skupno je bilo v okviru pobude v Mavretaniji pripravljenih 12 strateških študij (ocen, pregledov stanja okolja, ekosistemov, ekonomskih analiz itd.) (UNDP-UNEP 2011e). Tudi aktivnosti PS PEI-Mali so obsegale prepoznavanje območij v državi, kjer so bile povezave med revščino in okoljem najbolj kritične. V ta namen je bila v Maliju pripravljena študija z namenom identificiranja potencialnih projektov za izboljšanje stanja na omenjenih področjih, in sicer v dvanajstih okrožjih treh najbolj ogroženih regij (UNDP-UNEP 2010c).

V Keniji je v okviru pobude prišlo do sodelovanja z uslužbenci z ministrstva za načrtovanje in nacionalni razvoj pri pripravi okoljskih akcijskih načrtov za tri okrožja (Bondo, Murang'a in Meru South). Nacionalni urad za upravljanje z okoljem je predlagal, da se tovrstne okoljske akcijske načrte pripravi še za vsa ostala okrožja in PS PEI-Kenija je na osnovi pridobljenih podatkov sodelovala pri pripravi razvojnih načrtov za vsa okrožja v državi (UNDP-UNEP 2011i). Tudi v Ugandi je PS PEI sodelovala pri oblikovanju okoljskih politik in vključevanju okoljske problematike v razvojne načrte in proračune treh revnih okrožjih – Masindi, Nakasongola in Butaleja (UNDP-UNEP 2011l).

5.5.3 Širitev ozaveščenosti in znanja o povezavah med revščino in okoljem

Poleg priprave omenjenih študij, ocen, poročil in smernic, ki so namenjena predvsem vladnim uslužbencem in ostalim ključnim akterjem pri sprejemanju odločitev, PEI deluje tudi na področju širjenja ozaveščenosti o pomembnosti naslavljanja in reševanja vprašanj degradacije okolja in njegovih povezavah z revščino med predstavniki ostalih interesnih skupin v javnem in zasebnem sektorju, predstavniki NVO, akademske sfere in drugimi. V ta namen so bile organizirane številne delavnice, predavanja in okrogle mize, poleg tega pa so se PS PEI za

doseganje čim širšega kroga ljudi posluževale tudi sredstev množičnega komuniciranja (radijski programi, televizijski programi, tiskani mediji).

Tako so bile na tem področju (med drugim) izpeljane naslednje aktivnosti:

- PS PEI-Mozambik je za potrebe izboljšanja ozaveščenosti o pomembnosti okolja in povezav med revščino in okoljem organizirala izobraževalni tečaj za 53 novinarjev ter različne izobraževalne tečaje za učitelje. Izpeljana so bila usposabljanja za vodilne vladne uslužbenke z namenom prikaza vpliva problematike revščina-okolje na državno gospodarstvo. Na isto temo so bile izpeljane delavnice tudi za privatni sektor. PS PEI-Mozambik je delovala tudi na področju vključevanja izobraževanja o okolju v učne načrte osnovnih in srednjih šol (UNDP-UNEP 2011k).
- Za boljše razumevanje povezav med okoljem in revščino so tudi PS PEI v Maliju, Mavretaniji in Keniji organizirale različna izobraževanja. Tako je PS PEI-Mavretanija za vladne uslužbenke, akademike in ekonomiste izvedla delavnice, kjer so se lahko seznanili s postopkom oblikovanja enotne ocene ekosistemov, PS PEI-Kenija pa je vladne predstavnike seznanila o pomembnosti skupnega reševanja problematike revščine in degradacije okolja (UNDP-UNEP 2011e; UNDP-UNEP 2011i). Na prošnjo malijske vlade je PS PEI-Mali sodelovala pri vzpostavitvi sistema za upravljanje podatkov s področja okolja. Uvedeni so bili okoljski kazalci, prav tako pa tudi smernice za uspešno zbiranje podatkov za vsak posamezen kazalec. Za olajšanje pregleda je sistem razdeljen na 12 okoljskih tem. Za lažji dostop do informacij je bila v ta namen oblikovana tudi spletna stran (UNDP-UNEP 2011j).
- PS PEI-Ruanda in PS PEI-Uganda sta na področju širitve ozaveščenosti o problematiki revščina-okolje aktivno delovali tako z vodenjem izobraževanj (o pozitivnih učinkih trajnostnega upravljanja z okoljem na zmanjševanje revščine) za vladne uslužbenke, kot tudi za predstavnike interesnih skupin javnega in zasebnega sektorja. V Ruandi se je tovrstnih izobraževanj samo v letu 2010 udeležilo 1.200 članov lokalnih odborov za okolje. Dodatnih 500 uslužbencev na območni in lokalni ravni je bilo deležnih izobraževanja o upravljanju s podatki o okolju, z namenom izboljšanja okoljskega načrtovanja (UNDP-UNEP 2011g). Za širjenje informacij sta se obe PS PEI posluževali tudi tiskanih medijev, radijskih in televizijskih programov (UNDP-UNEP 2011g; UNDP-UNEP 2011i; IIED 2009, 50–52).
- V Tanzaniji je pozitiven napredek na področju izboljšanja razumevanja o pomembnosti okoljske problematike mogoče zaslediti pri imenovanju novih okoljskih inšpektorjev,

okoljskih koordinatorjev za posamezne sektorje in kar 125 novih okrožnih nadzornikov za okolje (od skupno 132 okrožij v državi). PS PEI-Tanzanija je v tej državi pripomogla k širitvi splošne ozaveščenosti o povezavah med revščino in okoljem tako s pomočjo letakov, brošur, časopisnih člankov in drugega promocijskega materiala. Prav zaradi uspešno opravljenega dela je bila PS PEI-Tanzanija zaprosena, da prevzame vodilno vlogo tudi pri reševanju problematike enakopravnosti spolov (UNDP-UNEP 2011m; IIED 2009, 72–73).

Tabela 5.2: Ključni dosežki PEI po obravnavanih državah

DRŽAVA	KLJUČNI DOSEŽKI POBUDE REVŠČINA-OKOLJE
Kenija	<ul style="list-style-type: none"> – Sodelovanje pri pripravi in izvedbi prvega srednjeročnega razvojnega načrta (za obdobje 2008–2012), ki predstavlja del dolgoročne strategije razvoja države »Vizija 2030«; – priprava sklopa kazalcev za spremljanje napredka pri izvajanju sprejetih razvojnih ciljev; – sodelovanje pri pripravi osnutka krovnega akta na področju okolja v državi – Nacionalne okoljske politike; – priprava ekonomske ocene vpliva okolja in naravnih virov na gospodarsko rast in zmanjševanje revščine; – sodelovanje z ministrstvom za načrtovanje in nacionalni razvoj pri pripravi okoljskih akcijskih načrtov za tri okrožja (Bondo, Murang'a in Meru South); – organiziranje izobraževanj za vladne uslužbence o povezanosti problematike revščine in okolja.
Mali	<ul style="list-style-type: none"> – Sodelovanje pri oblikovanju PRSP-2 (za obdobje 2007–2011), v katerem je ohranjanje in trajnostno upravljanje z naravnimi viri eno izmed prioritetenih področij; – sodelovanje pri oblikovanju mehanizma nadzora nad izvajanjem PRSP-2; – sodelovanje v procesu oblikovanja PRSP-3; – izvedba študije o gospodarskih razsežnostih degradacije okolja skupaj s stroški sanacije; – vzpostavitev sistema za upravljanje podatkov s področja okolja; – organiziranje usposabljanj za vladne uslužbence, ekonomiste in akademike o postopku oblikovanja enotne ocene ekosistemov.
Mavretanija	<ul style="list-style-type: none"> – Sodelovanje pri pripravi in izvajanju PRSP-2 (za obdobje 2006–2010), ki prepoznava, da sta cilja po zmanjševanju revščine in gospodarski rasti lahko dosežena le s trajnostnim upravljanjem z naravnimi viri; – sodelovanje pri pripravi Nacionalnega akcijskega načrta za okolje, ki predstavlja ključen dokument/strategijo za upravljanje z okoljem (sprejet leta 2006); – sodelovanje pri pripravi PRSP-3 (za obdobje 2011–2015), ki prepoznava pomembnost povezav med revščino in okoljem; – sooblikovanje prvega Poročila o stanju okolja v državi; – izvedba ekonomske analize stroškov okoljske degradacije in netrajnostne rabe naravnih virov; – organiziranje usposabljanj za vladne uslužbence, akademike in ekonomiste, kjer so se lahko seznanili s postopkom oblikovanja enotne ocene ekosistemov.

Mozambik	<ul style="list-style-type: none"> – Sodelovanje pri pripravi APRAP-2 (za obdobje 2006–2009), v katerem je okolje razpoznano kot medsektorsko področje, trajnostno upravljanje z naravnimi viri pa eden izmed prioritetenih okoljskih ciljev; – sodelovanje pri pripravi APRAP-3 (za obdobje 2011–2014), v katerem je trajnostno upravljanje z okoljem ena izmed osrednjih prioritet; – priprava poročila o gospodarskih koristih vlaganja v trajnostno upravljanje z naravnimi viri; – organiziranje izobraževalnih tečajev in usposabljanj na temo revščina-okolje za vodilne vladne uslužbenke in predstavnike drugih interesnih skupin.
Ruanda	<ul style="list-style-type: none"> – Priprava Ekonomske analize upravljanja z naravnimi viri, ki prikazuje odnose med naravnimi viri, gospodarstvom in revščino; – sodelovanje pri pripravi EDPRS (za obdobje 2008–2012), ki obravnava problematiko revščine in degradacije okolja kot medsektorski vprašanji; – priprava sektorskih strategij (s smernicami in predlogi) za uresničevanje sprejetih ciljev, vključenih v EDPRS; – sodelovanje pri pripravi Strateškega načrta sektorja za okolje in naravne vire (za obdobje 2009–2013); – povečanje sredstev iz državnega proračuna za financiranje okoljskih projektov; – priprava poročila o pomenu vključitve reševanja okoljske problematike v strategijo za zmanjševanje revščine; – širjenje ozaveščenosti o povezanosti problematike revščine in okolja s pomočjo tiskanih medijev, radijskih in televizijskih programov.
Tanzanija	<ul style="list-style-type: none"> – Sodelovanje pri oblikovanju in izvedbi NSGRP (za obdobje 2006–2010), v katerem je bila razpoznana potreba po trajnostnem upravljanju z naravnimi viri (po sprejetju NSGRP so se proračunska sredstva za okolje zvišala za petkrat); – sodelovanje pri oblikovanju skupine kazalcev, ki oblikujejo sistem nadzora nad izvajanjem NSGRP; – sodelovanje pri pripravi potrebnih uredb, standardov in smernic za izvajanje Zakona o upravljanju z okoljem; – sodelovanje pri oblikovanju NSGRP-2 (za obdobje 2011–2015), v katerem najdemo tudi cilje s področja reševanja problematike okolja; – sooblikovanje ocene o stanju okolja v državi; – širitev splošne ozaveščenosti o povezavah med revščino in okoljem tako s pomočjo letakov, brošur, časopisnih člankov in drugega promocijskega materiala.
Uganda	<ul style="list-style-type: none"> – Sodelovanje pri pripravi in izvedbi NDP (za obdobje 2010/2011–2014/2015), v katerem je okoljska tematika ena izmed osmih osrednjih tem; – sooblikovanje mehanizma nadzora nad izvajanjem NDP; – sodelovanje v procesu oblikovanja državnega proračuna (dvig sredstev, namenjenih za urejanje okoljskih vprašanj, z 0,25 odstotka na 0,575 odstotka državnega proračuna); – priprava ocene stanja ekosistemov v državi in njihovega vpliva na kvaliteto življenja ljudi; – vodenje izobraževanj (za zaposlene v vladnih krogih) o pozitivnih učinkih trajnostnega upravljanja z okoljem na zmanjševanje revščine.

Vir: povzeto po UNDP-UNEP (2011e; 2011g; 2011i; 2011j; 2011k; 2011l; 2011m) in IIED (2009, 50–74).

6 SKLEP

Koncept trajnostnega razvoja je dokaj nov pojem, saj je bil javnosti prvič uradno predstavljen šele pred petindvajsetimi leti. K njegovi širši razpoznavnosti je pripomoglo poročilo WCED Naša skupna prihodnost, ki je prvič povezalo tri ključne elemente trajnostnega razvoja: gospodarski razvoj, socialni razvoj in varstvo okolja. Tako je bila tudi na ravni mednarodne skupnosti priznana potreba po gospodarskem razvoju, ki bo temeljil na ohranjanju in racionalni rabi naravnih virov, poleg tega pa bo izboljšal kakovost življenja ljudi, ne da bi pri tem ogrožal možnosti razvoja prihodnjih generacij.

Ob spoznanju, da je preživetje najrevnejšega dela prebivalstva še kako odvisno prav od (vedno bolj degradiranega) okolja, sta UNDP in UNEP leta 2005 začela z izvajanjem skupne pobude Revščina-okolje. Njen glavni namen in cilj je vključitev trajnostnega upravljanja z okoljem v temeljne nacionalne razvojne dokumente. Zaseduje prepričanje, da lahko s trajnostnim upravljanjem z naravnimi viri dosežemo izboljšanje kakovosti življenja, zdravja in blaginje vseh ljudi, še posebej najrevnejših, ki se nanje najbolj zanašajo. Pri tem je pomembno, da se novi cilji in ukrepi na tem področju vključijo v ključne nacionalne razvojne dokumente, ki vladam predstavljajo vodilo pri oblikovanju in sprejemanju nadaljnjih odločitev.

Za potrebe diplomskega dela sem analizirala izvajanje pobude v sedmih afriških DVR, ki so prve pristopile k izvajanju PEI – Kenija, Mali, Mavretanija, Mozambik, Ruanda, Tanzanija in Uganda. Države so si med seboj različne po številnih osnovnih značilnostih (lega, površina, število prebivalstva, obseg naravnih bogastev itd.), toda skupne so jim tri ključne karakteristike, zaradi katerih dobi izvajanje pobude smisel: nizek indeks človekovega razvoja, visoka odvisnost gospodarstva od naravnih virov ter visoka stopnja revščine. Tako UNDP na lestvici HDI za leto 2011 vseh sedem držav uvršča med države z nizko stopnjo človekovega razvoja. Najvišje je uvrščena Kenija (na 143. mestu), na repu lestvice pa najdemo Mozambik (na 183. mestu od skupno 187 držav). Gospodarstva obravnavanih držav v veliki meri slonijo prav na storitvah in dobrinah okolja. Panoge primarnega sektorja (kmetijstvo, gozdarstvo, ribištvo, rudarstvo) v vseh sedmih državah ustvarijo več kot petino nacionalnega BDP in zaposlujejo visok dežel aktivnega prebivalstva. Tako je v kmetijstvu zaposlenih več kot 70 odstotkov aktivne populacije Malija, Mozambika, Ruande in Ugande. V Ruandi je ta delež

kar 88-odstoten. Ker velika večina prebivalstva živi na podeželju, njihova sposobnost preživetja v veliki meri temelji prav na naravnem okolju in njegovih virih.

Tretja skupna točka obravnavanih držav je visoka stopnja skrajne revščine. Čeprav se slednja v večini primerov postopoma znižuje, je v primeru Ruande, Tanzanije, Mozambika in Malija še vedno prisotna pri več kot 40 odstotkih prebivalstva. Najvišja stopnja absolutne revščine je (po podatkih iz leta 2005) v Ruandi (77-odstotna), najnižja pa v Keniji, kjer v skrajni revščini živi petina prebivalstva. Prav visoka stopnja revščine in odvisnosti prebivalstva od naravnih virov kažeta, da so pobude, kot je PEI, v teh državah še kako pomembne, saj lahko pomembno vlivajo na kvaliteto življenja velikega dela prebivalstva.

Delo PS PEI v začetni fazi obsega predvsem zbiranje osnovnih informacij s področja okolja in revščine v posamezni državi. Na podlagi vseh zbranih podatkov so bile tekom pobude pripravljene številne študije o vrednosti ekosistemskih storitev, ocene stanja okolja, ekonomske analize vloge naravnih virov pri gospodarski rasti in poročila o stopnji odvisnosti prebivalstva od naravnih virov. Da bi dosegle potrebno pozornost predstavnikov oblasti, so PS PEI v vseh sedmih obravnavanih državah pripravile analize/študije o povezavah med okoljem in gospodarstvom. Tako je PS PEI-Mavretanija pripravila ekonomsko analizo stroškov okoljske degradacije, PS PEI-Mali pa je v podobno študijo poleg gospodarskih razsežnostih degradacije okolja vključila tudi predvidene stroške sanacije povzročene škode. Izsledki so med predstavniki oblasti sprožili velik odziv, zato so bile ključne ugotovitve študije strnjene v kratek priročnik za dvig splošne ozaveščenosti na tem področju. Podobne študije o ekonomski vrednosti okolja so bile pripravljene tudi v Mavretaniji in Keniji. V Mavretaniji in Ugandi so PS PEI pripravile ocene stanja ekosistemov v državi. V primeru Ugande so pridobljeni podatki pokazali, da so vsi ekosistemi v državi (gozdovi, mokrišča, pašniki, vodne pustinje, kmetijske površine in zaščitena območja divjine) preobremenjeni, raven obremenjenosti pa variira s stopnjo odvisnosti prebivalstva. Problematika je še posebej razvidna na podeželju, kjer živi velika večina prebivalstva in katerega preživetje je odvisno prav od naravnih virov, kar posledično vodi v preobremenjenost ekosistemov.

Na podlagi vseh pridobljenih podatkov so PS PEI nato izoblikovale najprimernejše vstopne točke, torej izbor ključnih nacionalnih strateških dokumentov in načrtov, s pomočjo katerih bi bilo mogoče vključiti povezave s področja revščine in okolja v nacionalno razvojno načrtovanje. Kot najpomembnejše vstopne točke so se izkazali nacionalni strateški dokumenti

za zmanjševanje revščine, saj predstavljajo že sprejet in utečen mehanizem, ki ga priznavajo številne države, poleg njih pa še nacionalni razvojni načrti.

Temeljni cilj pobude – vključitev trajnostnega upravljanja z naravnimi viri v ključne nacionalne razvojne načrte oz. strategije za zmanjševanje revščine, je bil dosežen v vseh sedmih obravnavanih državah. Tako so PS PEI v Maliju, Mavretaniji, Mozambiku, Ruandi in Tanzaniji sodelovale v procesu oblikovanja in izvajanja nacionalnih strategij (oz. načrtov) za zmanjševanje revščine, v primeru Ugande in Kenije pa pri oblikovanju srednjeročnih razvojnih načrtov. Poleg tega so PS PEI vladam držav svetovale tudi na področju oblikovanja in vzpostavitve primerne sistema oz. mehanizma nadzora nad izvajanjem sprejetih ciljev. V Maliju, Mavretaniji, Mozambiku in Tanzaniji so se tekom druge faze pobude pričele aktivnosti za oblikovanje že tretje generacije nacionalnih strategij za zmanjševanje revščine. PS PEI-Kenija je na področju načrtovanja politik, v sodelovanju s kenijskim ministrstvom za načrtovanje in nacionalni razvoj, tako organizacijsko kot finančno pripomogla k pripravi pomembnega osnutka krovnega akta – Nacionalne okoljske politike, ki ga je kenijska vlada potrdila leta 2008. Tudi PS PEI-Uganda je v fazi priprave Nacionalnega razvojnega načrta za obdobje 2010/2011–2014/2015 prispevala pomembne informacije s področja povezav med ohranjanjem okolja in zmanjševanjem revščine ter sodelovala pri vsebinskem oblikovanju dokumenta, kar je razvidno tudi z umestitvijo okolja kot enega izmed osmih tematskih sklopov.

Uspeh pobude temelji na poglobljenem zbiranju informacij s področja okolja in družbe, pripravi študij in analiz za vse sodelujoče v procesu oblikovanja razvojnih politik, uspešnem sodelovanju z vladnimi predstavniki in končno tudi v samih strokovnjakih UNDP in UNEP, ki uspešno sodelujejo z vladnimi predstavniki sodelujočih držav. Na podlagi analize vseh dostopnih podatkov lahko uvodoma zastavljeno hipotezo potrdim, saj je OZN s skupno pobudo UNDP/UNEP Revščina-okolje res prispevala k začetkom celostnih rešitev problematike revščine in degradacije okolja. S pomočjo pobude je bilo področje trajnostnega upravljanja z naravnimi viri vključeno v ključne nacionalne razvojne dokumente. V vseh sedmih državah je tako prišlo do sprejetja nacionalnih strateških dokumentov za zmanjševanje revščine oz. do razvojnih načrtov, ki vključujejo tudi področje trajnostnega upravljanja z naravnimi viri.

Lahko sklenemo, da je v vseh obravnavanih državah prišlo do napredka na področju varstva okolja in vključevanja slednjega v temeljne politične procese. Poleg tega je pobuda PEI prispevala k dvigu ozaveščenosti o nujnosti skupnega reševanja problematike okoljske degradacije in revščine tako med vodilnimi vladnimi uslužbenci kot tudi med širšo javnostjo. V ta namen so bila organizirana številna usposabljanja, delavnice in tečaji, informacije pa so bile posredovane tudi s pomočjo tiskanih medijev, letakov, brošur ter drugega promocijskega materiala.

Ob koncu ne smemo pozabiti, komu je pobuda Revščina-okolje pravzaprav namenjena. Koristi od trajnostnega upravljanja okolja bodo namreč imeli v prvi vrsti tisti, ki so z njim najbolj povezani in katerih preživetje je pogosto v celoti odvisno od naravnih virov, to je najrevnejši del prebivalstva. Delež slednjega se v sedmih obravnavanih državah giblje med 20 in 77 odstotki celotne populacije. Zato lahko trdimo, da bodo sprejeti nacionalni razvojni dokumenti, ob predpostavki, da do njihovega izvajanja tudi pride, izboljšali kakovost življenja milijonov najrevnejših prebivalcev sodelujočih držav.

8 LITERATURA

1. Agencija Republike Slovenije za okolje. 2002. *Poročilo o stanju okolja 2002 – Narava in biotska raznovrstnost*. Dostopno prek: http://www.arso.gov.si/varstvo%20okolja/poro%C4%8Dila/poro%C4%8Dila%20o%20stanju%20okolja%20v%20Sloveniji/biotska_raznovrstnost.pdf (2. februar 2012).
2. --- 2011. *Podnebne spremembe*. Dostopno prek: <http://www.arso.gov.si/podnebne%20spremembe/vpra%C5%A1anja%20in%20odgovori/#N1053> (10. oktober 2011).
3. Bennett, Leroy A. in Jamer K. Oliver. 2002. *International Organizations: Principles and Issues*. New Jersey: Pearson Education, Inc.
4. Bernstein, Steven in Jutta Brunnée. 2011. *Options for Broader Reform of Institutional Framework for Sustainable Development (IFSD): Structural, Legal and Financial Aspects*. Dostopno prek: <http://www.uncsd2012.org/rio20/content/documents/211IFSD%20FIVE%20OPTIONS%20REPORT%20%20FINAL%20VERSION%201%20NOV%20for%20posting.pdf> (16. november 2011).
5. Bobek, Vito. 2002. *Doktrine in instrumenti mednarodne menjave*. Maribor: Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta.
6. Brodansky, Daniel. 2010. *The Art and Craft of International Environmental Law*. Dostopno prek: Google books.
7. Brown, Lester Russel. 2009. *Načrt B: mobilizacija za rešitev civilizacije*. Tržič: Učila International.
8. Butler, Tim in Paul Watt. 2007. *Understanding Social Inequality*. London: Sage Publications Ltd.

9. Centre for Resource Analysis Limited. 2006. *Ecosystems, Ecosystem Services and their Linkages to Poverty Reduction in Uganda*. Dostopno prek: http://www.unpei.org/PDF/UG_ecosystems_rpt.pdf (19. februar 2012).
10. Chomsky, Noam. 2005. *Profit pred ljudmi: neoliberalizem in globalna ureditev*. Ljubljana: Sanje.
11. CIA – The World Factbook. 2011a. *Mozambique*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mz.html> (14. junij 2011).
12. --- 2011b. *Mali*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ml.html> (10. december 2011).
13. CSD. 2011a. *About the UN Commission on Sustainable Development*. Dostopno prek: http://www.un.org/esa/dsd/csd/csd_aboutcsd.shtml (28. september 2011).
14. --- 2011b. *CSD Multi-Year Programme of Work*. Dostopno prek: http://www.un.org/esa/dsd/csd/csd_multyearprogwork.shtml (28. september 2011).
15. --- 2011c. *Mandate of the Commission on Sustainable Development*. Dostopno prek: http://www.un.org/esa/dsd/csd/csd_mandate.shtml (23. januar 2012).
16. Connelly, James in Graham Smith. 1999. *Politics and the Environment: from Theory to Practice*. London in New York: Routledge.
17. Delo. 2005a. Zgodovinski odpis dolgov najrevnejšim državam, 11. junij. Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/11507> (16. april 2010).
18. --- 2005b. Vojska strmoglavila predsednika, 3. avgust. Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/13593> (2. marec 2011).
19. --- 2008. Vojaški puč v Mavretaniji, 6. avgust. Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/65023> (2. marec 2011).

20. --- 2011. Popis prebivalstva na Kitajskem: vse bolj urbanizirani, čedalje starejši, 28. april. Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/150578> (26. januar 2012).
21. *Dnevnik*. 2005. Mavretanija: Vojaška hunta imenovala novega predsednika, 4. avgust. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/novice/svet/135531> (2. marec 2011).
22. --- 2008. Trenja v Afriki: Mavretanska vojska izvedla državni udar, 6. avgust. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/novice/svet/339079> (2. marec 2011).
23. --- 2010. 30 let Kitajske politike enega otroka: Če je leta 1980 ne bi uvedli, bi bilo danes na Kitajskem 400 milijonov ljudi več, 25. september. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/novice/svet/1042390611> (26. januar 2012).
24. DSD. 2009. *Division for Sustainable Development: About*. Dostopno prek: http://www.un.org/esa/dsd/dsd/dsd_index.shtml (3. oktober 2011).
25. ECOSOC. 1993. *Establishment of the Commission on Sustainable Development – Ustanovitev Komisije za trajnostni razvoj*, E/1993/207, sprejeta 12. februarja 1993. Dostopno prek: <http://www.un.org/documents/ecosoc/res/1993/eres1993-207.htm> (1. oktober 2011).
26. Einspieler, Vili. 2011. Pol stoletja gibanja neuvrščenih: v Beogradu več kot sto delegacij. *Delo*, 5. september. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/svet/pol-stoletja-gibanja-neuvrscenih-v-beogradu-vec-kot-sto-delegacij.html> (20. november 2011).
27. Elliott, Lorraine. 2004. *The Global Politics of the Environment*. New York: Palgrave Macmillan.
28. Environment Management Group. 2011. *About*. Dostopno prek: <http://www.unemg.org/About/tabid/1140/Default.aspx> (26. september 2011).
29. Evropska komisija. 2010. *Kaj je revščina? Revščina v Sloveniji in EU*. Dostopno prek: http://www.2010againstopoverty.eu/export/sites/default/downloads/Topic_

- of_the_month/SI_what_is_poverty_Kaj_je_revscina_tematski_clanek.pdf (11. junij 2011).
30. FAO. 2010. *The State of Food Insecurity in the World 2010*. Dostopno prek: <http://www.fao.org/docrep/013/i1683e/i1683e.pdf> (20 november 2011).
  31. Fauchald, Ole Kristian. 2010. *International Environmental Governance: A Legal Analysis of Selected Options*. Dostopno prek: <http://www.uncsd2012.org/rio20/content/documents/FNI-R1610.pdf> (19. februar 2012).
  32. GEF. 2010. *What is GEF?* Dostopno prek: <http://www.thegef.org/gef/whatisgef> (19. oktober 2011).
  33. Generalna skupščina. 1945. *Charter of the United Nations* – Ustanovna listina Združenih narodov, sprejeta 26. junija 1945. Dostopno prek: <http://www.un.org/en/documents/charter/intro.shtml> (25. oktober 2011).
  34. --- 1965. *Consolidation of the Special Fund and the Expanded Programme of Technical Assistance in a United Nations Development Programme*, A/RES/2097 (XX), sprejeta 22. novembra 1965. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/217/92/PDF/NR021792.pdf?OpenElement> (2. november 2011).
  35. --- 1972a. *Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment* – Deklaracija Konference Združenih narodov o človekovem okolju, A/CONF.48/14/Rev.1, sprejeta 16. junija 1972. Dostopno prek: <http://www.un-documents.net/unchedec.htm> (30. marec 2010).
  36. --- 1972b. *Resolution Adopted by the General Assembly: Institutional and Financial Arrangements for International Environmental Cooperation*, A/RES/27/2997, sprejeta 15. decembra 1972. Dostopno prek: <http://www.un-documents.net/a27r2997.htm> (4. oktober 2011).

37. --- 1987. *Development and International Co-operation: Environment, Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future* – Razvoj in mednarodno sodelovanje: okolje, Poročilo Svetovne komisije za okolje in razvoj: Naša skupna prihodnost, A/42/427, sprejeto 4. avgusta 1987. Dostopno prek: <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm> (30. marec 2010).
38. --- 1992a. *Agenda 21 – Agenda 21*, A/CONF.151/26 (Vol. I), sprejeta 14. junija 1992. Dostopno prek: <http://www.un-documents.net/agenda21.htm> (31. marec 2010).
39. --- 1992b. *Rio Declaration on Environment and Development* – Deklaracija iz Ria o okolju in razvoju, A/CONF.151/26 (Vol. I), sprejeta 14. junija 1992. Dostopno prek: <http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm> (31. marec 2010).
40. --- 1992c. Izjava o okolju in razvoju (Rio de Janeiro 1992). *Varstvo narave* (18): 173–176.
41. --- 2000. *United Nations Millenium Declaration* – Milenijska deklaracija Združenih narodov, A/RES/55/2, sprejeta 8. septembra 2000. Dostopno prek: <http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.htm> (5. oktober 2010).
42. --- 2002a. *Johannesburg Declaration on Sustainable Development* – Johannesburgska deklaracija o trajnostnem razvoju, A/CONF.199/20, sprejeta 4. septembra 2002. Dostopno prek: <http://www.un-documents.net/jburgdec.htm> (2. april 2010).
43. --- 2002b. *Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development* – Izvedbeni načrt Svetovnega Vrha o trajnostnem razvoju, A/CONF.199/20, sprejet 4. septembra 2002. Dostopno prek: <http://www.un-documents.net/jburgpln.htm> (2. april 2010).
44. Gordon, David. 2005. *Indicators of Poverty & Hunger*. Dostopno prek: http://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/ydiDavidGordon_poverty.pdf (10. junij 2011).

45. Government of the Islamic Republic of Mauritania. 2006. *Poverty Reduction Strategy Paper: Action Plan 2006–2010*. Dostopno prek: [http://siteresources.worldbank.org/INTPRS1/Resources/Mauritania_PRSP\(Oct-2006\).pdf](http://siteresources.worldbank.org/INTPRS1/Resources/Mauritania_PRSP(Oct-2006).pdf) (5. marec 2011).

46. Government of the Republic of Kenya. 2008. *First Medium Term Plan, 2008–2012*. Dostopno prek: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2010/cr10224.pdf> (15. junij 2011).

47. Government of the Republic of Mozambique. 2006. *Action Plan for the Reduction of Absolute Poverty 2006–2009*. Dostopno prek: http://www.unpei.org/PDF/mozambique-parpaii_English.pdf (22. maj 2011).

48. Government of the Republic of Rwanda. 2007. *Economic Development and Poverty Reduction Strategy 2008–2012*. Dostopno prek: <http://siteresources.worldbank.org/INTRWANDA/Resources/EDPRS-English.pdf> (18. maj 2011).

49. Government of the United Republic of Tanzania. 2005. *National Strategy for Growth and Reduction of Poverty*. Dostopno prek: http://www.povertymonitoring.go.tz/Mkukuta/MKUKUTA_MAIN_ENGLISH.pdf (8. december 2011).

50. Haas, Peter M., Marc A. Levy in Edward A. Parson. 2008. Appraising the Earth Summit: How Should We Judge UNCED's Success? V *International Environmental Politics*, Vol. II., ur. Mitchell, Ronald Bruce, 65–84. Los Angeles: Sage.

51. Haralambos, Michael in Martin Holborn. 2001. *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.

52. Haughton, Jonathan in Shahidur R. Khandker. 2009. *Handbook on Poverty and Inequality*. Washington, DC: The World Bank. Dostopno prek: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTPOVERTY/EXTPA/0,,>

contentMDK:22405907~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:430367,00.html
(11. junij 2011).

53. IIED. 2009. *Evaluation of the UNDP-UNEP Poverty-Environment Initiative (PEI): Annexes*. Dostopno prek: www.norad.no/_attachment/147738/binary/83715?download=true (25. november 2011).
54. Informacijska služba urada OZN na Dunaju. 2010a. *Milenijski razvojni cilji: pregled stanja*. Dostopno prek: http://www.unis.unvienna.org/pdf/factsheets/MDGs_at_a_Glance_2010_sl.pdf (7. november 2010).
55. --- 2010b. *Zasedanje Generalne skupščine Združenih narodov se prične 14. septembra 2010*. Dostopno prek: http://www.unis.unvienna.org/pdf/factsheets/65GA_Background_2010_sl.pdf (26. oktober 2011).
56. International Institute for Sustainable Development. 2005. *Earth Negotiations Bulletin's Coverage of the Mauritius International Meeting*. Dostopno prek: <http://www.iisd.ca/sids.html> (5. oktober 2011).
57. IUCN. 1980. *World Conservation Strategy: Living Resource Conservation for Sustainable Development*. Dostopno prek: <http://data.iucn.org/dbtw-wpd/edocs/WCS-004.pdf> (30. marec 2010).
58. --- 2007. *Climate Change Briefing: Forests and Livelihoods – Reducing Emissions from Deforestation and Ecosystem Degradation*. Dostopno prek: http://cmsdata.iucn.org/downloads/climate_change_forest.pdf (6. januar 2011).
59. IUCN, UNEP in WWF. 1991. *Skrb za Zemljo: Strategija za življenje po načelu trajnosti*. Ruše: Aram d.o.o.
60. Klein, Naomi. 2009. *Doktrina šoka: razmah uničevalnega kapitalizma*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
61. Kos, Drago. 2004. Tri ravni trajnostnega razvoja. *Teorija in praksa* 41 (1–2): 332–339.

62. Kralj, Rok. 2003. *K ekonomiji delitve*. Kamnik: samozaložba.
63. Kumar, Ramana. 2003. India and the One-Child-Policy. *South Asian Voice*, julij. Dostopno prek: http://india_resource.tripod.com/one-child-policy.html (26. januar 2012).
64. Lah, Avguštin. 2002. *Okoljski pojavi in pojmi: okoljsko izrazje v slovenskem in tujih jezikih z vsebinskimi pojasnili*. Ljubljana: Sveta za varstvo okolja Republike Slovenije.
65. Miholič, Andrej. 2011. Indijski gospodarski čudež. *Delo*, 22. januar. Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/137428> (26. januar 2012).
66. Millennium Project. 2005. *Investing in Development: A Practical Plan to Achieve the Millennium Development Goals*. London: Earthscan.
67. Ministrstvo za finance. 2011a. *Mednarodna razvojna pomoč*. Dostopno prek: http://www.mf.gov.si/si/delovna_podrocja/mednarodni_financni_odnosi/mednarodna_razvojna_pomoc/ (1. junij 2011).
68. --- 2011b. *Skupina svetovne banke*. Dostopno prek: http://www.mf.gov.si/si/delovna_podrocja/mednarodni_financni_odnosi/mednarodno_sodelovanje/skupina_svetovne_banke/ (13. november 2011).
69. Ministrstvo za zunanje zadeve. 2011. *Mednarodno razvojno sodelovanje in humanitarna pomoč*. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika/mednarodno_razvojno_sodelovanje_in_humanitarna_pomoc/ (1. junij 2011).
70. Ministry of Finance and Economic Affairs of the United Republic of Tanzania. 2010. *The Economic Survey 2009*. Dostopno prek: <http://www.tanzania.go.tz/economicsurveyf.html> (1. marec 2011).
71. Ministry of Natural Resources of the Republic of Rwanda. 2009. *Five Year Strategic Plan for the Environment and Natural Resources Sector (2009–2013)*. Dostopno prek:

- <http://www.unpei.org/PDF/Rwanda-FIVE-YEAR-STRATEGIC-PLAN-FOR-ENVIRONMENT.pdf> (11. maj 2011).
72. Ministry of State for Planning, National Development and Vision 2030. 2011. *Vision 2030: First Medium Term Plan Update*. Dostopno prek: http://www.planning.go.ke/index.php?option=com_docman&task=cat_view&Itemid=69&gid=64&orderby=dmdate_published (27. Januar 2012).
73. Ministry of the Economy and Finance of the Republic of Mali. 2006. *Growth and Poverty Reduction Strategy Paper*. Dostopno prek: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2008/cr08121.pdf> (13. april 2011).
74. Mrak, Mojmir. 2002. *Mednarodne finance*. Ljubljana: GV Založba.
75. Najam, Adil. 2008. The View from the South: Developing Countries in Global Environmental Politics. V *International Environmental Politics*, Vol. II., ur. Ronald Bruce Mitchell, 242–260. Los Angeles: Sage.
76. Najam, Adil, Michaela Papa in Nadaa Taiyab. 2006. *Global Environmental Governance: A Reform Agenda*. Dostopno prek: <http://www.uncsd2012.org/rio20/content/documents/global%20environmental%20governance.pdf> (18. oktober 2011).
77. National Environment Management Authority. 2006. *Ecosystems, Ecosystem Services and their Linkages to Poverty Reduction in Uganda*. Dostopno prek: http://www.unpei.org/PDF/UG_ecosystems_rpt.pdf (9. marec 2011).
78. National Planning Authority. 2010. *National Development Plan (2010/2011–2014/2015)*. Dostopno prek: http://www.unpei.org/PDF/uganda-NDP_April_2010.pdf (3. april 2011).
79. Notar, Uroš. 2004. *Razmišljanja o revščini: še posebej o tisti v Sloveniji*. Domžale: Društvo Prokonto.

80. OECD. 2011. *The OECD and the Millenium Development Goals*. Dostopno prek: http://www.oecd.org/document/37/0,3746,en_2649_33721_34087845_1_1_1_1,00.html (20. december 2011).
81. Okereke, Chukwumerije. 2008. *Global Justice and Neoliberal Environmental Governance*. London in New York: Routledge.
82. Plut, Dušan. 2004. *Zeleni planet? Prebivalstvo, energija in okolje v 21. stoletju*. Ljubljana: Didakta.
83. Purvis, Martin in Alan Grainger, ur. 2004. *Exploring Sustainable Development*. London: Earthscan.
84. Redclift, Michael. 1995. *Sustainable Development: Exploring the Contradictions*. London in New York: Routledge.
85. Reid, David. 1996. *Sustainable Development: An Introductory Guide*. London: Earthscan Publications Ltd.
86. Schnurr, Jamie in Susan Holtz, ur. 1998. *The Cornerstone of Development: Integrating Environmental, Social and Economic Policies*. Ottawa: International Development Research Center.
87. Secretariat of the CBD. 2010. *History of the Convention*. Dostopno prek: <http://www.cbd.int/history/> (1. april 2010).
88. Secretariat of the UNFCCC. 2011a. *Kyoto Protocol*. Dostopno prek: http://unfccc.int/kyoto_protocol/items/2830.php (10. oktober 2011).
89. --- 2011b. *Status of Ratification of the Kyoto Protocol*. Dostopno prek: http://unfccc.int/kyoto_protocol/status_of_ratification/items/2613.php (10. oktober 2011).

90. --- 2012. *Status of Ratification of the Convention*. Dostopno prek: http://unfccc.int/essential_background/convention/status_of_ratification/items/2631.php (19. februar 2012).
91. Secretariat of the United Nations Conference on Sustainable Development. 2011. *About Rio+20: Background*. Dostopno prek: <http://www.uncsd2012.org/rio20/index.php?menu=17> (3. oktober 2011).
92. Speth, James Gustave. 2008. Perspectives on the Johannesburg Summit. V *International Environmental Politics*, Vol. II., ur. Ronald Bruce Mitchell, 85–91. Los Angeles: Sage.
93. Statistični urad Republike Slovenije. 2010. *Bruto domači proizvod (BDP)*. Dostopno prek: http://www.stat.si/vodic_oglej.asp?ID=146&PodrocjeID=3 (11. november 2010).
94. Steiner, Andrej, Henrieta Martonakova in Zuzana Guziova, ur. 2003. *Environmental Governance Sourcebook*. Dostopno prek: <http://europeandcis.undp.org/environment/eu/show/3648A4A9-F203-1EE9-B32AA7B7D6E35F95> (12. junij 2011).
95. Stoddart, Hannah, ur. 2011. *A Pocket Guide to Sustainable Development Governance*. Dostopno prek: <http://www.uncsd2012.org/rio20/content/documents/A%20Pocket%20Guide%20to%20Sustainable%20Development%20Governance.pdf> (2. november 2011).
96. Summit of the Non-Aligned Movement. 2009. *History and Evolution*. Dostopno prek: <http://www.namegypt.org/en/AboutName/HistoryAndEvolution/Pages/default.aspx> (12. november 2011).
97. Šabič, Zlatko in Petra Pavšič. 2011. *Male otoške države in spremembe podnebja: profil in delovanje skupine AOSIS*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
98. The United Nations Fund for Population Activities. 1995. *Summary of the ICPD Programme of Action*. Dostopno prek: <http://www.unfpa.org/public/home/sitemap/icpd/International-Conference-on-Population-and-Development/ICPD-Summary> (25. januar 2012).

99. *Uganda: Poverty and Vulnerability Assessment*. 2006. Dostopno prek: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2006/11/14/000090341_20061114092335/Rendered/PDF/369960UG.pdf (14. december 2011).
100. UN DESA. 1999. *The World at Six Billion*. Dostopno prek: <http://www.un.org/esa/population/publications/sixbillion/sixbilpart1.pdf> (12. junij 2011).
101. --- 2011a. *World to Welcome Seven Billionth Citizen*. Dostopno prek: <http://www.un.org/en/development/desa/news/population/world-to-welcome-seven-billionth-citizen.html> (31. oktober 2011).
102. --- 2011b. *World Summit for Social Development Copenhagen 1995*. Dostopno prek: <http://social.un.org/index/Home/WSSD1995.aspx> (10. junij 2011).
103. --- 2011c. *The Millenium Development Goals Report 2011*. Dostopno prek: http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/%282011_E%29%20MDG%20Report%202011_Book%20LR.pdf (21. januar 2010).
104. UNDG. 2011a. *About UNDG*. Dostopno prek: <http://www.undg.org/index.cfm?P=2> (10. november 2011).
105. --- 2011b. *Delivering as One: Making the UN System more Coherent, Effective and Efficient*. Dostopno prek: <http://www.undg.org/?P=7> (5. december 2011).
106. UNDP. 1990. *Human Development Report 1990*. Dostopno prek: http://hdr.undp.org/en/media/hdr_1990_en_chap1.pdf (12. junij 2011).
107. --- 2010a. *Basic Facts about MDGs*. Dostopno prek: <http://www.undp.org/mdg/basics.shtml> (6. oktober 2010).
108. --- 2010b. *Accelerating Progress towards the Millenium Development Goals: UNDP's Work in Environment and Sustainable Development*. Dostopno prek:

- <http://content.undp.org/go/cms-service/download/publication/?version=live&id=2900450> (10. november 2011).
109. --- 2010c. *The Human Development Index*. Dostopno prek: <http://hdr.undp.org/en/statistics/hdi/> (6. april 2010).
110. --- 2010č. *Human Development Report 2010*. Dostopno prek: http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2010_EN_Complete_reprint.pdf (29. november 2011).
111. --- 2011a. *UNDP: About Us*. Dostopno prek: http://www.beta.undp.org/content/undp/en/home/operations/about_us.html (2. november 2011).
112. --- 2011b. *MDG-based National Planning*. Dostopno prek: http://www.beta.undp.org/undp/en/home/ourwork/povertyreduction/focus_areas/focus_mdg_strategies/mdg-based_nationalplanning.html (5. november 2011).
113. --- 2011c. *Fast Facts: Poverty Reduction and UNDP*. Dostopno prek: <http://www.beta.undp.org/content/dam/undp/library/corporate/fast-facts/english/Poverty%20Reduction.pdf> (5. november 2011).
114. --- 2011č. *Fast Facts: Poverty Analysis and Monitoring*. Dostopno prek: <http://www.beta.undp.org/content/dam/undp/library/corporate/fast-facts/english/FF-Poverty-Analysis-and-Monitoring.pdf> (5. november 2011).
115. --- 2011d. *People-centred Development*. Dostopno prek: <http://www.beta.undp.org/content/dam/undp/library/corporate/UNDP-in-action/2011/English/UNDP-in-Action-2011-en.pdf> (5. november 2011).
116. --- 2011e. *UNDP: Democratic Governance*. Dostopno prek: http://www.undp.org/governance/about_us.shtml (5. november 2011).

117. --- 2011f. *UNDP: Gender and Poverty*. Dostopno prek: http://www.undp.org/poverty/focus_gender_and_poverty.shtml (10. november 2011).
118. --- 2011g. *Human Development Report 2011*. Dostopno prek: http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_EN_Complete.pdf (10. december 2011).
119. UNDP-UNEP. 2006. *Economic Analysis and Natural Resource Management in Rwanda*. Dostopno prek: <http://www.unpei.org/PDF/Rwanda-Economic-Analysis.pdf> (15. maj 2011).
120. --- 2007. *Guidelines for Mainstreaming Environment in the Economic Development and Poverty Reduction Strategy*. Dostopno prek: <http://www.unpei.org/PDF/Rwanda-Mainstreaming-ENV.pdf> (16. maj 2011).
121. --- 2009. *Mainstreaming Poverty-Environment Linkages into Development Planning: A Handbook for Practitioners*. Dostopno prek: <http://www.unpei.org/PDF/PEI-full-handbook.pdf> (5. december 2010).
122. --- 2010a. *Poverty-Environment Initiative: Policy Brief on Achieving MDG and Vision 2030 through Sustainable Development*. Dostopno prek: <http://www.unpei.org/PDF/kenya-Policybrief.pdf> (25. februar 2011).
123. --- 2010b. *UNDP-UNEP Poverty Environment Initiative (PEI) in Kenya*. Dostopno prek: <http://www.unpei.org/PDF/kenya-country-brochure-final.pdf> (25. november 2011).
124. --- 2010c. *PEI Country Fact Sheet: Mali*. Dostopno prek: <http://www.unpei.org/PDF/mali-country-sheet.pdf> (6. april 2011).
125. --- 2011a. *UNDP-UNEP Poverty Environment Initiative*. Dostopno prek: <http://www.unpei.org/#> (7. november 2011).

126. --- 2011b. *Poverty-Environment Initiative: About the Poverty Environment Initiative*. Dostopno prek: <http://www.unpei.org/who-we-are/pe-initiative.html> (25. november 2011).
127. --- 2011c. *UNDP-UNEP Poverty Environment Facility*. Dostopno prek: <http://www.unpei.org/who-we-are/pe-facility.html> (26. november 2011).
128. --- 2011č. *Poverty-Environment Initiative: Partnerships*. Dostopno prek: <http://www.unpei.org/partners/partners.html> (26. november 2011).
129. --- 2011d. *Poverty Environment Initiative (PEI) in Tanzania*. Dostopno prek: <http://www.unpei.org/PDF/tanzania-country-brochure-final.pdf> (26. februar 2011).
130. --- 2011e. *UNDP-UNEP Poverty-Environment Initiative: Mauritania*. Dostopno prek: <http://www.unpei.org/what-we-do/pei-regional-programmes/africa-regional-programme/mauritania.html> (26. november 2011).
131. --- 2011f. *UNDP-UNEP Poverty Environment Initiative in Uganda*. Dostopno prek: <http://www.unpei.org/PDF/uganda-country-brochure-final.pdf> (7. marec 2011).
132. --- 2011g. *UNDP-UNEP Poverty-Environment Initiative: Rwanda*. Dostopno prek: <http://www.unpei.org/what-we-do/pei-regional-programmes/africa-regional-programme/rwanda.html> (26. november 2011).
133. --- 2011h. *Poverty and Environment Indicators Report*. Dostopno prek: http://www.unpei.org/PDF/PEI_Indicators_report.pdf (16. junij 2011).
134. --- 2011i. *UNDP-UNEP Poverty-Environment Initiative: Kenya*. Dostopno prek: <http://www.unpei.org/what-we-do/pei-regional-programmes/africa-regional-programme/kenya.html> (25. november 2011).
135. --- 2011j. *UNDP-UNEP Poverty-Environment Initiative: Mali*. Dostopno prek: <http://www.unpei.org/what-we-do/pei-regional-programmes/africa-regional-programme/mali.html> (26. november 2011).

136. --- 2011k. *UNDP-UNEP Poverty-Environment Initiative: Mozambique*. Dostopno prek: <http://www.unpei.org/what-we-do/pei-regional-programmes/africa-regional-programme/mozambique.html> (26. november 2011).
137. --- 2011l. *UNDP-UNEP Poverty-Environment Initiative: Uganda*. Dostopno prek: <http://www.unpei.depiweb.org/what-we-do/pei-countries/uganda.html> (27. november 2011).
138. --- 2011m. *UNDP-UNEP Poverty-Environment Initiative: Tanzania*. Dostopno prek: <http://www.unpei.org/what-we-do/pei-regional-programmes/africa-regional-programme/tanzania.html> (27. november 2011).
139. --- 2011n. *PEI Annual Progress Report 2010*. Dostopno prek: http://www.unpei.org/component/docman/doc_download/287-pei-annual-progress-report-2010-full-report.html (23. januar 2012).
140. UNEP. 2004. *Small Islands Developing States*. Dostopno prek: <http://www.unep.org/regionalseas/partners/interagency/SIDS/default.asp> (23. januar 2012).
141. --- 2008. *Memorandum of Understanding Concerning Cooperation between United Nations Environment Programme and other Organizations of the United Nations System* – Memorandum o soglasju o sodelovanju Programa Združenih narodov za okolje z drugimi organizacijami v sistemu Združenih narodov, UNEP/GC.25/INF/8, sprejet 26. decembra 2008. Dostopno prek: www.unep.org/gc/gcss-x/download.asp?ID=1013 (10. november 2011).
142. --- 2009. *United Nations Environment Programme Medium-term Strategy 2010–2013*. Dostopno prek: <http://www.unep.org/PDF/FinalMTSGCSS-X-8.pdf> (8. oktober 2011).
143. --- 2010a. *Climate Change*. Dostopno prek: http://www.unep.org/pdf/UNEP_Profile/Climate_change.pdf (10. oktober 2011).

144. --- 2010b. *Resource Efficiency*. Dostopno prek: http://www.unep.org/pdf/UNEP_Profile/Resource_efficiency.pdf (11. oktober 2011).
145. --- 2010c. *Disasters and Conflicts*. Dostopno prek: http://www.unep.org/pdf/UNEP_Profile/Disasters_and_conflicts.pdf (12. oktober 2011).
146. --- 2010č. *Harmful Substances and Hazardous Waste*. Dostopno prek: http://www.unep.org/pdf/UNEP_Profile/Harmful_substances.pdf (12. oktober 2011).
147. --- 2010d. *Ecosystem Management*. Dostopno prek: http://www.unep.org/pdf/UNEP_Profile/Ecosystem_management.pdf (15. oktober 2011).
148. --- 2010e. *Environmental Governance*. Dostopno prek: http://www.unep.org/pdf/UNEP_Profile/Environmental_Governance.pdf (15. oktober 2010).
149. --- 2011a. *United Nations Environment Programme: Resources for Government Officials*. Dostopno prek: <http://www.unep.org/resources/gov/> (7. oktober 2011).
150. --- 2011b. *United Nations Environment Programme: Resources for Government Officials – Mandate*. Dostopno prek: <http://www.unep.org/resources/gov/mandate.asp> (7. oktober 2011).
151. --- 2012. *UNEP Office – New York: Information and Outreach*. Dostopno prek: <http://www.unep.org/newyork/InformationOutreach/tabid/52263/Default.aspx> (24. januar 2012).
152. United Nations Department on Public Information. 2008. *The United Nations Today*. New York: Publishing Section/DGACM.
153. United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific. 2003. *Environment-Poverty Nexus Revisited: Linkages and Policy Options*. Dostopno prek:

- <http://www.unescap.org/pdd/publications/survey2003/Survey03-13.pdf> (19. februar 2012).
154. United Nations News Center. 2011. *UN welcomes South Sudan as 193rd Member State*. Dostopno prek: <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=39034&Cr=South+Sudan&Cr1> (15. december 2011).
155. University of Massachusetts Boston. 2011. *The Political Process of IEG*. Dostopno prek: <http://www.environmentalgovernance.org/reform/the-political-process-of-ieg/> (14. november 2011).
156. UN-OHRLLS. 2012. *Least Developed Countries: About LDCs*. Dostopno prek: <http://www.unohrlls.org/en/ldc/25/> (19. februar 2012).
157. Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj. 2001. *Poročilo o človekovem razvoju Slovenija: 2000–2001*. Dostopno prek: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/projekti/pcr01.pdf (12. junij 2011).
158. Weiss, Thomas G. in Ramesh Thakur. *Global Governance and the UN: An Unfinished Journey*. Bloomington: Indiana University Press.
159. World Bank. 2008. *World Bank Updates Poverty Estimates for the Developing World*. Dostopno prek: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/EXTRESEARCH/0,,contentMDK:21882162~pagePK:64165401~piPK:64165026~theSitePK:469382,00.html> (19. februar 2012).
160. --- 2011. *Poverty & Equity Data*. Dostopno prek: <http://povertydata.worldbank.org/poverty/home/> (13. december 2011).
161. World Resources Institute. 2000a. *A Guide to World Resources 2000–2001: People and Ecosystems*. Dostopno prek: <http://www.wri.org/publication/world-resources-2000-2001-people-and-ecosystems-fraying-web-life> (14. junij 2011).

162. --- 2000b. *A Guide to World Resources 2000–2001: People and Ecosystems – Summary*. Dostopno prek: http://pdf.wri.org/world_resources_2000-2001_summary.pdf (13. junij 2011).
163. WTO. 2010. *Understanding the WTO: The Organization*. Dostopno prek: http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm (1. maj 2010).
164. Yardley, Jim. 2010. India Tries Using Cash Bonuses to Slow Birthrate. *The New York Times*, 21. avgust. Dostopno prek: <http://www.nytimes.com/2010/08/22/world/asia/22india.html?pagewanted=all> (26. januar 2012).

PRILOGA A:

Izjava o okolju in razvoju (Rio de Janeiro, 1992)

Uvod

Konferenca Združenih narodov o okolju in razvoju, ki je bila v Rio de Janeiro od 3. do 14. junija 1992,

ponovno potrjuje Izjavo Združenih narodov o človekovem okolju, ki je bila sprejeta v Stockholmu 16. junija 1972, in si jo prizadeva nadgraditi;

hoče vzpostaviti novo in enakopravno svetovno družabništvo z ustvarjanjem novih ravni sodelovanja med državami, ključnimi sektorji družbe in ljudmi;

si prizadeva za sklepanje mednarodnih sporazumov, ki spoštujejo interese vseh in varujejo enovitost globalnega sistema okolja in razvoja;

se zaveda integralne in soodvisne narave Zemlje, našega doma;

zato izjavlja naslednje:

1. načelo

Človeška bitja so osrednja točka skrbi za sprejemljiv in uravnotežen razvoj. Pravico imajo do zdravega in ustvarjalnega življenja, usklajenega z naravo.

2. načelo

V skladu z Ustanovno listino Združenih narodov in načeli mednarodnega prava imajo države suvereno pravico izkoriščati svoja naravna bogastva po lastnih predpisih za okolje in razvoj in so dolžne zagotoviti, da dejavnosti v okviru njene zakonodaje ali nadzora ne škodujejo okolju drugih držav ali območjem, ki so zunaj njene sodne pristojnosti.

3. načelo

Pravica do razvoja mora biti izpolnjena na način, da se pri tem nepristransko zadovoljijo razvojne potrebe in potrebe po zdravem okolju sedanjih in prihodnjih generacij.

4. načelo

Za doseganje sprejemljivega in uravnovešenega razvoja mora biti varstvo okolja sestavni del razvojnega procesa in se ne more obravnavati ločeno od njega.

5. načelo

Vse države in narodi morajo sodelovati pri temeljni nalogi izkoreninjenja revščine, kar je prvi pogoj sprejemljiv in uravnovešen razvoj, zato da se zmanjšajo razlike v življenjskem standardu in bolje zagotovijo potrebe večine ljudi na svetu.

6. načelo

Posebna pozornost mora biti namenjena izrednim razmeram in potrebam držav v razvoju, še zlasti najmanj razvitim in tistim, katerih okolje je najbolj ranljivo. Mednarodni ukrepi za okolje in razvoj morajo služiti tudi interesom in potrebam vseh preostalih držav.

7. načelo

Države bodo sodelovale v duhu svetovnega družabništva, da bi ohranile, zavarovale in obnovile stanje in celovitost zemeljskega ekosistema. Glede na različno stopnjo udeležbe pri svetovnem onesnaževanju okolja imajo države skupne, a različne oblike odgovornosti. Razvite države sprejemajo odgovornost, ki jo imajo pri mednarodnem iskanju sprejemljivega in uravnovešenega razvoja zaradi pritiskov njihove družbe na svetovno okolje in ob upoštevanju tehnologije in finančnih sredstev, s katerimi razpolagajo.

8. načelo

Za doseganje sprejemljivega in uravnovešenega razvoja in boljšega življenja vseh ljudi bodo države zmanjšale in odstranile nevzdržne oblike proizvodnje in porabe ter spodbujale primerno demografsko politiko.

9. načelo

Države morajo sodelovati pri krepitvi notranjih zmogljivosti za sprejemljiv in uravnovešen razvoj, in sicer izboljšati znanstveno razumevanje z izmenjavo znanstvenega in tehnološkega

znanja, pa tudi spodbujati razvoj, prilagajanje, širjenje in prenos tehnologij, vključno z novimi ter inovativnimi tehnologijami.

10. načelo

Problemi okolja se najbolje rešujejo s sodelovanjem vseh državljanov na ustrezni ravni. Na državni ravni morajo biti vsakemu posamezniku dostopne informacije o okolju, ki jih imajo državni organi, vključno z informacijami o nevarnih snoveh in dejavnostih v njihovih skupnostih, poleg tega pa morajo imeti tudi možnost sodelovati pri odločanju. Države morajo omogočati in spodbujati javno osveščenost in sodelovanje tako, da čim bolj olajšajo dostop do informacij. Omogočiti morajo tudi učinkovit dostop do pravnih in administrativnih postopkov, vključno s ponovnim vzpostavljanjem prvotnega stanja in izboljšanjem.

11. načelo

Države morajo sprejeti učinkovito zakonodajo v zvezi s okoljem. Standardi za okolje, cilji upravljanja in prednosti morajo biti ustrezno povezani z okoljem in razvojem, na katerega se nanašajo. Standardi, ki jih nekatere države uporabljajo, so lahko neprimerni in povzročajo drugim državam neupravičene gospodarske in družbene stroške, še posebej državam v razvoju.

12. načelo

Države morajo sodelovati in podpirati odprt mednarodni ekonomski sistem, ki naj bi dajal oporo in pripeljal do gospodarske rasti ter sprejemljivega in uravnovešenega razvoja v vseh državah, kar bi omogočilo boljše reševanje problemov v zvezi z onesnaževanjem okolja. Ukrepi trgovinske politike povezani z okoljem, naj ne bi ustvarjali samovoljnega ali neutemeljenega zapostavljanja ali prikritih omejitev mednarodne trgovine. Izogibati se je treba enostranskim dejanjem pri obravnavanju izzivov okolja, zunaj sodne pristojne uvozne države. Vsi ukrepi, povezani s svetovnimi problemi okolja ali problemi zunaj meja neke države, bi morali biti v čim večji meri mednarodno usklajeni.

13. načelo

Države naj sprejmejo tako zakonodajo, ki bo urejala odgovornost in nadomestila žrtvam onesnaženja ter druge škode v okolju. Države naj tudi hitreje in odločneje sodelujejo pri nadaljnjem razvijanju mednarodne zakonodaje v zvezi z odgovornostjo in nadomestili za

negativne učinke škode, ki je nastala v okolju kot posledica dejavnosti v okviru njihove zakonodaje, ali v zvezi z nadzorom na območjih, kamor državna zakonodaja ne sega.

14. načelo

Države morajo učinkovito sodelovati pri omejevanju ali preprečevanju preselitve in prenosa dejavnosti in snovi, ki povzročajo hudo onesnaženje okolja ali škodijo človekovemu zdravju, v druge države.

15. načelo

Da bi države zavarovale okolje, morajo po svojih zmožnostih ravnati čim previdneje. Kadar grozi resna ali nepopravljiva škoda, ne smejo zaradi pomanjkanja popolne znanstvene gotovosti odlašati s smotrnimi in stroškovno učinkovitimi ukrepi, ki bi preprečili onesnaženje okolja.

16. načelo

Državni organi se morajo truditi, da bi spodbujali lastno pokrivanje stroškov v zvezi z okoljem in uporabo ekonomskih instrumentov, pri čemer naj bi upoštevali načelo, da plača škodo povzročitelj, obenem pa je treba upoštevati družbene interese in se izogniti motenju mednarodne trgovine ter vlaganj.

17. načelo

Državni inštrumenti za ugotavljanje vpliva na okolje se morajo uporabiti za tiste predlagane dejavnosti, pri katerih se pojavlja verjetnost, da bodo izrazito negativno vplivale na okolje, in zato mora o njih odločati pristojen državni organ.

18. načelo

Države morajo takoj obvestiti druga drugo o vsakršnih naravnih katastrofah ali drugih nujnih primerih, ki bi lahko nenadno škodljivo vplivali na njihovo okolje. Mednarodna skupnost mora storiti vse, kar je v njeni moči, da bi pomagala takšnim prizadetim državam.

19. načelo

Države morajo dati vnaprejšnja in pravočasna obvestila kot tudi ustrezne podatke potencialno prizadetim državam o dejavnostih, ki bi lahko v precejšnji meri negativno vplivale na okolje

zunaj njihovih meja, in se morajo s temi državami posvetovati že na začetku in s poštenimi nameni.

20. načelo

Ženske imajo pomembno vlogo pri upravljanju in razvijanju okolja. Zato je njihovo sodelovanje bistveno za doseg sprejemljivega in uravnovešenega razvoja.

21. načelo

Spodbuditi je treba ustvarjalnost, ideale in pogum mladih sveta, da se povežejo v svetovno zvezo, s katero bi dosegli sprejemljiv in uravnovešen razvoj in boljšo prihodnost vsega človeštva.

22. načelo

Domorodni narodi in njihove skupnosti ter druge lokalne skupnosti imajo zaradi svojega znanja in običajev pomembno vlogo pri upravljanju in razvijanju okolja. Države jih morajo priznati in primerno podpirati njihovo identiteto, kulturo in interese ter jim omogočiti učinkovito sodelovanje pri doseganju sprejemljivega in uravnovešenega razvoja.

23. načelo

Zavarovati je treba okolje in naravna bogastva ljudi, ki so zatirani, tlačeni in okupirani.

24. načelo

Vojskovanje samo po sebi preprečuje sprejemljiv in uravnovešen razvoj. Države morajo zato spoštovati mednarodno pravo o varstvu okolja med oboroženimi spopadi in sodelovati pri nadaljnjem razvoju okolja, kot je potrebno.

25. načelo

Mir, razvoj in varstvo okolja so medsebojno odvisni in neločljivi.

26. načelo

Države morajo reševati vse svoje spore zaradi okolja mirno in z ustreznimi sredstvi, v skladu z Ustanovno listino Združenih narodov.

27. načelo

Države in ljudje morajo sodelovati pošteno in v duhu družabništva pri izpolnjevanju načel te deklaracije in nadaljnjem razvoju mednarodne zakonodaje za sprejemljiv in uravnovešen razvoj.

Vir: Generalna skupščina 1992c.